

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1953

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 27

3—4 november.

Debatter m. m.

Tisdagen den 3 november.

Sid.

Svar på interpellation av herr Lundqvist ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde	3
Interpellationer:	
av herr Wehtje ang. behovet av fortsatt valutareglering	14
av herr Franzén om åtgärder i anledning av gotlandskommitténs förslag	15

Onsdagen den 4 november.

Remissdebatt rörande Kungl. Maj:ts proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager	17
--	----

Tisdagen den 3 november.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Upplästes följande till kammaren inkomna telegram:

Johannesburg 30/10 1953.

Riksdagens första kammare, Stockholm.

Anhåller om förlängd ledighet t. o. m. 14 november för fullföljande av mitt uppdrag.

Gerard De Geer.

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet LINGMAN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundqvists interpellation angående dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Herr Lundqvist har frågat mig, om jag vill redogöra för de motiv, som legat till grund för Kungl. Maj:ts frångående av socialstyrelsens och dyrortsnämndens förslag till ortsindelning för Stockholms inre förortsområde och om jag har för avsikt att inom en nära framtid skapa en enhetlig ortsindelning för Stockholm och dess inre förortsområde.

Vid de två tillfällen riksdagen behandlat den nu aktuella ortsgrupperingen — 1951 vid behandlingen av proposition nr 111 om anslag för en dyrortsundersökning och under denna riksdags vårsession vid behandlingen av proposition nr 132 angående ny lönegruppering — har det från skilda håll understrukits, att det gällde att erhålla en indelning i

områden, som från dyrhetssynpunkt var någorlunda enhetliga. Riksdagen har i överensstämmelse härmed godkänt förslag till riktlinjer för en dyrortsundersökning så utformad, att huvudvikten inte lades vid att mycket fint gradera kostnadsförhållandena mellan de särskilda kommunerna eller orterna utan vid att ange kostnadsrelationerna mellan större likartade områden.

Detta utjämningsförfarande, som kommit till användning vid prisundersökningen och i sifferbearbetningen och därefter även vid de skälighetsbedömningar, som varit ett viktigt moment vid placeringen i ortsgrupp av de skilda kommunerna, har nu kritiserats från två olika utgångspunkter. Sålunda har missnöje framkommit från kommuner, som ansett att metoden medfört att ett lägre indextal erhållits än som skulle ha blivit fallet om kommunens förhållanden ensamma fått bestämma siffrorna. Den andra utgångspunkten representeras av kommuner, som haft indextal uppgående till eller nära svarande mot gränsen till en högre ortsgrupp än den som slutligen fastställts för kommunerna. När det gäller den förstnämnda kategorien av kommuner, så har dessa kommuner med sina högre kostnader medverkat till att höja ett helt områdes indextal. Skulle man inrikta sig på att i efterhand justera upp de kommuner, som har de något högre kostnaderna, bjuder konsekvensen att man helt överger tanken på enhetliga områden och genomför även de nedflyttningar som blir en följd härav. Den andra kategorien av kommuner, d. v. s. de som siffermässigt uppfyller eller har indextal nära svarande mot de uppställda kraven för placering i högre ortsgrupp, har i flera fall vid den slutliga prövningen inte ansetts vara så särpräglade i förhållande till de omgivande kommunerna att en utbrytning ur området kun-

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

nat försvaras. Det har här närmast gällt att i efterhand företaga en korrigerings som motiverats av att ett så vitt möjligt likartat betraktelsesätt bör tillämpas för hela landet.

Den som regel i grupperingsarbetet tillämpade områdesenheten har varit länet. För stockholmsområdet har socialstyrelsen emellertid räknat med en särskild områdesindelning med ett yttre och ett inre förortsområde. Det inre förortsområdet har vid prisundersökningarna i vissa delar jämförts med Stockholm. En liknande metod har av socialstyrelsen tillämpats i fråga om Göteborg.

Vad sedan angår inplaceringen i ortsgrupp av förortsområdena, föreslog socialstyrelsen för stockholmsområdets del ett 5-ortsområde omgivet av ett 4-ortsområde. Tanken bakom detta förslag var uppenbarligen, att övergången till det kringliggande 3-ortsområdet inte skulle bli alltför brant. Socialstyrelsen utformade sitt förslag så att antalet kommuner i 5-ort i stockholmsområdet ökades från 4 till 13. I sitt yttrande över de besvär, som inkom i anledning av socialstyrelsens förslag, förordade dyrortsnämnden som en konsekvens av de av socialstyrelsen föreslagna uppflyttningarna, att ytterligare två kommuner skulle uppflyttas till 5-ort. Men inte heller en sådan indelning har på vissa håll ansetts tillräcklig. Vid uppvaktning i civildepartementet föreslog sålunda Stockholms förorters samarbetsnämnd en sådan utvidgning av 5-ortsområdet, att därinom skulle falla ytterligare 11 kommuner, däribland kommuner med indextal, lägre än indextalen för många av de orter som ute i landet hänförts till ortsgrupp 3. Enligt min mening kan det inte anföras tillräckligt starka motiv för att för dessa kommuner tillämpa ett betraktelsesätt, som alltför mycket avviker från det som kommit till användning för landet i övrigt. Det har därför gällt att noga beakta de tillämpade beräkningsmetoderna och arten av de framkomna indextalen och att för förortsområdena liksom för andra landsändar fullfölja den tanke på enhetliga områden som

utmärker hela den nu fastställda ortsgrupperingen.

Vad särskilt beträffar siffermaterialet, så har socialstyrelsen i fråga om resekostnaderna tillgodoräknat både det yttre och det inre förortsområdet till Stockholm samma resekostnader som tillämpats för Stockholm. En liknande metod har kommit till användning i fråga om Stor-Göteborg. Det kan givetvis diskuteras, om detta förfaringssätt varit lämpligt. Den person i Stockholms förortskommuner, som arbetar på den egna orten, har ju i regel inte så stora kostnader för arbetsresor som de för Stockholm beräknade. Det är den som arbetar utom kommunen, d. v. s. i regel i Stockholm, som får de högre resekostnaderna. Men för den personen utgår redan lönen enligt Stockholms ortsgrupp och hans resekostnader kan inte motivera en höjd lön för den som inte har samma utgifter. Det låter sig givetvis göra att räkna om indextalen för olika förortskommuner och härvid tillämpa den metod som utnyttjats för landet i övrigt och låta resekostnaden variera efter avståndet till närmaste inköpsort. För nära nog samtliga förortskommuner skulle man då erhålla lägre kostnadstal än de nu redovisade.

Herr Lundqvist synes ha funnit det särskilt anmärkningsvärt att Kungl. Maj:t i fråga om stockholmsområdet på vissa punkter frångått socialstyrelsens och dyrortsnämndens förslag och inte endast expedierat de slutsatser, som dragits av dessa instanser. Jag vill då erinra om att socialstyrelsen i sin skrivelse den 30 oktober 1952, vari resultatet av 1951 års dyrortsundersökning redovisades, uttryckligen framhöll, att de av styrelsen tillämpade principerna för Stockholms och Göteborgs förortsområden inte skulle betraktas som definitiva utan kunna upptagas till förnyat övervägande vid skälighetsprövningen av orternas slutliga placering i ortsgrupp. Detta uttalande har av riksdagen lämnats utan erinran.

Den ståndpunkt, jag intagit när det gäller stockholms- och göteborgsområ-

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

dena, har som jag redan understrukt, influerats av de jämförelser, som kan göras med ortsgupperingen i landet i övrigt. Jag har vid dessa jämförelser kommit till den uppfattningen, att socialstyrelsens och dyrortsnämndens förslag genom särskilda beräkningsmetoder kommit att gynna förortskommunerna och att en sådan gränsdragning för förortsområdena skulle ha tolkats som ett missgynnande av andra landsändar och kommit att framkalla svårigheter både i förortsområdena utanför de särskilt gynnade zonerna och på andra håll i landet. Ett tillmötesgående av de krav, som framkommit från förortskommunerna, skulle innebära att gränsdragningsproblemen så att säga flyttades längre ut från cirkelns centrum. Därigenom skulle svårigheterna endast bli ännu större.

Frågan har ställts om jag skulle vilja medverka till att inplaceringen i ortsgrupp av stockholmsområdet på nytt upptages till behandling. Härpå vill jag svara, att det vore synnerligen olyckligt om man ingav löntagare och företagare den föreställningen, att ortsgupperingen skulle vara uppgjord för mycket kort tid och kunna omprövas med täta mellanrum. Detta behöver dock inte utesluta att placeringen av enskilda orter framdeles kan omprövas, om nya och välgående motiv härför föreligger.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! Jag ber först att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för vänligheten att vilja besvara interpellationen och göra det så snart som skett. Om sedan svarets innehåll inte skänker mig någon särskild glädje eller ger anledning till någon särskild tacksamhet, hoppas jag att herr statsrådet förstår, varför så är fallet.

På en punkt tror jag nog att vi alla är tämligen ense, nämligen därutinnan, att dyrortsfrågan är i hög grad invecklad och därför också en av de besvärligaste att komma till rätta med. I och för sig är det väl inte så märkvärdigt att regeringens beslut i frågan har framkallat kritik på många

håll ute i landet. Stockholms län utgör därutinnan intet undantag. Många och av skilda slag är de kommuner där man starkt reagerat mot den beslutade inplaceringen i de olika dyrortsgupperna. Detta är alltså, såvitt jag förstår, lättförståeligt.

Att jag, herr talman, har tillåtit mig att interpellationsvägen ta upp frågan rörande inplaceringen av förortskommunerna närmast Stockholm, är emellertid dels därför att, såvitt jag kan finna, den inplacering som regeringen beslutat beträffande dem — mot socialstyrelsen och dyrortsnämnden — stämmer mycket dåligt med de principiella uttalanden som riksdagen tidigare har gjort i frågan, dels därför att själva slutbehandlingen av ärendet inom regeringen i de delar, som jag i interpellationen berört, ur demokratisk synpunkt synes mig lämna mycket övrigt att önska.

Låt mig, herr talman, till belysning endast få erinra om att bland de principer för dyrortsgupperingen, som på sin tid framlades av 1950 års dyrortssakkunniga och som sedermera i huvudsak godtogs av regeringen och riksdagen, ingick bl. a., att den administrativa avgränsningen av Stockholm och Göteborg inte rimligen kunde få vara avgörande vid placeringen av förorterna till dessa städer. En uppdelning av det slag som regeringen nu på egen hand gjort av kommunerna inom dessa tätbebyggda områden måste självfallet medföra en rad egendomliga gränsfall med därmed följande ökad misstro mot hela dyrortsgupperingen över huvud taget. — Varför skall t. ex. en folkskollärare eller posttjänsteman i Stocksund ha lägre lön än en i Solna? Eller varför skall en motsvarande tjänsteman i Huddinge kommun ha lägre lön än en som är anställd i Lidingö? Dyrortstalet för Huddinge är ju t. o. m. högre än för både Stockholm och Lidingö stad.

Ingen lärer väl heller kunna förneka att regeringens frångående av socialstyrelsens och dyrortsnämndens förslag rörande förortskommunerna direkt strider mot de av riksdagen fastställda principerna för dyrortsgupperingen även

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

därutinnan, att den oenhetlighet i fråga om löner och skatteavdrag, som nu uppstår inom Stor-Stockholm, stämmer illa med riksdagens direktiv om ökad enhetlighet.

Vad sedan rör själva handlägningsförfarandet inom regeringen kan givetvis strängt formellt och konstitutionellt, såvitt jag förstår, ingen anmärkning riktas mot detsamma. Men nog måste det väl ändå sägas, att tillvägagångssättet ur vanliga demokratiska synpunkter är allt annat än tilltalande. Ingen kunde väl, herr talman, så som frågan hade lagts upp i propositionen i våras och även i herr civilministerns uttalanden under riksdagsdebatten i ärendet, tänka sig att slutbehandlingen inom regeringen av denna fråga skulle kunna medföra sådana försämringar i jämförelse med socialstyrelsens förslag som har blivit fallat just vad rör Stockholms förortsområden.

Så som frågan nu i slutupploppet behandlades av regeringen, blev ju de av mig berörda kommunerna fullständigt överrumplade, för att nu inte använda för starka ord. Om dessa kommuner åtminstone på något sätt i förväg varskotts av regeringen om eventuella försämringsplaner, så skulle de givetvis ha begagnat sig av möjligheten att inför regeringen framlägga sina särskilda synpunkter på frågan. Nu kom ju emellertid regeringsbeslutet som en blyxt från klar himmel och därtill åtskilligt senare än som i våras hade ställts i utsikt.

Ett obestriddigt faktum är att de kommuner, som av regeringen nedflyttats i förhållande till socialstyrelsens förslag, utan egen förskyllan kommit i ett vida sämre läge än de kommuner, för vilka socialstyrelsen eller dyrortsnämnden tidigare under ärendets behandling ifrågasatt nedsättningar. Dessa kommuner har ju haft tillfälle att framföra sina synpunkter och få dem ingående prövade. Jag är angelägen att understryka att, såvitt jag vet, ingen motsvarande uppmaning utgått till någon av de kommuner som socialstyrelsen placerat i dyrortsgrupp 5, något som ju f. ö. är ganska naturligt, eftersom dessa inte

gärna kunde ha några erinringar att göra mot förslaget. Men nog tycker man att regeringen hade bort känna det som en kär plikt i vår demokratiska tid att åtminstone lämna de berörda kommunerna tillfälle att framföra sina synpunkter, innan regeringen fattade sitt ytterst överraskande beslut om nedflyttning i förhållande till vad socialstyrelsen föreslagit.

Vad sedan angår de motiv, som kan ha föranlett regeringens uppseendeväckande handlingssätt, vill jag ännu en gång erinra om vad jag nyss sade beträffande 1950 års sakkunnigas uttalande rörande förhållandet mellan Stockholm och Göteborg å ena sidan och kringliggande förortskommuner å den andra. I ett tidningsuttalande av den 14 oktober, om jag inte minns fel, säger statsrådet Lingman »att regeringen med hänsyn till rättvisa och billighet ansåg sig icke kunna behandla Stockholms förorter mera generöst än kommunerna ute i landet, där många med samma dyrortstal som Stockholms förorter också ligger kvar i ortsgrupp 4». Liknande tankegångar återkommer även i det nu föredragna interpellationssvaret, där det till och med nära nog direkt utsäges, att förortskommunerna på ett otillbörligt sätt skulle blivit gynnade, om socialstyrelsens av dyrortsnamnden tillstyrkta förslag genomförts.

Alldeles bortsett från förutnämnda uttalande av år 1950 års sakkunniga skulle jag i anledning av dessa civilministerns uttalanden gärna vilja ställa frågan, om herr statsrådet verkligen anser att det ur rättvise- och billighetssynpunkt kan vara mera motiverat att jämföra de av mig berörda förortskommunerna med kommuner långt inne i landet än med tätortskommunerna alldeles inpå knutarna, d. v. s. med Stockholm och de förortskommuner som även regeringen placerat i grupp 5. Anser verkligen herr statsrådet att det är fullt rimligt, att även sådana förortskommuner, som har högre dyrortstal än Stockholm och andra städer i huvudstadens närhet, placeras i lägre dyrortsgrupp än dessa? Jag skall sedan inte tvista med herr ci-

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

vilministern om de olika indextalens värde i nu förevarande avseende. Det är säkert tamligen överflödigt, ty var och en, sora det allra minsta känner till kostnadsförhållandena i Stockholm och dess närmaste förortskommuner, måste veta, herr statsråd, att kostnaderna är minst lika höga för den berörda befolkningen utanför det administrativa Stockholm som för Stockholms befolkning. Livsmedel, kläder o. s. v. är sannerligen inte billigare i förortskommunerna, och hyrorna är förvisso inte lägre i hyreshusen utanför än innanför tullarna. Resekostnaderna för de många förortsbor som arbetar i huvudstaden blir slutligen betydligt högre än resekostnaderna för dem som bor i själva huvudstaden.

I sitt radioanförande fredagen den 9 oktober, när konseljen hållits, framhöll statsrådet Lindman bl. a., att man nödgats ta hänsyn till åtskilliga omständigheter som ligger utanför den enskilda ortens intressen, men att man strävat efter att genom skälighetsprövningar uppnå ett någorlunda rimligt resultat. Jag frågar: Är det verkligen herr statsrådets uppfattning, att regeringens behandling av förortskommunerna i detta avseende uppfyller de krav, som statsrådet själv uppställt såsom normgivande för orternas inplacering i olika dyrortsgrupper?

I min interpellation utgick jag från socialstyrelsens av dyrortsnämnden förordade förslag till inplacering. Herr statsrådet har nu i sitt interpellationssvar bl. a. meddelat, att Stockholms förorters samarbetsnämnd vid uppvaktning i civildepartementet hade förslagit en sådan utvidgning av 5-ortsområdet att inom det skulle falla ytterligare 11 kommuner, däribland kommuner med indextal lägre än indextalen för många av de orter ute i landet, som hänförts till ortsgrupp 3. Statsrådet säger sig hysa den meningen, att tillräckligt starka motiv inte kan åberopas för att när det gäller dessa kommuner tillämpa ett betraktelsesätt, som alltför mycket avviker från det som kommit till användning för landet i övrigt. Jag vill inte här ingå på någon närmare bedömning

av statsrådets uttalande på denna punkt, inte minst därför att tiden, som beretts mig, varit för kort för att jag redan nu skulle kunna hinna undersöka alla dessa olika elva fall och bilda mig någon egen uppfattning i frågan. Oförbehållsamt vill jag emellertid gärna i detta sammanhang deklarerera såsom min mening att åtminstone i vissa fall mycket starka skäl talar för en uppflyttning även av sådana ytterkommuner. Jag nämner bara såsom ett enda exempel — jag skulle kunna räkna upp flera — Vaxholms stad, som ju inte ligger bara på en ö, utan även omfattar ett stort antal öar runt omkring Vaxön, nyligen inkorporerade med staden.

Jag nöjer mig alltså med att utöver vad jag sagt på denna sista punkt endast understryka att de kommuner, som berörts i min interpellation, i varje fall inte kan hänföras till kategorien »tveksamma fall». Även om statsrådet alltså inte ansett sig över hela linjen kunna tillmötesgå vad samarbetsnämnden föreslagit, kan detta, såvitt jag förstår, inte på något sätt tagas till intäkt för att inte följa socialstyrelsen och dyrortsnämnden i vad gäller de av mig berörda inre förortskommunerna, alla med höga dyrortstal. Jag är för min del också aldeles övertygad om att samarbetsnämnden aldrig kunnat tänka sig att dess uppvaktning skulle kunna få sådana konsekvenser som den nu tycks ha fått.

Jag beklagar att det svar, som civilministern här i dag lämnat, är så föga givande och andas så ringa förståelse för de synpunkter och den reaktion, som inom här ifrågavarande förortskommuner gör sig gällande inom de mest skiftande läger.

När jag bestämde mig för att interpellera i frågan, var jag redan från början inställd på att jag också skulle ställa min fråga nummer två, i vilken jag efterlyst eventuella nya initiativ från civilministerns sida. Jag ville göra detta för att lämna herr statsrådet tillfälle att i detta sammanhang åtminstone uttala något tröstens eller hoppets ord till de i mina ögon misshandlade kommunerna. Jag är ledsen att jag även i detta avse-

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

ende tydligen har räknat fel. Det vaga uttalande, som herr statsrådet har gjort allra sist i svaret, kan ju inte betraktas såsom vidare hoppningivande. Vi får väl därför nu tänka oss att taga under övervägande andra initiativ för att söka vinna en rättelse, som enligt mitt förmenande ur rättvise- och även ur andra synpunkter är högeligen angelägen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag begärde ordet omedelbart efter interpellantens anförande, därför att jag kanske snart måste avlägsna mig till medkammaren för att där lämna svar på samma frågor.

Herr Lundqvist började med att erkänna, att det är mycket svårt att lösa dyrortsfrågan på ett sätt som kan någorlunda tillfredsställa alla, och jag tror att herr Lundqvist med de exempel, som han anförde, har visat, hur besvärligt det kan vara då man skall ge sig i kast med detta problem. Nu har herr Lundqvist den förmånen framför mig, att han kan bedöma frågan uteslutande såsom en förortsfråga, medan regeringen måste handla någorlunda konsekvent då det gäller inplaceringen av orterna i riket i dess helhet.

Vid alla de uppvaktningar, som har förekommit i denna fråga, har man från landsortskommunernas sida alltid framhållit de extra kostnaderna för resor till närmaste inköpsort, som ofta ligger långt borta, och för de kanske ännu längre resorna till den ort, där länet har sin administrativa förvaltning. Det hänvisas till att det drar stora kostnader och tar mycket tid i anspråk, då vederbörande skall utföra sina förrättningar. Man har fördenskull räknat med vissa avståndstillägg, som inte helt kan kompensera alla kommuner för dessa olägenheter men som ger en viss ersättning vid beräkningen av pristalen. Om man nu skulle vända på det hela och säga att vi inte helt kan tillgodose kommunerna långt ute i landet men att vi måste kompensera kommunerna i Stockholms närhet, eftersom de ligger så nära ett administrativt centrum, kommer det att

bli mycket svårt att vinna förståelse för dylika synpunkter på andra håll. Man kan således inte helt avskilja förorterna kring Stockholm från bedömningen av problemet för kommunerna i landet i övrigt.

Jag erkänner gärna att stockholmsförhållandena så att säga smittar av sig på de näraliggande kommunerna både i fråga om bostadskostnader och en del andra saker. Det har emellertid också visat sig vid den prisinsamling, som har gjorts, att dessa kommuner har fått pristal, som ligger högre för kommuner på längre avstånd från Stockholm. De kommuner i Uppland, som ligger närmast Stockholm, har exempelvis högre pristal än kommunerna längre bort i detta landskap. Dessa pristal måste således ha återspeglat den högre kostnaden, men pristalen är ändå inte tillräckliga för att lyfta upp kommunerna i den allra högsta gruppen.

Om man nu följer av riksdagen godkända riktlinjer att inte bryta enhetligheten inom ett område — såvida det inte föreligger alldeles speciella skäl — och man med anledning härav placerar vissa orter i en lägre dyrort än deras pristal skulle berättiga dem till, så är det inte riktigt konsekvent att de orter, som ligger invid Stockholm, enbart därför skall flyttas upp i en högre dyrort än deras pristal ger anledning till.

Bland förorterna norr om Stockholm ligger Täby på gränsen till 5-ortsgruppen, medan de övriga förorterna ligger under denna gräns. Nu betecknade herr Lundqvist det såsom rätt underligt att en befattningshavare i Stocksund skulle ha lägre lön än motsvarande befattningshavare i Solna. Sådana ojämnheter uppkommer tyvärr på många ställen här i landet, när kommunerna är inplacerade i olika ortsgupper. Nu hör det till saken, att Stocksund har ett pristal på 990, medan Solna har ett pristal på 1 004,5. Om pristalen kan sägas återspegla kostnaderna, visar det att Solna ligger högre i kostnadshänseende än Stocksund. Men skulle vi komma ifrån dessa olägenheter, om vi följde socialstyrel-

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

sens förslag, som herr Lundqvist ansåg vara mera rättvist? Det skulle ha inneburit, att Järfälla, som har ett pristal ungefär i mitten av ortsgrupp 3, nämligen 945, skulle ha flyttats upp i 5-ort, för vilket nu erfordras ett pristal på 1 000, medan Upplands Väsby, som gränssar intill, har ett pristal på 943, alltså två enheter under pristalet för Järfälla, skulle stanna i ortsgrupp 4. Vore det inte lika orimligt med lönejämförelsen dessa kommuner emellan? Det visar, hur svårt det är att få en absolut utjämnning, och de olägenheter det här gäller skulle man inte få bort vid ett genomförande av det av herr Lundqvist rekommenderade förslaget.

Jag tror inte att det kan göras gällande, att Kungl. Maj:ts beslut om orternas inplacering strider mot riksdagens uttalande och beslut. Vad gäller stockholmsområdet hade socialstyrelsen i sitt preliminära förslag angivit en viss placering av kommunerna omkring de större städerna, men socialstyrelsen betecknade det såsom ett preliminärt förslag och ansåg att det skulle kunna göras till föremål för ytterligare prövning liksom dess förslag beträffande en hel del orter inom övriga delen av landet.

Kungl. Maj:t som nu prövat socialstyrelsens förslag har funnit det vara skäligt att skydda ett stort antal orter från nedflyttning och i detta avseende varit mera generös. Samtidigt har man varit något mer återhållsam då det gällt uppflyttning av orter, i all synnerhet sådana orter, som inte haft pristal som motiverat inplacering i högre dyrortsgrupp.

Herr Lundqvist ansåg att det kanske var onödigt att jag i detta sammanhang blandat in förorternas samarbetskommitté. Jag vill säga att jag gjort det för att belysa, hur krånglig den här frågan är. Socialstyrelsen hade försökt att så att säga fånga in Stor-Stockholm i sitt första preliminära förslag. Dyrortsnämnden hade inte, vill jag säga, gått in på någon prövning av socialstyrelsens första förslag, utan sade i sitt yttrande att konsekvenserna därav väl ändå måste bli att man tar med ytterligare kommuner

för att få med Stor-Stockholm. Men förortskommittén, som ju bör känna till förhållandena i stockholmsomgivningen, ansåg att Stor-Stockholm är mycket större. Skulle man tala om Stor-Stockholm, måste man ta med elva kommuner till. Därvid skulle emellertid området ha sträckts ut så långt, att inom 5-ortsområdet inrymts kommuner, som, om de varit placerade ute på landsbygden, hade hänförts till 3-ortsgruppen. Jag tror inte att det skulle betraktas som en särskild upphöjd rättvisa, om man handlade på detta sätt.

Slutligen gäller det frågan nr 2, som interpellanten hade ställt. Herr Lundqvist var inte riktigt nöjd med mitt svar, därför att det inte innebar ett direkt löfte. Jag tycker verkligen att man bör vara försiktig med att ge löften. Även om kritiken är stark, bör man inte försöka komma ifrån den genom att ge löften, med mindre man vet att det finns ett underlag för infriandet av löfena. Jag har i mitt svar sagt, att man inte alltför ofta kan ompröva dyrortsgrupperingen, men att detta inte behöver utesluta att placeringen av enskilda orter framdeles kan omprövas, om nya och vägande motiv härför föreligger. Kan sådana motiv anföras, är det ingen prestigesak för vare sig mig eller regeringen att rätta till det. Men jag kan inte ge löfte om att vidtaga de och de ändringarna, förrän jag har fått se de skäl, som kan anföras.

Herr NILSSON, PATRICK (bf): Herr talman! Jag skall inte direkt lägga mig i denna interpellationsdebatt, men jag skulle vilja knyta några allmänna reflexioner till denna fråga.

Civilministern har på ett utomordentligt sätt här klargjort de stora svårigheter, som är förknippade med att åstadkomma resultat som kan accepteras på så många håll som möjligt — att uppnå resultat, som blir tillfredsställande för *alla*, han kanske själv är den förste att erkänna är omöjligt, och det är väl allas vår uppfattning.

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

Även interpellanten har gett till känna sin förståelse för dessa svårigheter. De är ju, som jag nämnde, inte obekanta för någon. Varje gång det genomförs en förändring i dyrortsgrupperingen uppstår det irritation, kritik och klagan. Det är för övrigt inte bara när förändringen sker som sådan klagan förekommer, utan även under tiden mellan dylika förändringar. Man skulle kunna säga att det förekommer en nästan oavbruten klagan och irritation över verkliga eller förmentade orättvisor. Det är väl så, att så länge vi har ett dyrortssystem, kommer detta att förbli mer eller mindre orättvist till sina verkningar. Det kan man aldrig komma ifrån, och det kan heller aldrig förnekas. Tidigare har ju orättvisorna i detta system starkast framträtt i skillnaden mellan å ena sidan städer och tätorter och å andra sidan rena landsbygden.

Den beslutade ändringen särskilt med hänsyn till att det nu blir större områden har ju eliminerat de mest i ögonen fallande orättvisorna. Man kan säga att gränserna för de större eller mindre orättvisorna i detta system liksom har flyttats bort. Jag skulle nästan vara frestad att säga att samhället med detta dyrortssystem blir som en gubbe som lider av reumatisk värk. Herrarna vet hur den gestaltar sig, om Ni har provat den. Än får man ont i huvudet, än sitter det onda i fötterna, än är det i armarna, än i benen. Det flyttar på sig, men värken är aldrig helt borta. Det onda sitter kvar i kroppen. Jag tror att det finns anledning att säga, att så länge vi har detta dyrortssystem, finns alltid någon värk kvar i den svenska samhällskroppen. Man får både genom civilministerns klarläggande av dessa stora svårigheter och genom interpellantens bekräftande av hur besvärligt det är att komma fram till rättvisa, faktiskt stöd för den uppfattningen att de, som har talat för att detta system bör helt avskaffas, har fått och ständigt får rätt. Man når enligt mitt förmenande aldrig ro och rättvisa, förrän man är framme vid detta mål. Det parti, som jag företräder, har ju också sedan länge haft dyrortsgrupperingens

avskaffande som en av sina förnämsta programpunkter, och det har i sitt arbete ständigt strävat efter att nå allt längre på denna väg.

Man kan ju säga att vi har fullbordat en etapp på vägen i och med att vi har fått större områden, men rättvisa är inte nådd. Här har interpellanten frågat, om det kan vara riktigt att en tjänsteman i Stocksund skall ha lägre lön än hans kollega i Solna. Sådana frågor kan man ställa i massa. Halland, Skåne och Småland hör till största delen — om jag minns rätt — till lägsta dyrortsgrupp. Vi frågar oss därnere i Halland: Har vi det verkligen så mycket billigare här än de har det exempelvis i Bohuslän, som ligger strax intill vårt län? Detta vill vi naturligtvis inte erkänna. Sådana frågor kommer man alltid att kunna ställa, så länge detta system finns kvar.

Interpellanten nämnde att man får söka andra vägar och ta andra initiativ. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen att vi så småningom skall kunna enas om att samt och synnerligen arbeta för systemets avskaffande. Detta är en målsättning som jag menar är den enda riktiga. Det här är ett spörsmål av rätt stor ekonomisk räckvidd, då man antagligen inte kan lösa problemet på annat sätt än genom att skära bort de lägsta grupperna. Men detta ekonomiska och statsfinansiella skäl får inte hur länge som helst skjuta undan ett avskaffande av det nuvarande systemets orättvisor, vilka omvittnas på många håll. Vi har här i dag i denna kammare hört — och även i andra kammaren har saken dragits fram genom där gjorda frågor och interpellationer — att man är missnöjd; man känner sig orättvist behandlad, man vill ha det på annat sätt. Låt oss då enas om att arbeta för systemets avskaffande!

Herr SÖDERQUIST (fp): Herr talman! Det är många som i likhet med interpellanten funnit regeringens ställningstagande till denna fråga svårförståelig. Skälen härför har de senaste veckorna så ofta och i så många sammanhang redovisats — det har ju också skett här,

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

exempelvis av interpellanten — att jag för min del inte behöver erinra om dem.

Jag har begärt ordet endast för att liksom herr Lundqvist understryka, att befolkningen — i varje fall en mycket stor part av den — i de kommuner det här gäller, och jag nämner som exempel Huddinge, livligt önskar, att dyrortsgrupperingsfrågan för dessa kommuners vidkommande snarast måtte omprövas. Man kan inte förstå, att regeringens beslut innebär rättvisa, även om man begriper, att gränsproblem kan finnas och att det här möjligen kan vara fråga om sådana gränsproblem. Man menar nämligen, att också sådana problem bör lösas så, att man inte nästan utan vidare kan finna anledning tro sig orättvist behandlad. Detta är emellertid, som herr Lundqvist påpekat, fallet beträffande den lösning, som regeringsbeslutet innebär.

Jag vill alltså, herr talman, med dessa få ord endast ge uttryck för den önskan och den förhoppningen, att regeringen — trots vad civilministern här har sagt beträffande svårigheterna i det sammanhanget — måtte finna möjlighet att snarast ompröva det problem, som interpellanten berört.

Herr THUN, FRITJOF (s): Herr talman! Även jag måste tillåta mig att framföra några synpunkter här, eftersom det ändå har blivit en interpellation i ärendet.

Det har överallt väckt bestörtning och häpnad, när man konstaterat att regeringen gått emot dyrortsnämnden och socialstyrelsen i dessa frågor. Jag har blivit uppvaktad av många som bor i förorterna — även av arbetarorganisationer — varvid man påpekat det alldeles orimliga i den dyrortssättning, som här har skett. Man har då kommit med de vanliga bevisen, t. ex. om att hyrorna i dessa orter inte är lägre än i Stockholm, snarare tvärtom, och att även skatterna är högre än i Stockholm. Skillnaden blir ännu större, eftersom man ämnar sänka skatten i Stockholm. Dessutom erinras det om att de flesta inköp får lov att gö-

ras i Stockholm, och då tillkommer ju resekostnader. Det har visserligen påpekats att dessa har lagts ovanpå det hela vid beräkningen och att detta således skulle ha medfört en viss utjämning.

Om jag gör sådana allmänna reflexioner, finner jag att t. ex. min egen kommun blivit på ett alldeles särskilt sätt illa behandlad. Det är fråga om en kommun, som håller på att bilda ett tätortssamhälle — av kommunens cirka 4 000 invånare bor något över 3 000 i tätorten. Denna kommun, som tidigare har kämpat rätt mycket för att få rättvisa och komma upp i fjärde dyrortsgruppen, hade nu av dyrortsnämnden och socialstyrelsen placerats i grupp 4, och vi räknade med att vi antligen skulle vederfaras den rättvisa, som vi begärt att få vid de tillfällen, då frågan om dyrortsgraderingen tidigare varit uppe.

Som interpellanten mycket riktigt har framhållit, skulle vi ha kunnat uppvakta Kungl. Maj:t tidigare i denna fråga, om vi hade haft en aning om att Kungl. Maj:t ämnade gå emot vad dessa institutioner föreslagit. Någon uppvaktning blev emellertid inte av; vi visste ju att Kungl. Maj:t var till den grad hetsad av dylika uppvaktningar, att jag avrådde, när jag blev tillspord om huruvida vi ändå inte skulle göra en uppvaktning. Jag sade, att jag trodde att vi skulle få rättvisa nu och att vi inte borde besvära med en uppvaktning — och så blev slutliga resultatet det som nu föreligger!

Vi har, som sagt, i Österåker hyror, som ligger högre än i vissa delar av Stockholm, och skatten hos oss var i föl den högsta i Stockholms län. Vi har en mycket stor enhetsskola med ett 35-tal lärare anställda. När det gäller denna enhetsskolas högstadier, d. v. s. sjunde, åttonde och nionde klasserna, vill vi där ha lärare av särskilt hög kompetens. Vi vill nämligen inte ha den skolan av »Epatyp», utan vill visa att enhetsskolan kan slå igenom. Men det är väl ingen, som förvänar sig över att lärarna inte vill betala hyror som är högre än i Stockholm, samtidigt som de får lön efter 3-ort. Ortsgrupperingen har höjts till fjärde ortgruppen i t. ex.

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

Ljusterö, Värmdö och i Vaxholm. Lidingö har kommit i femte ortgruppen, Täby i fjärde. Men så ligger Österåker, inklämd mellan dessa andra orter, i grupp 3. Det är inte svårt att räkna ut, hur det kommer att bli, när vi skall försöka skaffa lärare för högstadierna — och likadant är det på andra håll inom länet. Det är inte endast tjänstemän utan även andra löntagare, som är förtvivlade över att de skall hållas nere i grupp 3, i synnerhet som de vet, att de i Stockholm måste köpa vad de behöver för sin livsföring. Vi har på senaste tiden gjort en uppvaktning och fått ett ganska negativt svar. Emellertid tar vi ad notam vad här har sagts, nämligen att en omprövning skall kunna göras i fråga om orter, som särskilt kan trycka på att de har kommit att placeras orättvist, så att de skall kunna få rättelse.

Jag tror nog att Kungl. Maj:t får lov att räkna med att efter en sådan omprövning göra justeringar för orterna runtom Stockholm och inte minst när det gäller Österåkers kommun.

Herr LUNDQVIST (h): Herr talman! Jag är givetvis ledsn över att statsrådet Lingman har måst lämna plenisalen. men det kan inte föranleda mig att avstå från några kompletterande ord i anledning av vad statsrådet här sade.

Han gjorde gällande, att jag befann mig i den fördelaktiga situationen att kunna betrakta denna fråga uteslutande som en förortsfråga, under det att regeringen är skyldig att se den ur hela landets synpunkt. Det kan givetvis sägas. Men jag skulle, om statsrådet Lingman hade varit närvarande, velat be honom att slå upp protokollet från debatten i denna fråga i våras och där studera vad han själv sade särskilt på sidorna 10 och 11. Han ger där klart och tydligt till känna, att just stockholmsområdet intar en särställning i landet. I det avseendet kan han också stödja denna sin uppfattning på vad bland annat 1950 års dyrortssakkunniga själva har anfört. Man måste komma ihåg, att det här gäl-

ler ett knippe av kommuner som hänger mycket intimt samman med Stockholm.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga, att nog är det väl ganska egendomligt hur man ser på förorterna i olika sammanhang. När det gäller att skaffa bostäder åt alla dem som söker sig till Stockholm, räknas det med, även på högre håll, såsom någonting självfallet, att de närmaste förortskommunerna skall vara med och hjälpa till och därmed ikläda sig och sin befolkning både högre skatter och mycket väsentliga kostnader, inte minst för bostads- och skoländamål. Men när det, mina herrar, sedan gäller att ordna dyrortskompensationen, är det uppenbarligen alldeles slut med gemenskapen med huvudstaden. Då anses det tydligen på högsta håll vara fullt i sin ordning att beskära kompensationen för förortskommunerna. Nog tycker man, att det borde vara litet bättre kontakt mellan ledningens vänstra och högra hand.

Statsrådet Lingman hade ju mycket ont om tid, och det får kanske tas som en förklaring till att han i sitt första anförande bara tog upp det ena av de exempel som jag lämnat för att bevisa det orimliga i det nya system som regeringen har skapat. Jag frågade, varför en folkskollärare eller posttjänsteman skulle ha högre lön i Solna än i Stocksund. Det exemplet passade civilministern att referera, ty Solna ligger ju beträffande dyrortstal en aning över Stocksund. Men civilministern teg av någon underlig anledning fullständigt när det gällde det andra exemplet. Jag frågade nämligen också, om en person i Huddinge, vilken kommun har högre dyrortstal än Stockholm, ändå skall ha lägre lön. Det hade naturligtvis varit roligt att få ett uttalande även på den punkten, men nu får vi tydligen gå miste om det.

Jag har i mitt första anförande särskilt tryckt på — men inte heller på denna punkt fick jag något svar av civilministern — att nog borde väl regeringen i demokratiens heliga namn ha känt det som en plikt, när man nu — tvärt emot vad civilministern sade i våras —

Ang. dyrortsindelningen för Stockholms inre förortsområde.

gjorde en försämring i socialstyrelsens förslag, att varsko de kommuner, som därigenom sattes i farozonen, så att de liksom de kommuner, som i förväg hade blivit hotade, åtminstone skulle få tillfälle att komma in med sina påminnelser och synpunkter. Det svarade civilministern tyvärr inte heller någonting på.

Jag vill tillägga, att man inte ens inom socialstyrelsen, i varje fall så sent som på eftersommaren, synes ha haft den minsta aning om att regeringen hade planer på att försämlra dess förslag. När de olika kommunerna skulle göra upp sina statförslag, vände de sig ju till socialstyrelsen för att få höra vilken dyrortsgrupp de borde räkna med att bli placerade i. I varje fall fick då vi i min hemkommun det beskedet — och jag tror inte att jag blivit felaktigt underrättad, då jag hört att detta också gäller alla de andra kommuner som hade blivit uppflyttade i socialstyrelsens förslag — att vi självfallet kunde räkna med den höjda dyrortsgrupperingen, eftersom det inte fanns något annat förslag beträffande oss. På grundval av denna uppgift gjorde vi alltså upp statförslaget och fick det färdigt dagen innan eller samma dag som konseljbeslutet kom — med ett helt annat innehåll än socialstyrelsens förslag.

Jag upprepar ännu en sista gång mitt beklagande av den hållning som regeringen intagit gentemot förortskommunerna, och jag tror att den allmänna opinionen i dessa kommuner nog aldrig lär komma att finna det handlingssätt, som regeringen i denna fråga lagt i dagen, rättvist eller rimligt. Mer och mer tränger sig tyvärr nog i stället den meningen fram, att det som här skett mer vittnar om godtycke än om en ärlig vilja att skipa rättvisa.

Herr HERLITZ (h): Herr talman! Jag hör till dem som har stått och står förvånade inför de beslut som regeringen har fattat i detta ärende. Jag har inte begärt ordet för att få utveckla denna min uppfattning, men den är en för-

klaring till att jag för min del med mycket stort intresse har åhört denna debatt, som för övrigt också inneburit perspektiv i en annan principiell riktning som intresserar mig. Det har här nämligen kommit fram saker, som berör en för mig utomordentligt viktig princip i allt administrativt förfarande, nämligen att man skall till det yttersta sörja för att de som har intresse av en angelägenhet, eller låt oss säga de som är parter i ett administrativt ärende, skall få tillfälle att så långt möjligt är framlägga sitt kunskapsmaterial och sina synpunkter innan beslut fattas. Det är ju tydligt, att det har varit klen beställt med det i detta ärende.

Men det var egentligen inte heller för detta som jag begärde ordet, utan jag önskade, herr talman, till protokollet markera det mycket ovanliga förhållandet, att vi här under en lång stund har fört en interpellationsdebatt, utan att det svarande statsrådet har varit närvarande. Det är ju klart att det förhållandet, att kritiken har rört sig ensam, utan att det har kunnat bli det tankeutbyte med regeringsbanken som vore önskvärt, har varit till stor skada. Det är alldeles uppenbart, att detta icke är interpellationsinstitutets syfte, utan avsikten är att det skall bli ett fortlöpande meningsutbyte mellan regeringsbank och interpellanter. Man måste bygga på den förhoppningen, att regeringens ledamöter har tillfälle att offra den tid som behövs för detta ändamål. Nu är jag alldeles på det klara med att skälet till att statsrådet Lingman har avlägsnat sig är att han har att besvara en interpellation i andra kammaren, till på köpet en interpellation i ett beslåktat ärende. Herr statsrådet har varit angelägen att eftersom det är samma slags frågor som väckts i båda kamrarna, skall de såvitt möjligt behandlas samtidigt liksom då vi har andra ärenden uppe. Denna samtidighet är över huvud taget en olycklig princip, som vi är på väg att komma ifrån, men den är uppenbart orimlig i ett sådant här fall, då det gäller interpellationer, om detta skall leda till att statsrådet bara får till-

Interpellation ang. behovet av fortsatt valutareglering.

fälle att ägna ett halvt öra åt den ena kammaren.

Jag skulle sålunda i anledning av den här förda debatten vilja tillåta mig att till regeringen uttala den förhoppningen, att den skall finna möjlighet att härnäst ordna interpellationssvaren på ett sådant sätt, att vederbörande statsråd har tillfälle att bevista debatten så länge kammaren känner behov att fortsätta den.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Anmäldes att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 233, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 19 december 1952 (nr 755) med bestämmelser om värdering av varulager vid 1954 års taxering till statlig och kommunal inkomstskatt;

nr 235, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 4 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion; och

nr 236, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående Österrikes utländska offentliga förkrigslån.

Interpellation ang. behovet av fortsatt valutareglering.

Herr WEHTJE (h) erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Av alla de regleringar, som infördes under senaste världskriget och därefter blivit kvar under efterkrigstiden, är valutaregleringen den, som syns och märks minst av den stora allmänheten. Inte desto mindre griper den djupt in i det ekonomiska livet och är därför av stor betydelse för landet i dess helhet.

När valutalagen och den med dennas stöd möjliggjorda valutaförordningen tillkom år 1939, skedde det som en beredskapslagstiftning inför det då befarade

de krigsutbrottet. Valutalagen fick formen av en fullmaktslag, som skulle tillämpas vid krig, krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest utomordentliga av krig föranledda förhållanden. Syftet med lagen var att skydda valutareserven och minska riskerna av sådana inflytelser utifrån, som kunde försvåra riksbankens valutavårdande verksamhet, men däremot inte att möjliggöra en reglering av utrikeshandeln. Det förutsattes såväl av departementschefen som av bankoutskottet, att lagens tillämpning skulle genomföras under hänsynstagande till handelns och samfärdselns intressen och att förordnanden enligt lagen skulle föregås av förhandlingar. Sedan lagens tillkomst har det nu förflutit inte mindre än 14 år, och det är naturligt att åtskilligt hunnit ändra sig under denna tid. Nya problem har dykt upp, och läget är i väsentliga hänseenden i dag ett annat än 1939.

Över hela den västliga världen går nu strävandena ut på att avveckla respektive uppmjuka valutaregleringarna. Hand i hand härmed göres stora ansträngningar att enhetliggöra befintliga regionala internationella valutasystem och skapa allmän konvertibilitet mellan valutorna. Det är inte nödvändigt att här diskutera utsikterna och tidrymderna för att nå de uppställda målen, ej heller omfattningen eller begränsningen av den konvertibilitet, som kan förverkligas. Det räcker med att konstatera målsättningen och att i varje fall en till vissa affärsområden begränsad konvertibilitet redan är ett faktum i olika länder. Till en fullständig frigörelse av utrikeshandeln är steget måhända ännu långt, men att det är ett allmänt önskemål hos förespråkarna för en vidgad internationell handel att öka denna frihet är uppenbart.

Även i vårt land bör vi medvetet sträva att avskaffa valutaregleringen och komma bort från det bundna system, vari också svensk utrikeshandel fortfarande får finna sig. Det står så mycket att vinna av en sådan allmän strävan, att vi bör fasthålla vid den principen och

Interpellation om åtgärder i anledning av gotlandskommitténs förslag.

söka skapa erforderliga förutsättningar för större frihet i utrikeshandel och internationella betalningar. Det ligger också en betydande fara i att inte på de områden, där det kan gå, utnyttja tillfället och mjuka upp det bundna systemet. Detta gäller även i nuvarande läge valutaregleringen. Under övergångstiden till dennas avskaffande är det särskilt angeläget, att tillämpningen sker med erforderlig smidighet och med förståelse för de internationella affärernas natur. Farligt är det också att tillägga valutaregleringen främmande syften, t. ex. av dirigerande art, när det gäller import och export. I fråga om garantigivning, transitoaffärer, finansiering av import och export, investeringar utomlands m. m. är det av förklarliga skäl vanskligt för myndigheterna att ge sig på bedömningar. Därtill kommer, att tidsfaktorn spelar en många gånger avgörande roll i sådana sammanhang, vilket kräver snabbare beslut än myndigheterna mäktar med. Praktiska förenklingar i valutaregleringen skulle, i den mån de är möjliga, därför vara starkt önskvärda.

På grund av valutagalagens karaktär av fullmaktslag har Kungl. Maj:t årligen hemställt hos riksdagen om förlängning av lagens giltighet. Senast skedde detta vid värriksdagen för en tid av ett år. En ny proposition i ärendet är därför sannolikt att vänta i början av nästa år. Det borde under den tid, som återstår tills dess, vara möjligt att i kontakt med näringslivet och dess organisationer närmare undersöka, under vilka betingelser valutagalagen kan tänkas avskaffas helt eller delvis och i vilken utsträckning den ännu under nästkommande budgetår måste anses ofrånkomlig. Så snabbt som möjligt och helst under den närmaste framtiden bör även övervägas, om inte praktiska förenklingar kan genomföras i tillämpningen av valutaförordningen för att göra denna smidigare samt mindre formalistisk, tidsödande och besvärande för affärslivet.

Jag får därför anhålla om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och che-

fen för finansdepartementet få framställa följande fråga:

Är herr statsrådet villig att föreläggande av eventuell proposition om förlängning av valutagalagen låta närmare undersöka, i vilken omfattning fortsatt lagstiftning på detta område är erforderlig samt överväga möjligheterna att uppmjuka gällande bestämmelser i syfte att åstadkomma smidigare tillämpning av förordningen?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Interpellation om åtgärder i anledning av gotlandskommitténs förslag.

Ordet lämnades härefter på begäran till herr FRANZÉN (bf), som anförde: Herr talman! Efter motioner av herrar Svensson i Stenkyrka, Engström i Slite och Söderdahl i Visby (I: 134/1945 och II: 249/1945) tillsattes genom beslut den 27 september 1945 en utredning med uppdrag att utreda den framtida formen för sjöfartsförbindelser mellan Gotland och fastlandet samt om detta borde påräkna statligt stöd. Utredningsmännen framlade efter slutfört uppdrag sitt betänkande den 18 januari 1951. Dess majoritet rekommenderade därvid en helt ny trafikorganisation, ägd av gotländska företag, organisationer och institutioner. För de investeringar förslaget skulle föra med sig avsågs statlig hjälp i form av lån.

Som väl alla vet är jordbruket den gotländska befolkningens huvudsysselsättning. Gotlands näringsliv i övrigt har icke den mångsidighet som man finner i andra delar av vårt land. Strävanden har gjorts att öka antalet industrier, och den hantverksmässiga företagsamheten har understötts. Men så snart man försöker med något som ligger vid sidan om den mera servicebetonade verksamhet, som tillgodoser den egna begränsade marknaden, stöter man på stora svårigheter. Orsaken härtill är kostsamma, tidsödande och ofta även kvalitets-

Interpellation om åtgärder i anledning av gotlandskommitténs förslag.

försämrande transporter över havet. Den transportorganisation vi nu har verkar hämmande genom sin otillräckliga kapacitet och föga rationella utformning.

Även passagerartrafiken lämnar mycket övrigt att önska. Den som vill färdas med gotlandsbåtarna sommartid bör vara förutseende och göra biljettbeställningar i mycket god tid, såvida vederbörande inte vill åka däck, vilket är något slags tredje klass, fast utan motstycke inom andra kommunikationsmedel. Vill man eventuellt ha en bil med — och det vill den resande numera ofta — måste plats beställas för denna flera veckor i förväg. Detta verkar i hög grad dämpande på reseintresset och är en av orsakerna till att turismen på Gotland ingalunda haft den utveckling under senare år som man haft anledning vänta sig i jämförelse med andra håll i landet. Den vidgade semesterrätten har inte proportionsvis ökat antalet gotlandsresenärer, man väljer i stället platser

dit man kan komma bekvämt och billigt och där man kan ta bilen med.

I övrigt vill jag endast hänvisa till vad 1945 års gotlandskommitté yttrat i sitt framlagda betänkande.

Då det snart är tre år sedan utredningsmännen framlade sitt betänkande, vill jag med stöd av vad här anförts, anhålla om första kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet rikta en fråga, huruvida man kan förvänta något initiativ från statsrådets sida inom den närmaste tiden i den riktning som gotlandskommittén föreslagit.

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 3.11 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 4 november.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne oktober.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 233, med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 19 december 1952 (nr 755) med bestämmelser om värdering av varulager vid 1954 års taxering till statlig och kommunal inkomstskatt.

Herr EWERLÖF (h): Herr talman! I sammanhang med den nu inledda höstrikdagen har det spekulerats om huruvida den skall bli regeringspartiernas eller oppositionens. Statsministern har passat på att förklara att vårriksdagen i varje fall blev regeringspartiernas. Vad värde har egentligen ett sådant konstaterande? Säger det mer än att i händelse av delade meningar regeringspartierna tar hem spelet med hjälp av sin på förhand givna majoritet? Om det gäller att uttala ett omdöme om vilken sida som haft den starkaste motiveringen för sin ståndpunkt så är vi själva jäviga och måste överlåta åt den framtida utvecklingen att ge svar på den frågan.

Vad särskilt höstriksdagen beträffar, sådan den konstruerats enligt 1949 års beslut, framstår den enligt min mening som ett mycket bristfälligt politiskt instrument. Arbetsmaterialet begränsas ju i allt väsentligt till ärenden som uppskjutits från vårriksdagen, och propositioner kan endast väckas i speciella undantagsfall. Urvalet av de ärenden, som uppskjuts vid vårriksdagen, sker först vid slutet av densamma och på ett ganska slumpartat sätt. Systemet är föga äg-

nat att ge höstriksdagen en väl avvägd och någorlunda jämnt fördelad sysselsättning. Parlamentsledan ligger under hösten på lur både inom och utom riksdagen. Jag tror att tiden snart är mogen för att med stöd av erfarenheterna av den nya ordningen söka finna en bättre lösning på detta betydelsefulla problem.

I fortsättningen avser jag att fästa uppmärksamheten vid vissa saker som hänt under den korta tid som förflutit sedan riksdagen var samlad.

Först vill jag dock stanna inför något som *inte* hänt. Vi möter regeringen i oförändrad sammansättning. Sedan högsta domstolens utslag fallit i det uppmärksammade målet mot statsrådet Hedlund, avvaktades med spänning vilka konsekvenser främst statsministern skulle dra av vad som förekommit. Beskedet kom i form av en kommuniké den 4 juli. I första delen av kommunikén konstateras att herr Hedlunds förseelse berott av glömska samt att ingen ifrågasätter att glömskan skulle ha varit avsiktlig eller eljest sätter hans hederlighet i tvivelsmål, varför ur denna synpunkt ingen anledning finns att kräva hans avgång ur regeringen. Att förseelsen berott av glömska var ingen nyhet. Åtalet gällde ända från början grov oaktsamhet. Man kan väl inte gärna tala om avsiktlig glömska! Om man misstänkt att förseelsen varit avsiktlig skulle åtalet ha gällt falskdeklaration.

Statsministerns slutsats innebär att grov oaktsamhet vid deklaration icke innebär något som helst personligen diskriminerande, icke ens om den som gjort sig skyldig härtill tillhör regeringen och inom denna är högste målsman för det till länsstyrelserna knutna taxeringsarbetet. Jag kan omöjligt följa statsministern i denna slutsats, som ter sig så mycket allvarligare som man sedan år tillbaka på grund av sviktande deklarationsmoral sökt på olika vägar

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. hos vårt folk inskräpa kravet på ett noggrant och strikt uppfyllande av deklara-tionsförpliktelseerna.

Under hänvisning till att herr Hedlund vid bondeförbundets stämma, som dock hölls före högsta domstolens utslag, omvalts till partiets ordförande, anser sig statsministern i den senare delen av kommunikén kunna konstatera att ingenting förekommit som är ägnat att rubba det politiska förtroende som ett statsråd bör åtnjuta. Statsministern tycks med andra ord betrakta frågan om det politiska förtroendet som bondeförbundets ensak. I själva verket är det ett gemensamt intresse för alla partier att de stränga kraven på statsrådsämbetets anseende upprätthålls. Den vitt spridda opinion som oavsett partigränser kommit till uttryck mot statsministerns handläggning av denna fråga betrakta jag som ett hälsotecken.

Jag skall härefter övergå till att något kommentera utvecklingen särskilt på den ekonomiska fronten sedan vi sist var samlade. Den har i åtskilliga betydelsefulla hänseenden varit tursammare än vi både på regeringshåll och oppositionshåll hade anledning räkna med. När statsverkspropositionen framlades beräknades valutareserven under år 1953 komma att nedgå med bortåt en halv miljard kronor, ett belopp som vid värriksdagens beslut modifierades till 300 miljoner. Som det nu ser ut kommer valutareserven att utgå ur detta år i ogra-verat skick. Importen har blivit avsevärt mindre än beräknat, exporten något större, och dessutom har våra terms of trade förbättrats med cirka 5 procent. Jag betecknar detta som en tursam utveckling, då den beror av omständigheter utanför vår egen rådighet och icke beror av en vis och förutseende planhushållning.

När finansministern var beredd att vid årets början acceptera en finansplan som förutsatte en avtappning av valutareserven med en halv miljard, skedde det med hänvisning till önskemålet om upprätthållande av full sysselsättning. Från vår sida gjordes gällande att en stark valutareserv var en

förutsättning för att vi i ett depressionsläge skulle kunna bemästra sysselsättningsproblemet. Jag konstaterar med tillfredsställelse att finansministern nyligen uttalat sig till förmån för en fortsatt ökning av valutareserven med tanke på att kunna möta sysselsättningsproblemet i en lågkonjunktur.

Det vore förhastat att av den jämförelsevis gynnsamma utvecklingen av vår utrikeshandel dra den slutsatsen, att allting är väl tillrättat även för följande år. Minskningen av importen i år torde i icke obetydlig omfattning bero på lagerförtäring av engångsnatur, och upprätthållandet av exporten torde delvis förklaras av lagerpåfyllnad utomlands och verkställandet av långtidskontrakt, som ingåtts under andra betingelser än de nu rådande. Jag varnar för en underskattning av den fara, som vårt höga kostnadsläge innebär. En konjunkturedgång i USA under nästa år, som våra väderleksspåmän finner sannolik, skulle säkert med all tydlighet visa hur sårbara vi är på grund av våra höga kostnader.

Ett framträdande rum i våra debatter under värriksdagen intog frågan om huruvida våra kapitalresurser skulle förslå för de beräknade offentliga investeringarna. För egen del gjorde jag gällande, att med den förda penningpolitiken skulle den egentliga kapitalmarknaden icke räkna till. Jag förutsatte, att en kreditexpansion av ett eller annat slag skulle krävas. En kreditexpansion kan komma till stånd antingen genom riksbanken eller genom affärsbankerna. Med hänsyn till de ödesdigra verkningar, som riksbankens tidigare expansionistiska politik haft på vårt penningvärde, låg det närmast till hands att varna för ett nytt beträdande av denna väg. Beträffande en kreditexpansion genom affärsbankerna yttrade jag mig mera förbehållsamt om också kritiskt.

Hittills under året har det statliga utgiftsoverskottet i allt väsentligt täckts genom lån i affärsbankerna. Beloppet uppgår till cirka 1 700 miljoner. Riksbanken har icke behövt anlitas och har under tiden 1 januari—31 oktober mins-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

kat sitt innehav av statspapper med ett belopp av 980 miljoner. Under samma tid har affärsbankernas inlåning stigit med en miljard. I förhållande till inlåningen har bankernas behållning av likvida medel stigit från 26 till 31 procent. Hur har nu detta gått till?

När bankerna lånar pengar till staten genom att köpa statspapper, minskar detta inte deras likviditet på det sätt som sker när de lånar ut pengar till allmänheten. Statspapperen räknas nämligen i och för sig som likvida tillgångar och inräknas också i bankernas likviditetskvoter enligt gällande överenskommelse med riksbanken beträffande bankernas likviditetspolitik. De utlånade medlen flyter i större eller mindre mån tillbaka till bankernas inlåningsräkningar. Genom en kreditexpansion av detta slag förbättrar bankerna alltså sin likviditet i stället för att försämra den.

Detta kan låta rätt märkligt, men det beror på det konventionella likviditetsbegrepp som vi rör oss med. Funktionen är den, att staten eller riksgäldskontoret lånar ett visst belopp av affärsbankerna för att täcka det statliga utgiftsöverskottet. Detta belopp kommer ut i den allmänna rörelsen genom att de olika arbetena sätts i gång, för vilka medlen är avsedda, och så småningom flyter dessa pengar tillbaka från alla de olika kanalerna till inlåningsräkningarna i affärsbankerna. Resultatet är då, att både det belopp, som lånats ut och som ersatts med statsskuldförbindelser, och de pengar, som av dessa utlånade medel flyter tillbaka, räknas såsom likvida tillgångar i bankerna. Genom att bankerna har lånat ut ett visst belopp till staten, får de efter någon tid en likviditet som är större än före utlåningen. När så tiden är mogen för att hämta nya pengar i bankerna börjar precis samma förlopp igen, och på det sättet har bankernas likviditet stigit och deras inlåningsräkningar vuxit så att ökningen av deras likviditet under den hittills gångna delen av innevarande år är inte mindre än en miljard.

Än så länge har kreditexpansionen inte varit förknippad med någon pris-

och lönestegringstendens som eljest är vanlig under tider av kreditexpansion. Betalningsrörelsens krav på sedlar har därför inte ökats, och de utlånade pengarna har utan någon egentlig återlätning flutit tillbaka till bankerna.

Kan då en kreditexpansion av denna typ fortgå hur länge som helst? En sådan ständigt fortgående process skulle innebära, att betalningsströmmen från bankerna till staten, från staten till allmänheten och från allmänheten tillbaka till bankerna skulle ske i form av ett fullständigt slutet kretslopp. Det föreligger nämligen i praktiken alltid stora risker för läckage i detta kretslopp.

En ökning av betalningsrörelsens behov av sedlar kan komma att inträda, om de stora statsutgifterna leder till en överansträngning av samhällsekonomiens reala resurser med ty åtföljande uppdrivning av priser och löner. En sådan utveckling kan också aktualiseras av en tendens till ökad konsumtion hos allmänheten eller av en tendens till ökade privata investeringar. I vilket fall som helst kommer behoven av mera kontanta medel i betalningsrörelsen att resultera i ökade anspråk på bankerna. Dessa kan då få komma att möta dessa anspråk antingen genom en ökad utlåning till allmänheten eller i form av en utströmning av medel från inlåningsräkningarna. Den förra tendensen kan möjligen mötas genom skärpta kreditrestriktioner. Men hur skall man kunna hindra folk från att lyfta pengar från sina tillgodohavanden hos bankerna? I ett sådant läge blir bankerna tvungna att falla tillbaka på riksbanken genom att sälja eller belåna statspapper.

Att finansieringen av statens utgiftsöverskott hittills i år kunnat ske genom att staten tagit bankernas kreditgivningsförmåga i anspråk och icke behövt anlita riksbanken innebär därför inte att statsupplåningen skett på ett ur inflationssynpunkt riskfritt sätt. Den ökade likviditet, som genom sättet för statsupplåningens finansiering skapats i samhällsekonomin och som återspeglas i de stigande inlåningssiffrorna i bankerna, har visserligen hittills inte vållat några

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. skadeverkningar. Men skulle nya inflationsimpulser stöta till, har man genom denna likviditetsökning skapat de monetära förutsättningarna för en ny inflationsutveckling.

Denna risk hade kunnat undvikas endast genom en sådan finansiering av de statliga utgifterna, att dessa icke lett till en likviditetsökning i samhällsekonomin, d. v. s. antingen en skattefinansiering eller en långfristig upplåning på marknaden utanför bankerna. En upplåning av sistnämnda slag borde ha varit möjlig, om man fört en ekonomisk politik av det märke vi förordat och som nu med stor framgång tillämpas i en rad av länder. Alla åtgärder, som krävs för att kringgå en politik med rörlig ränta, tvingar oss att leva mer eller mindre farligt. Endast med ett sådant fritt system kan vi räkna med en fri kapitalmarknad av sådan styrka, att den direkt tar hand om de statliga lånen.

Vi befinner oss nu vid den tid av året, då finansministern som bäst bryr sin hjärna med att försöka få debet och kredit att gå ihop i det nya budgetförslaget. Att uppgiften inte är lätt, det visste vi förut, men lägets allvar framstår med ökad klarhet genom den utredning rörande automatiska utgiftsstegringar inom statens verksamhet, som förre överstatshållaren Nothin med för honom karaktäristisk skyndsamhet och kraft genomfört.

Utredningens syfte har varit att fastslå omfattningen av de av statsmakterna redan gjorda åtaganden, som medför ökad belastning för statsfinanserna under de närmaste budgetåren. Utredningen har därvid självfallet måst utgå från de beslut, som redan är fattade, liksom från den löne- och prisnivå, som nu gäller. Redan däri ligger ett betydande osäkerhetsmoment, som emellertid är ofrånkomligt. Det synes ha varit utredningens mening att söka utsträcka sina kalkyler till 1960-talet för att därmed kunna ge ett större perspektiv. Svårigheterna har emellertid visat sig så stora, att man stannat vid att söka belysa de troliga utgiftsökningarna under femårsperioden 1954/55—1958/59.

Den sammanlagda automatiska ök-

ningen av de egentliga statsutgifterna från innevarande budgetår till och med budgetåret 1958/1959 har av utredningen beräknats till 850 miljoner kronor. Härav faller på budgetåret 1954/1955 inte mindre än 448 miljoner kronor. Vid en hypotetisk uppskattning av sådana automatiska utgiftsstegringar, som icke kunnat till beloppet fastställas, såsom effekten av löneklassförskjutningar, lokal-kostnader, räntekostnader och kostnader för nya kapitalinvesteringar kommer utredningsmannen fram till en total automatisk utgiftsstegring under femårsperioden på 1 300 miljoner kronor, därav under nästa budgetår 575 miljoner kronor.

Att en så stor del av ökningen faller på budgetåret 1954/1955 är icke ägnat att förvåna. Å ena sidan har riksdagen redan — i betydande utsträckning mot högerpartiets votum — fattat beslut, som medför väsentliga utgiftsstegringar, vilka slår igenom just under femårsperiodens första år. Å andra sidan har utredningen — helt naturligt — inte haft att taga med i beräkningen sådana utgiftsökningar, som ännu inte beslutats men som kan komma att beslutas under perioden. Sålunda har hänsyn icke kunnat tagas till eventuell ökning av den statliga administrationen, till de krav den fortgående tekniska utvecklingen kan ställa, till pågående utredningar eller visserligen avslutade men ännu ej färdigbehandlade sådana, till ändringar i sysselsättningsgraden m. m. Om utgiftsökningar av denna karaktär uttalar utredningsmannen, att det ingalunda synes osannolikt att de på längre sikt kan medföra kostnadsstegringar av än större omfattning än de automatiska.

Med hänsyn till de stora krav på ökade anslag till försvaret, som anmälts för nästa budgetår, vill jag här inskjuta en fråga till statsministern, om han vill möta vår önskan att hålla försvaret över partierna genom att liksom i fjol bereda ledningarna för de demokratiska partierna tillfälle att dryfta frågan med regeringen, denna gång dock på ett sådant stadium att regeringen ännu icke träffat sitt avgörande.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Utredningsmannen sammanfattar resultatet av utredningen i följande uttalande: »Man har att välja mellan mycket stora utgiftsstegringar eller en mycket restriktiv utgiftspolitik. Utan att närmare ingå på de allmänekonomiska och statsfinansiella förutsättningarna i framtiden torde det stå klart, att man mycket lätt kan komma i ett läge, där inga marginaler finnas för att möta oförutsedda påfrestningar, med därav följande risker i form av bunden handlingsfrihet och försämring av penningvärdet.»

För högerens del är valet mellan de uppställda alternativen icke svårt. Vi väljer nu som tidigare en mycket restriktiv utgiftspolitik. Utredningsresultatet har för oss icke inneburit någon överraskning. För oss står det klart att om statsmakterna inte får ett ordentligt grepp över utgiftsutvecklingen i statens verksamhet, då saknas den avgörande förutsättningen för en ekonomisk politik som kan ge stabilitet och grunden för fortsatt välståndsutveckling. Då riskerar vi att maktlösa nödgas åse, hur vårt sociala reformverk urholkas inifrån och hur våra möjligheter att bereda människorna säkerhet i sysselsättningen försvåras. Då måste vi räkna med risken för permanent överansträngda skattebetalare, för en ständigt sjunkande skattemoral och därmed också för en upplösning av värden som är avgörande för varje samhälles bestånd och förkovran.

Om man föreställer sig att den Nothinska utredningen skulle ha minskat vår beslutsamhet att för vår del försöka skapa förutsättningar för en hållbar skattesänkning, misstar man sig. De allvarliga fakta vi nu fått på bordet gör oss endast än mer övertygade om nödvändigheten att hålla tillbaka utgiftsökningar och att minska redan beslutade utgifter. Vi tar det som en väsentlig uppgift i vår verksamhet att söka visa svenska folket, att det går att minska statens utgifter så att anspråken på de enskilda kan begränsas.

De formella skattelättnader, som genomförts efter 1947, då krigsårens onormala skattebörda konserverades, har

mer än förtärts av den skatteskärpning som kommit via penningvärdeförsämringen. De direkta skatterna kan i dag inte höjas. På den punkten tycks enighet råda. Och nu förestår uppenbarligen en skatteoffensiv på de indirekta skatternas område. Man tycks föreställa sig att där skulle finnas stora outnyttjade reserver. Om det är så lyckligt, är det då klokt att krama ur dem i ett så pass gynnsamt konjunkturläge som det nuvarande? Det kan ur många synpunkter anses motiverat att överväga justeringar i den totala skattebördans fördelning på direkta och indirekta skatter. Detta är *en* sak. En annan måste vara att vi måste räkna med att människorna snabbt känner igen en skatt, hur den än utstyrt, och att följaktligen den reaktion, som vi redan kunnat märka på de direkta skatternas område, snabbt kommer att fortplantas till det indirekta skatteområdet.

Det går inte i längden att komma ifrån det centrala utgiftsproblemet genom provisoriska eller mera permanenta skattehöjningar. På bekostnad av en stigande olust i landet kan man på det sättet vinna tid, men under den tiden bara skärps själva problemet, problemet om den ofrånkomliga begränsningen av statens utgifter.

Vilket svar kommer de som makten hava att ge på den Nothinska frågeställningen? Ja, det svaret kommer väl närmast i form av statsverkspropositionen om några månader. Finansministern har förklarat, att han kommer att gå mycket hårt fram mot både automatiska och nya utgiftsökningar, och fällde nyligen yttrandet att det borde vara straffbelagt att framställda förslag om ökade statsutgifter utan att förslaget åtföljes av ett praktiskt genomförbart förslag till var pengarna skall tas. Denna barska attityd skulle ha imponerat mera, om man inte hade i färskt minne, hurusom riksdagen i våras serverades förslaget om sjukförsäkring på beräknade 160 miljoner kronor för statens del utan annan täckning än uppgiften att skattehöjning för förslaget genomförande erfordrades. Det gällde dessutom en reform, som skulle

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. komma att belasta folkhushållet direkt med ytterligare hundratals miljoner och som innehåller fröet till ständiga automatiska utgiftsstegringar i framtiden.

Finansministern yttrade vid samma tillfälle som jag nyss åberopade, att han hade den allra största respekt för människor som ärligt kommer och säger: »Slopa den statsutgiften, och om ni gör det får ni möjlighet att sänka skatterna.» Ja, det är ju just det som högerpartiet gjort och gjorde vid förra riksdagen i samband med behandlingen av denna fråga. Emellertid tillade finansministern med en suck: »Men det är så få som är så beskaffade!» Vi tackar för respekten och skall nog se till att vi blir flera vad det lider.

Någon skattesänkning kunde finansministern vid det tillfälle jag åsyftar inte ställa i utsikt nu. Men han tillade: »Det är absolut orimligt att man bara skall röra sig med skattehöjningar. Det skall finnas bådadera, och det är väl inte i och för sig en otänkbar tanke att vi skall kunna växa in i kläderna så att det skall bli möjligt att genomföra en skattesänkning.»

Ja, jag har mina allvarliga tvivel på denna möjlighet så länge den nuvarande regimen består, som trots en lång följd av högkonjunkturår ännu inte låtit oss växa in i kläderna. Man fortsätter att plocka omogna frukter och diskonterar produktivitetstegringar, innan de inträtt. Jag har observerat att statsministern vid höstriksdagens början funnit anledning framhålla att vårt konkurrensläge gentemot utlandet inte tål kostnadsstegringar här hemma och att man får vara försiktig med att inkassera framstegen i förskott. Men efter min diskussion med statsministern i våras kring sjukförsäkringsfrågan vet jag inte hur mycket allvar jag vågar inlägga i hans uttalande.

Vi får nu se om dagens debatt kan skänka ökad klarhet i frågan, om man på bestämmande håll alltjämt anser vägen öppen för nya allmänna standardhöjningar eller om man nu finner tiden inne att först söka smälta de åtaganden som redan gjorts med tanke på

produktivitetstegringar, som börjar lysa med sin frånvaro.

Herr talman! En fluga gör ingen sommar. Men det är ändå med tillfredsställelse som jag yrkar remiss till vederbörligt utskott av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående upphävande av förordningen den 19 december 1952 med bestämmelser om värdering av varulager vid 1954 års taxering till statlig och kommunal inkomstskatt. Med bifall till denna proposition skulle vårt näringsliv i alla fall lösas från en av de många, om också inte en av de väsentligaste, fjättrar, som enligt mitt sätt att se håller tillbaka utvecklingen mot ökad produktivitet.

Herr OHLON (fp): Herr talman! I den nu för riksdagen framlagda propositionen med förslag om upphävande av restriktiva bestämmelser om varulagersvärderingen har finansministern dragit åtminstone en konsekvens av den ekonomiska utvecklingen i landet i år. I statsrådsprotokollet säger sig finansministern inte i detta sammanhang i övrigt vilja lämna någon redogörelse för det i dag rådande ekonomiska läget. Han nöjer sig med att konstatera, att några spekulativa lagerökningar, vilka ju skulle hejdas genom de inskränkande bestämmelserna, inte torde ha förekommit i år. Man skulle kanske kunna tillägga att lagerhållningen i landet snarare minskats än ökats, vilket framgår av det sista meddelandet från konjunkturinstitutet, som lagts på kamrarnas bord samtidigt med nyssnämnda kungl. proposition.

Jag förmodar att presentationen av konjunkturinstitutets rapport om det rådande ekonomiska läget parallellt med propositionen är avsedd såsom en inbjudan till en ekonomisk debatt.

Det har från åtskilliga håll befarats, att ett vapenstillestånd i Korea ganska snart skulle utlösa en depressiv effekt på den internationella konjunkturen. Någon sådan effekt har dock inte försports. Tvärtom tycks den internationella konjunkturen kvarstå obruten; hur länge återstår att se.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Vårt beroende av utrikeshandeln gör oss starkt känsliga för konjunkturen i världen i övrigt. Det är alltså helt naturligt, att förhållandena här hemma utvecklats bättre än vad flertalet tidigare vågat förutsätta. Man skulle kunna säga, att vår regering i år har varit framgångsrikare än förut med sin ekonomiska politik eller att den haft mera tur, beroende på den olika inställningen vid bedömningen av regeringens förehavanden. Ännu större tur har emellertid de haft, som vid senaste årsskifte vågade bedöma läget ännu mera optimistiskt än vad regeringen då gjorde.

Vi har för närvarande praktiskt taget ingen arbetslöshet, och för den kommande vintern anses sysselsättningen som helhet bli något bättre än förra vintern, i varje fall inte sämre. Inflationen har hejdats eller åtminstone inkapslats. Detta bör kraftigt understrykas. Det senaste årets händelser har klart visat vikten av ett konstant penningvärde för en lugn samhällsutveckling. Näringslivet tycks nu på det hela taget ganska väl ha anpassat sig efter de mera normala förhållandena, som inträtt efter inflationens hejdande. Det ligger därför vikt uppå att en sådan politik föres, att latent inflationstendenser hålles nere även i fortsättningen. Att sådana tendenser finns — herr Ewerlöf har nyss starkt understrukit att så är fallet — ej minst såsom följdresultat av den dogmatik, som varit normgivande för de ekonomiska frågornas behandling här i landet, torde ej kunna bestridas.

En gynnsam faktor i år är den goda skörden, men även andra gynnsamma omständigheter har stött till. Så har återhämtningen i skogsindustrierna påskyndats, nedgången i sysselsättningen inom verkstadsindustrien har avstannat, och endast undantagsvis har varsel om ytterligare permitteringar förekommit där eller inom industrien i övrigt. Visserligen har vinstmarginalen reducerats, inom vissa näringsgrenar högst avsevärt, men samtidigt har rationaliseringssträvandena fått ökad betydelse. Trots vinstmarginalens minskning har tecken på en viss ökning, låt vara ringa, i industriens

benägenhet att investera visat sig mot slutet av året, i det att ansökningarna om byggnadstillstånd tenderat att öka jämfört med stagnationen i början av året. Som en följd av allt detta kan man nu räkna med att landets samlade valuta-reserv i år skall förbli intakt eller rent av stiga.

Någon av regeringens ledamöter — jag tror att det var handelsministern — gjorde nyligen gällande att handels- och betalningsbalansens förbättring i första hand kunde tillskrivas den övriga gynnsamma exporten av skogsprodukter. Fråga torde vara, om inte den undernormala importen haft ungefär lika stor betydelse för valuta-reservens tillväxt. Vi köper inte lika mycket som förr utifrån och förbrukar inte så mycket av de intjänta valutorna. I stor utsträckning är det nog lagerminskningen som utlöst valuta-reservens förstoring; den föreliggande propositionen bör ses i detta sammanhang.

Det är glädjande att guld- och valuta-reserven tillvuxit, men det är inte likgiltigt, hur denna tillväxt finansieras från riksbankens sida. Riksbanken betalar de inströmmande valutorna med nya sedlar i stället för att minska sitt obligationsinnehav i samma utsträckning som valutabehållningen ökas. Onödigt med pengar släppes sålunda ut i marknaden. Herr Ewerlöf har nyss mycket drastiskt skildrat hur detta tagit sig uttryck i en oväntat hög stegring av bankernas inlåning. Jag vet mycket väl att ett ökat utbudande av statliga obligationer skulle kollidera med den ekonomiska politik, som under rådande regim knäsat i landet och som har sin tyngdpunkt i det fastlåsta ränteläget. Ingen torde kunna bestrida, att denna fastlåsenhet av räntenivån med dess följd utgör en permanent verksam, latent inflationsfara. Här gäller det för myndigheterna att vara vaksamma.

Det mörkaste inslaget i bilden av vårt näringsliv utgör för närvarande sjöfarten. De lägre frakterna har medfört ett avsevärt antal uppläggningar, särskilt av mindre tonnage. Skulle den försämrade sjöfartskonjunkturen hålla i sig, måste

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. detta medföra en minskning av orderstocken vid varven med ty åtföljande produktionsminskning där på längre sikt, i all synnerhet som andra sjöfarande nationer har att brottas med samma svårigheter som vi.

Vår skeppsvarvsindustri har ju utvecklats till en av våra stora exportindustrier. Det är väl mot bakgrunden härav man får se den uppmärksammade förmedlingen genom svenska myndigheter av lån till Norge, först i fjol och sist under sensommaren i år. Norge har som bekant fört en ännu mera restriktiv räntepolitik än vi. Där får den s. k. långa räntan inte överstiga 3 procent, endast undantagsvis 3,5 procent. Men den högra handen vet inte alltid vad den vänstra gör. Ett bevis härför har man i att de svenska myndigheterna i augusti till Norge förmedlade ett obligationslån, som löper med 4,5 procents ränta; i detta sammanhang har man alltså både på svenskt och norskt regeringshåll struntat i sina egna föreskrifter. Eller kanske rättare: man har måst böja sig inför den hårda verklighetens tryck. Skulle vi inte må bättre, om kreditgivningens i fortsättningen litet mindre än nu dirigerades av de politiska makthavarna?

Då vårsessionen i år upplöstes, stod det klart för oss alla att avsevärda svårigheter skulle uppstå när det gäller att finansiera de stora investeringar i offentlig regi, som planerats för innevarande budgetår. Man kunde befara att det offentliga anspråk på kapitalmarknaden skulle tränga undan det privata näringslivets krav, med risk för minskning av produktion och sysselsättning.

Det var med utgångspunkt härifrån, som riksbanken i juni tog förnyad kontakt med penninginstitutet. Med försäkringsbolagen har träffats en fullt *frivillig* överenskommelse om kreditgivningens, och jag lyckönskar riksbanksledningen och väl också finansministern till denna framgång. Avsikten med kontakten var att få en garanti för att bostadsbyggandet skulle kunna upprätthållas i planerad omfattning utan att hindras av knapphet på kredit. Till den förut

träffade överenskommelsen hade fogats en bestämmelse, att affärsbankerna skulle ställa tillräckliga byggnadskreditiv till förfogande. Samtidigt skulle kommunernas finansiering av bostadsbyggandet upphöra. Bankerna hade i princip ingenting att erinra mot denna anordning. Genom att koppla bort kommunerna från finansiering av bostadsproduktionen vann man också en klarare redovisning av de i egentlig mening kommunala lånebehoven. Särskilt här i Stockholm har ju låneanspråken för bostadsbyggandet och de egentliga kommunala lånebehoven visat en tendens att blandas ihop.

Det saknades inte röster som gjorde gällande att affärsbankerna genom denna överenskommelse skulle komma i skottgluggen. Om bankernas likviditet inte skulle räcka till för att bestrida byggnadskostnaden, skulle de bli syndabockar för utebliven byggnadsverksamhet. Tack vare en stegrad inlåning till bankerna, beroende på ökad export och minskad import, har dessa hittills överföväntan lyckats med sitt åtagande. Man är emellertid orolig för att överenskommelsen i det långa loppet kan leda till en ytterligare nedskärning av krediterna till det privata näringslivet, och detta skulle kunna medföra en dämpning av utvecklingstakten i landet. Hittills har emellertid riksbanksledningen och finansministern — som väl är den bestämmande, föreställer jag mig — haft framgång även här. Hurudant utrymme på låne marknaden kommer att gestalta sig under år 1954 återstår att se. Mycket beror på den internationella konjunkturen. De alltmera pessimistiska förutsägelserna i USA beträffande den framtida ekonomiska utvecklingen tvingar oss till vaksamhet. Man behöver inte vistas många dagar där ute, förrän man får klart för sig, att man där i finans- och industri-kretsar hyser stora farhågor för hur utvecklingen kommer att gestalta sig fram emot slutet av 1954.

Affärsbankerna har som sagt kunnat glädja sig åt en förbättrad likviditet. Men hur förhåller det sig med den sparverksamhet, som skall möjliggöra en avlyftning av byggnadskreditiven, när bygg-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

naderna färdigställt? Sparverksamheten genom posten och sparbankerna har minskat i år jämfört med i fjol, och det finns föga anledning att tro, att försäkringssparandet skulle ha ökat i någon nämnvärd grad. Detta borde ge oss anledning till att överväga, hur sparandet skall kunna främjas. Prisstegringarna har åtminstone för tillfället avstannat, och ändå är inte sparverksamheten tillräcklig för att täcka våra behov. Om man finge till stånd ett ökat sparande, skulle vi komma ifrån åtskilliga av de besvärligheter, som hör samman med ransoneringen och dirigeringen av de alltför knappa medlen. Sistnämnda verksamhet kan ju näppeligen sägas vara av produktiv natur.

Här kommer skattefrågan in i bilden. Vi har alltför höga skatter av olika slag. Och vi har en alltför tillkrånglad skattelagstiftning. I fråga om vissa skattedragare, främst då spararna, är skattelagstiftningen dessutom klart orättvis. Det otillräckliga sparandet hör samman härmed.

På senare tider har man emellanåt hört den synpunkten förfäktas, att samhällets lagar i och för sig varken är rättvisa eller orättvisa. De är bara regler för samlevnaden och bottnar sålunda inte i vad man i allmänhet menar med rättvisa i annan mån än att de är lika för alla i samma omständigheter. Den avgörande faktorn skulle sålunda vara riksdagsmajoritetens uppfattning i en viss situation. Ju längre en lag får tillfälle att verka desto djupare tränger den emellertid in i allmänhetens medvetande. Förutsättningen är, att lagen är klar och otvetydig och tillämpas på ett vetligt sätt samt att den får tid på sig att vinna burskap.

Är nu denna förutsättning uppfylld i fråga om vår skattelagstiftning? I ett avseende fyller den onekligen det uppställda villkoret om tillvänjningens betydelse, nämligen vad skatternas storlek beträffar. De har numera uppnått en sådan nivå, att denna hade varit otänkbar för ett kvarts sekel sedan. Här har vanan gjort sig gällande med hela sin tyngd. Även folkpartiets kritik av vår skattepo-

litik de senaste åren har ju rört sig om så blygsamma ting som ett återförande av skattesatserna till 1947 års nivå, innebärande ett förverkligande av 1949 års skatteutrednings enhälliga förslag. Det är inte bara de stora inkomsttagarna, som fått sina skatter ökade sedan 1946, utan det gäller även om mindre inkomsttagare i arbetares och likställdas löneställning. Jag har en tablå, som klart visar detta. Av den framgår att skatterna ökats för de mindre inkomsttagarna, även om man tar hänsyn till penningvärdets fall.

Värre är det ställt med skattelagstiftningens klarhet och otvetydighet. Få rättsområden har också utsatts för så många växlingar och ändringar som just detta. Ständigt fogas nya bitar in i skatterättens väldiga lapptäcke. Ja, inte nog härmed. Gamla uppsprättade lappar fogas in i mönstret igen. Ändringar under ett år i den grundläggande skattelagen, kommunalskattelagen, sammanfogas inte alltid i samma författning, utan plottras sönder i skilda författningar. Den 5 juni i år ändrades ett lagrum i kommunalskattelagen, SFS nr 400, som ändrats i närmast föregående författning samma dag, SFS nr 399.

I själva verket är skattelagstiftningen stundom så oklar och svårtillgänglig, att inte ens de rättslärderna i dag alltid kan tolka skriften med full visshet. Detta hör samman med de ideliga förändringarna och med att olika tankegångar bryter sig mot varandra. Om det sålunda är svårt för experterna att läsa ut, hur överheten tänkt sig, förstår man, hur det är ställt för gemene man. Deklarationsperioden i början av året har blivit en svenska folkets prøvotid i dubbel bemärkelse. Från de statliga skattehabituéernas sida brukar man göra gällande, att det ju bara är fråga om att fylla i blanketter och formulär av olika slag. Och det är i stort sett sant för löntagarnas vidkommande. De har väl i huvudsak endast det egna samvetet att kämpa med.

Värre ställt är det för rörelseidkarna. De måste föra ett tvåfrontskrig, där den hårdaste motståndaren utgör svårigheten att uttolka lagstiftarens verkliga mening.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

För dem räcker blanketterna inte till. En riktig taxering förutsätter av dem en avvägning och ett arbete, som går långt utöver själva blankettskriveriet.

Alltför mycket av andlig energi förbrukas av folk i detta land för att ernå en enligt deras mening skälig beskattning. Det torde vara tillräckligt att hänvisa till den vildvuxna floran av taxeringskurser och taxeringsbyråer, som med tropisk grönska skjuter upp i början av varje år, för att nu inte nämna de statliga och privata skatteexperternas svåröverskådliga kadrer. Det var därför glädjande, när statsrådet Sköld häromdagen affischerade möjligheten att få till stånd en förenkling av taxerings- och uppborädsförfarandet. Man bör, menade han, pröva sig fram, om det inte går att förenkla skattereglerna och på så sätt söka sig bort från den nuvarande formella, ofta illusoriska millimeterrättvisan för att finna mer schablonartade men likväl godtagbara regler. Statsrådet Sköld tycktes i främsta rummet sikta på löntagarnas deklARATIONER, för vilka genomsnittliga avdragsbestämmelser borde kunna utfärdas. Om möjligt borde, menade han, också folkpensionärerna befrias från skatt och enhetliga regler med bottenavdrag vid inkomst av egnahemsfastighet och kapital stadgas.

Tråkigt nog inskränkte sig finansministerns löfte om enklare taxering till att i främsta rummet gälla löntagarna, låt vara att de numerärt överväger bland skattebetalarna. Meningen är tydligen, att vår skatteexpertis på detta sätt skall få så mycket mera tid över till att ägna sig åt rörelse- och näringsidkarnas deklARATIONER. Men skulle man inte, även för de sistnämndas vidkommande, kunna tänka sig vissa förenklingar vid taxeringen? Under alla omständigheter borde man kunna kräva en klar målsättning för beskattningen och enhetliga tanke- linjer för dess utformning. Författningstexten borde samtidigt underkastas en översyn i riktning mot bättre begriplighet.

Svenska folket har rättvis- och likformighetskravet i blodet, och det skall bli intressant att se, hur reaktionen utlöser

sig, om dessa finansministerns projekt förverkligas. I taxeringsförordningen är stadgat, att taxeringen skall ske rättvist och likformigt. Men frågan är, om inte denna bestämmelse med vårt nuvarande beskattningssystem har alltför mycket av formell karaktär. Här möter vi ett allvarligt problem. Ty om medborgarna med rätt eller orätt får den uppfattningen, att lagstiftningen ej verkar rättvist och likformigt, ligger det snubblande nära att de försöker sko sig på det allmännas, d. v. s. sina medmänniskors, bekostnad. En del skulle väl försöka sko sig i alla fall — om inte på annat sätt så genom glömska.

Någon gång på sensommaren kunde pressen meddela, att omkring 150 skogsägare i nordligare landsändar sålt telefonstolpar till ett företag i Göteborg men underlåtit att upptaga inkomsterna i sina självdeklARATIONER. De utelämnade posterna hade rört sig om småbelopp — mellan 1 000 och 2 000 kronor. Det var taxeringsmyndigheterna i Göteborg som varskodde övriga länsstyrelser. Företaget, som köpt dessa stolpar, hade först efter vitesföreläggande lämnat kontrolluppgifter till taxeringsmyndigheten. En fortsatt undersökning visade, att av säljarna endast trettio procent tagit upp inkomsterna i sina deklARATIONER. En del av deklARATIONERNA hade redan dömts, men i andra fall hade domstolarna bidat med domen. Jag förutsätter, att tidningarna hade fel, när de påstod, att de avbidande domstolarna väntade på högsta domstolens utslag i målet mot statsrådet Hedlund. Hans fall var ju inte alldeles liktydigt med de uteblivna telefonstolpsdeklARATIONERNA.

Vi är här ute på ett område, där föredömet från de styrande i landet är avgörande. Jag skall inte närmare gå in på detta kapitel, jag vill bara instämna i herr Ewerlöfs uttalande angående statsministerns kommunicé den 4 juli i år om Hedlundsprocessen genom att uttala, att jag finner herr statsministerns behandling av denna fråga långt ifrån tillfredsställande.

I begynnelsen av förra årets valrörelse uppvaktade en socialdemokratisk

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

tjänstemannaorganisation finansdepartementet och krävde en effektivare deklara-tionskontroll. Jag vill minnas, att det i detta sammanhang anfördes, att inkomster på inte mindre än tre miljarder kronor eller så omkring i detta land undandrogs beskattning. Jag vet inte varifrån petitionärerna fått sina siffror. Sannolikt var de för höga. Men så mycket torde man kunna säga, efter en jämförelse mellan uppgifterna i nationalbudgeten — om den nu inte är alldeles för galen — och de sammanlagda deklarerade inkomsterna i landet, att betydande inkomster inte beskattas. Sannolikt får man söka dessa sistnämnda inkomster i alla samhällslager, och det finns ingen anledning för någon viss grupp i samhället att träda fram och säga, att endast den visar samhällsanda. När så är fallet, kan man fråga sig, om vi inte kört fast med vårt mot perfektionism syftande, invecklade skattesystem. Det utgör synbarligen inte den garanti för likformighet och rättvisa, som åsyftats. Inte heller torde vi med våra otillräckliga personella tillgångar ha råd att avdela mera folk än nu för deklARATION och beskattning. Finansministerns senaste framstöt i riktning mot ett förenklat taxeringsförfarande får ses mot denna bakgrund.

Vart jag till sist vill komma är, att en skattesänkning skulle ligga inom nära räckhåll i detta land, om vi finge fram ett mera tillfredsställande, med verkligheten bättre överensstämmande skatteunderlag.

En av anledningarna till att vårt skatteväsen i viss mån kommit på avvägar är, att man inte alltid haft en klar målsättning för rättsreglerna. Beskattningens enda uppgift borde väl vara att skaffa pengar för det allmännas verksamhet inom stat och kommuner, gärna med större uttag i tider med stort skatteunderlag för att utjämna skatten mellan olika skatteår. Men det har kommit in främmande element i systemet. Man har sålunda uttagit skatter, vilkas tillkomst inte bara motiveras med att det allmänna behöver pengar utan även med diffusa nationalekonomiska tankegångar, syf-

tande till att förhindra en fortsatt inflation. Överskotten i den stilliga budgeten har tillskrivits dylika magiska verkningar. Det sorgliga är dock att den svenska kronans minskade värde, prisstegringarna med andra ord, aldrig har varit så utpräglat som under de stilliga budgetöverskottens period.

Av vikt är också, att en samordning kommer till stånd mellan de principer, som tillämpas vid den stilliga skatteuttagningen och vid fastställandet av de kommunala utdebiteringarna. I de yttersta av dessa dagar har utpräglade meningssmottagningar yppats mellan den politik, som tillämpas av statsledningen, och den, som företrädes av samma statslednings meningsfränder i huvudstaden.

Dock syns mig sällsamt, att det enda sanna

så underbart kan byta form och färg. Det, som är sanning i Berlin och Jena,

är bara dåligt skämt i Heidelberg.

Vad som anses vara sanning i kanslihuset, uppfattas synbarligen som dåligt skämt av de socialdemokratiska politikerna i Stockholms stadshus.

Jag skall, herr talman, inte ingå på andra spörsmål som fångat de intresserades uppmärksamhet under den senaste tiden. Jag vill endast konstatera, att de åtgärder, som av statsmakterna vidtagits för att stimulera tillströmningen av lärare till de högre skolorna, inte ännu åtminstone givit det utslag, som man hoppats på. Det behövs tydligen ytterligare incitament. Vad man måste kräva är, att universitetet får tillräckligt med lärarkrafter — jag tänker närmast på biträdande sådana — så att de unga läraraspiranterna inte tvingas att stå i kö för att vinna inträde på institutioner av olika slag. Åtskilliga avskräcks på så sätt att skaffa sig den erforderliga utbildningen, och de uthålliga tvingas till en meningslös förlängning av studietiden. Man har desto större anledning att ställa sig kritisk gentemot statsmakternas hållning som en förbättring skulle kunna er-nås genom mycket enkla medel.

Många ställer sig också undrande in-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. för vissa andra aspekter av vår kulturpolitik. Det kan inte anses vara tillfredsställande, att lärarkompetensen i viss mån fastställs inte i ecklesiastikdepartementet utan i civildepartementet genom så kallade överenskommelser mellan detta departement och personalorganisationerna. Eftersom ecklesiastikministern är närvarande vill jag säga honom, att jag har större tilltro till hans sakkunskap på detta område än vad jag har till civilministerns. Man behöver inte vara begåvad med någon psykologisk skarpsblick för att inse, vilken ogynnsam effekt denna metod måste utöva på rekryteringen av lärare med fullgod akademisk utbildning.

Och så allra sist, herr talman! När jag nu yrkar på remiss till bevillningsutskottet av föreliggande proposition, vill jag uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t inom kort kompletterar denna proposition med en proposition om upphävande av inskränkningarna i den fria avskrivningsrätten. Den fria avskrivningsrätten utgjorde dock en hörnsten i 1947 års riksdags beslut om företagsbeskattningen.

Herr NÄSGÅRD (bf): Herr talman! Det kan ju inte vara min uppgift här att börja polemisera med de två föregående ärade talarna. Det får väl regeringen göra, om den finner mödan lönt. Jag skall för min del liksom de två föregående talarna göra några stillsamma reflexioner över läget såsom jag ser det. Jag konstaterar, att varken herr Ewerlöf eller herr Ohlon hade mycket kritik att komma med. Herr Ewerlöf sade, att den ekonomiska utvecklingen har blivit tursammare än vad både regeringen och oppositionen egentligen hade tänkt sig. Jag tror att jag citerar herr Ewerlöf någorlunda riktigt. Visserligen kritiserade herr Ewerlöf riksbankspolitiken, men jag fattade honom som om han tyckte att den inte var så tokig numera. Han talade bl. a. om riksbankens *tidigare* expansiva politik.

Vidare var naturligtvis herr Ewerlöf inne på frågan om den rörliga räntan.

Om den får vi väl höra litet mera, när herr Nordenson om en liten stund har ordet.

För inte länge sedan var den bristande ekonomiska jämvikten det allt överskuggande orosmolnet. Ännu i fjol höst vid denna tid var de ekonomiska spådomarna dystra. Läget har avsevärt förbättrats under 1953. Det tycks vi alla vara överens om. Utbytet av utrikeshandeln har blivit gynnsammare än beräknat, och i stället för en befarad stark avtappning av valutareserven har riksbankens innehav av guld och valutor under året ökats med ett par hundra miljoner kronor. Det är ännu inte någon som vet, om denna ökning kommer att bestå till årets slut, men jämfört med vad man befarade i våras, nämligen att det skulle bli en avtappning på en halv miljard, är denna utveckling synnerligen gynnsam. Penningvärdet har stabiliserats, och vi har nått ett visst mått av ekonomisk jämvikt, även om en del älskar att påstå att talet om stoppande av inflationen är tomt skryt. Nu vänder man på stolen och konstaterar — alldeles riktigt för övrigt — att vad som förlorats genom inflationen inte blivit återställt. Det var nyligen en framskjuten högerman med anknytning till tjänstemannarörelsen som i ett offentligt föredrag gjorde den reflexionen: De pengar vi behöver för att köpa våra varor har inte återhämtat sin styrka. Nej, det är klart, ty här för skulle fordras en ordentlig deflation, men vi känner från tidigare tillfällen alltför väl de förödande verkningarna av en sådan utveckling. Jag tror inte att någon i ansvarig ställning vågar driva den satsen, att vi skulle återställa penningens köpkraft till vad den var före inflationen.

Att småspararna fått sitta emellan är beklagligt, men ingen tror väl på allvar att deras situation i längden skulle ha varit bättre, om inflationen bekämpats med tillfälligt höjda räntor i stället för med andra medel. Den fulla sysselsättningen har upprätthållits, och vad löntagarna beträffar har det ju konstaterats, att såväl de statliga tjänstemännen som övriga löntagare inte endast fått

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

kompensation för de ökade levnadskostnaderna utan även betydande reallöneökningar. Detsamma gäller för de stora grupper som uppbär statlig eller likvärdig pension. Löntagarnas organisationer får väl också taga på sig en dryg del av ansvaret för att inflationen blev så kraftig. Den situation, som den *överfalla* systerställningen erbjöd, utnyttjades mycket effektivt.

Om någon skulle ha särskild anledning att klaga — även efter den avsevärda förbättring som beslöts av vårriksdagen — så vore det de stora grupper av vårt folk som får nöja sig med folkpensionen.

Den stora sociala frågan är enligt min mening, hur man skall kunna lösa hela folkets pensionsfråga på ett rättvist och tillfredsställande sätt. Den pågående utredningen bör inte få dra ut på tiden alltför länge. Man gör gällande, att den statliga pensionen är intjänt lön, men staten betalar ju inte mindre lön än enskilda företagare för likvärdigt arbete. Varför skall då den ena gruppen få sina pensioner betalade med skattemedel, medan den andra och större gruppen får klara sig så gott den kan?

I år har vi ju att anteckna ett beslut i en fråga, som bondeförbundet har intresserat sig för i högsta grad under många år. Jag syftar på dyrortsgrupperingen. Det beslut som fattades vid vårriksdagen innebär ett betydande steg i riktning mot ökad rättvisa genom den minskning av spännvidden mellan lönegrupperna som åstadkommits. Lägsta Ortsgruppen försvinner, och en stor del av hittillsvarande grupp 2 flyttas upp i grupp 3. Att reformen skulle kunna genomföras utan gnissel var naturligtvis inte att vänta, och vi hörde i går här i första kammaren en mycket animerad debatt i samband med en interpellation som rörde Stockholms förorter. Jag kan fullt och helt förstå interpellanten och de övriga deltagarna i debatten. De toner man fick höra då har vi hört på landsbygden under många år. Det var bara den skillnaden, att på landsbygden har det vanligtvis gällt uppflyttning från grupp 1 till grupp 2 eller från grupp 2 till grupp 3,

medan det här gällde uppflyttning från grupp 4 till grupp 5. Jag vill särskilt citera ett uttryck i interpellationen, som jag tycker är värt begrundan: »En bosättning i förorterna innebär dyra resor, högre skatter etc. Det synes mig vara orimligt, att människor inom dessa orter skall ha såväl lägre löner som lägre ortsavdrag.» Det är just vad vi har sagt på landsbygden under många år, och nu hoppas jag att företrädarna för Stockholms förorter en annan gång, när dyrortsregleringen ånyo blir aktuell, står på vår sida och instämmer i våra yrkanden.

Vårt parti har sedan länge krävt en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen, och vi har därför hälsat årets beslut med tillfredsställelse. Vi skulle gärna ha fortsatt ett stycke till på samma väg, om kostnaderna hade varit överkomliga. Men som bekant är det ju inte det för närvarande, och även om jag knappast tror att vi nu kan få någon skattesänkning — det tycktes inte heller herr Ewerlöf tro — förstår jag att man inte kan begära hundratals miljoner för att helt avveckla dyrortsregleringen.

De ledande folktoppartitidningarna driver sedan år tillbaka en systematisk aktion emot jordbrukarna — storbönderna heter det, men vi har ju så få storbönder bland våra mer än 300 000 jordbrukare — en aktion i syfte att förgifta den politiska atmosfären. Nu inför stadsfullmäktigevalen i Stockholm och Göteborg har dessa tidningar riktigt tagit jordbruket på entreprenad med försiktigt instämmande en och annan gång av partichefen, medan högerpartiet, som också har intressen att bevaka i de stora städerna, oroligt flyttar sig hit och dit och inte riktigt vet på vilket ben det skall stå.

Vi håller alla ett vaksamt öga på levnadskostnadsindex efter erfarenheterna från inflationstiden, men man skall inte skjuta jordbruket i förgrunden mer än som är rättvist. För det första ingår livsmedelspriserna endast som en del i levnadskostnadsindex — hyror, kläder o. s. v. är viktiga poster — och för det andra ligger inte våra livsmedelspriser

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

högt i förhållande till övriga länders. De ligger nu något över det s. k. världsmarknadspriset, d. v. s. exportpriset på överproduktionen av vissa varuslag, men det är knappt två år sedan de låg lika mycket under. Gör man en jämförelse mellan arbetslön och livsmedelskostnad i Sverige och andra länder, visar det sig, att vårt land är gynnsamt ställt i fråga om billiga livsmedel. Tar vi som jämförelse Belgien med dess liberalt dirigerade ekonomi, finner vi, att det inom ett arbetsområde för att förvärva en viss kvantitet livsmedel erfordras mer än dubbelt så många arbetstimmar som i Sverige. Och om smör kostar 13 kr. 20 öre i Schweiz men 6 kr. 90 öre i Stockholm samt mjölk 62 öre i Schweiz men 43 öre i Stockholm, bör man väl inte klaga här hemma. Till och med margarinet är mer än en tredjedel billigare i Sverige än i Schweiz. Att det är ändå billigare i Norge har ju våra husmödrar upptäckt, och det kan väl inte vara för mycket att svenskarna en gång reser till Norge för att köpa något billigt, när norrmännen under så många år rest till Sverige för att göra det! Däremot är kaffet 5 å 6 kronor dyrare i Sverige än i Schweiz, men det kan ju inte jordbrukarna ha någon skuld i.

Livsmedelsförsörjningen i världen är allt annat än tillfredsställande. Två tredjedelar av världens befolkning svälter eller är undernärdd, men vi har överflöd, vilket anses vara en stor olycka. Världorganisationen FAO, av vilken Sverige är medlem sedan år 1949 och till vilken 67 stater för närvarande är anslutna, har till uppgift att öka effektiviteten av jordbruks- och livsmedelsproduktionen ävensom distributionen av jordbruksprodukter och livsmedel, förbättra landsbygdsbefolkningens levnadsförhållanden och därigenom medverka till världens ekonomiska framåtskridande. Det är ett bondeförbundsprogram så gott som något! Enligt en FAO-rapport från detta år råder livsmedelsbrist i de överbefolkade delarna av Asien, stora delar av Afrika, Mellan- och Sydamerika och omfattande delar av Europa. Folkökningen i de redan nu undernärda delarna av värl-

den gör att situationen förvärras mer och mer för varje år, så länge man inte lyckas organisera en bytshushållning mellan brist- och överflödsområden. Jag tycker inte att vi skulle tala så mycket om att det är olycka att ha överproduktion av jordbruksprodukter, när livsmedelsläget i världen är sådant som det är och det huvudsakligen är endast en organisationsfråga, hur dessa svältande länder på ett eller annat sätt skall kunna få möjlighet att köpa de livsmedel som de behöver.

När Sverige år 1951 importerade 40 000 ton råg från Argentina för att skaffa utrymme för export av industrivaror, då var allt i sin ordning, fastän vi inte hade något behov av denna råg. När vi år 1953 exporterar 50 000 ton vete till Brasilien, därför att vi har överskott på brödsäd och Brasilien underskott, kommer det kraftiga protester. Då kräves det att jordbruksproduktionen skall läggas om. Sådant brukar kallas att mäta med olika mått.

Konsumenterna bör få del i sänkningen av världsmarknadspriserna på livsmedel, framhåller man. Det låter höra sig, men när förbrukarpriset på vete sänktes med 3 kronor per 100 kg under detta år, visade det sig svårare att få till stånd någon sänkning av mjöl- och brödpiserna. Tvärsäkra påståenden, att prispolitiken beträffande jordbruksprodukterna är avgörande för den svenska prisnivåns fortsatta gestaltning, som man kan få se i ekonomiska översikter, får sin belysning genom exempel av detta slag.

Herr talman! Jag har endast velat göra dessa reflexioner och hemställer om remiss av den föreliggande propositionen.

Herr förste vice talmannen STRAND (s): Herr talman! Jag vet inte, om oppositionen känner sig tillfredsställd med den ordning som det har blivit beträffande remissdebatten i höst, då den har knutits till remissen av en proposition, som bättre än något annat ger ett uttryck för att utvecklingen har varit så gynnsam, att en ifrågasatt inskränkning i la-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

gervärderingsrätten aldrig har behövt sättas i kraft. Faktiskt har situationen sålunda utvecklats i den riktningen, att oppositionen inte har någonting annat att uttrycka sitt missnöje över än att regeringen har haft en sådan tur, att det inte finns någonting att vara missnöjd över. Jag vet inte, om oppositionen känner sig ha behov av det, men jag vill gärna framföra mitt beklagande av att oppositionen har kommit i en sådan obehaglig ställning.

Herr Ewerlöf började sitt anförande med att undra över om höstriksdagen skulle bli regeringens eller oppositionens. Jag fattade honom på det sättet, att regeringspartierna i varje fall skulle kunna tillgodoräkna sig värriksdagen. Ja, om man skall acceptera herr Ewerlöfs bedömning av utvecklingen och tala om tur och otur, tycker jag, att ställningen i dag är 2—1 för regeringspartierna. 1951 var ett sådant tursamt år, då utvecklingen var bättre än man vågade räkna med vid årets början. 1953 har utfallit lika lyckligt. 1952 gick det däremot något sämre än vi hade räknat med. Om vi skall ta de goda åren såsom ett uttryck för regeringens tur och de dåliga såsom ett uttryck för oppositionens framsynthet, är faktiskt ställningen i dag 2—1.

Nu säger herr Ewerlöf, att den ekonomiska utvecklingen, framför allt i fråga om utrikeshandeln, måste vara ett uttryck för lagerminskning i Sverige och lagerpåfyllning i de länder som köper våra exportvaror. Inte ens i det avseendet kan jag ge någon tröst. Konjunkturinstitutets höstrapport lämnar nämligen vissa uppgifter, som knappast kan tas såsom ett uttryck för att det har gått så som herr Ewerlöf ville förmoda. Visserligen sägs det i denna konjunkturinstitutets översikt över utrikeshandelns värde och volym, att i fråga om den värdemässiga utvecklingen har exportpriserna under 1953 sjunkit med 13 procent i förhållande till 1952, medan däremot importpriserna bara har sjunkit med 9 procent. Det är alltså 4 procent till vår nackdel. Det sägs emellertid i översikten, att detta beror på att vi hade ett

så pass gynnsamt läge i fråga om exportpriserna under första halvdel av 1952. I verkligheten, om vi bortser från de särskilt gynnsamma exportpriserna under första halvdel av 1952, har det skett någon liten förbättring 1953. Det spelar emellertid ingen roll ur de synpunkter som herr Ewerlöf ville lägga på konsekvenserna av vår utrikeshandel. Där är det ju närmast volymutvecklingen som spelar in. Där om säger konjunkturinstitutet, att man räknar med att återhämtningen i exporten begränsas till cirka 2 procent, när det är fråga om volymen, medan importen har sjunkit med 3 procent. Men om vi säger, att 1951 var ett så gynnsamt år i vår utrikeshandel, att man inte bara kunde öka valutareserven med väsentliga belopp utan också kan räkna med att det blev en ganska betydande lagerökning under året, tyder inte volymsiffrorna för utvecklingen från 1951 till 1953 på att det skulle kunna ha skett så mycket i den riktning som herr Ewerlöf befarade. Om exportvolymen 1950 sättes till siffran 100, hade exporten 1951 nämligen siffran 104, och 1953 hade den sjunkit till 95, alltså 9 enheter. Importen beräknades 1951 till siffran 118 och 1953 till 107, vilket alltså visar en något kraftigare nedgång. Eftersom vi 1951 hade en så väsentlig ökning av lagerhållningen som över en miljard, kan man knappast anse, att förskjutningarna är av sådan storleksordning att man skall behöva tolka dessa siffror så ogynnsamt som att vi skulle ha haft en lagerminskning 1953, i all synnerhet inte om man läser konjunkturinstitutets rapport, i vilken sägs, att importvolymen — och det är nedgången i den som i första hand skulle kunna påverka lagerhållningen — beräknas ha sjunkit med 3 procent på grund av den starkt nedskurna importen av handelsjärn och stål och en mindre nedgång av bland annat bränsleimporten. Jag tror inte nedgången i importen av handelsjärn har sin grund i minskad lagerhållning. Det är väl närmast så, att våra egna företag i denna bransch hunnit rationalisera och utbygga i sådan utsträckning, att vi 1953 är i betydligt

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. högre grad självförsörjande än vi var 1952 och 1951, och att detta är anledningen till att vi kunnat importera mindre.

När vi förde våra diskussioner hösten 1952, och jag tror också vid vårriksdagens remissdebatt innevarande år, uttalades mycket starka betänkligheter mot kostnadsutvecklingen i vårt land i jämförelse med andra länder. Detta kunde få konsekvenser för utrikeshandeln i ogynnsam riktning, sades det. Numera kan konstateras, att den faktorn i utrikeshandeln har spelat en betydligt mindre roll för våra exportindustriers avsättningsmöjligheter än de handelsrestriktioner och valutasvårigheter som förelegat i vissa av de länder vi säljer till. Den minskning som kan konstateras har alltså huvudsakligen ägt rum i exporten till sådana länder, där handelsrestriktioner eller valutasvårigheter har lagt hinder i vägen för ett handelsutbyte med oss. Minskningen till andra länder, där förhållandena är mera normala på det handelspolitiska området, har varit ganska obetydlig. Det är, såvitt jag kan förstå, ett uttryck för att våra exportindustrier har en starkare konkurrenskraft än man befarade i början av innevarande år.

Herr Ewerlöf var också inne på finansieringen av statens utgifter och den politik som bedrivs av riksbanken. Även i fråga om kapitalmarknaden tror jag man kan säga, att året utvecklats betydligt bättre än någon har vågat hoppas. När vi i början av innevarande år hade överläggningar i riksbanken och riksgäldsfullmäktige om möjligheten att finansiera statens stora lånebehov, tror jag man allvarligt befarade, att riksbanken skulle behöva tråda till med ganska stora belopp. Detta har visat sig överflödigt. Riksbanken har kunnat låta sin portfölj ganska väsentligt, med mellan 900 och 1 000 miljoner. Det är visserligen sant, att affärsbankerna övertagit både det beloppet och lika mycket till, men det har varit en naturlig konsekvens av de restriktioner som har införts och den skyldighet bankerna har haft att hålla kassareserver i större ut-

sträckning än tidigare. Bankerna måste ju göra dessa medel räntebärande och ändå betrakta dem som likvidmassiga, och det har skett genom att man köpt statens skattkamarväxlar, som i regel löper på tre månader upp till högst ett år. Vederbörande banker har själva fått avgöra, vilken tid man velat binda kassamedlen.

Jag beklagar själv att det inte varit möjligt att placera större del av statens upplåningsbehov på den fasta marknaden, utan att man i så stor utsträckning fått anlita tillfälliga krediter, men utöver det staten har fått i fasta lån har ändå en del andra lånebehov kunnat tillgodoses utan att riksbanken i varje fall till synes har behövt tråda emellan.

Hypoteksinrättningarna lämnar i huvudsak sina krediter till bostadsmarknaden. De har fått anlita riksbanken som mellanhand för att få erforderliga medel — jag skulle tro att riksbanken förmedlat mellan 150 och 200 miljoner — men riksbanken har kunnat låta sitt innehav av andra obligationer, så att i deras innehav icke har framträtt något som tyder på att riksbanken har behövt finansiera dessa lån. Lån till kommuner och kraftverk har i mycket stor utsträckning, även när det gäller långsiktiga lån, sugits upp av försäkringsbolag och andra kapitalsamlade företag och institutioner, så att vi har kunnat klara året, jag kan gärna säga betydligt bättre än jag trodde när vi diskuterade samma fråga i januari månad. Även ur dessa synpunkter tror jag alltså det finns skäl för att säga, att missnöjesanledningar egentligen inte finns.

Det är däremot klart, att den nedgång i sparandet som kan konstateras 1953 är beklaglig. De statistiska uppgifter, som olika institutioner med t. ex. spar-kasseräkningar ställer upp för att ge överblick, tyder på en minskning jämfört med 1952, som närmar sig 200 miljoner kronor. Någon översikt över i vilken utsträckning sparandet har överflyttats till exempelvis försäkringsinrättningarna föreligger inte nu, men jag tror i varje fall inte att de fått allt det som har fallit bort från exempelvis spar-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

kasseräkningarna. Jag tror också att man kan konstatera, att när det gäller de lånetransaktioner av mera långsiktig karaktär, som företagits både år 1952 och år 1953, är det sparbankerna, försäkringsbolagen och andra institutioner av samma slag som köpt de obligationer som bjudits ut. Det är dessa institutioner som får svara för uppköpen av de mera långfristiga obligationer som emitteras.

Inom fackföreningsrörelsen har vi i dessa dagar haft anledning att syssla med frågan om den ekonomiska utvecklingen, eftersom vi skall hålla vårt representantskapsmöte på torsdag och då ta ställning både till utvecklingen i år och till vad man kan vänta sig av år 1954. Vi är nog ganska tillfredsställda med utvecklingen, eftersom det ju ändå har varit möjligt att upprätthålla en full sysselsättning och samtidigt en relativt stabil prisnivå. Vi är naturligtvis också nöjda med att den skärpta utländska konkurrensen — vi är ju medvetna om att den existerar — hittills inte på ett mera avgörande sätt har påverkat exportmöjligheterna och sysselsättningen inom landet. Utrikeshandeln och valutaläget har, såsom jag redan tidigare påpekade, utvecklats sig gynnsammare än väntat, och detta är naturligtvis också ett plus när man går att bedöma utvecklingen hittills och vad man kan satsa på för år 1954.

Vi hade nog emellertid väntat oss att levnadskostnaderna skulle sjunka mer än de har gjort. Det har ändå skett ganska väsentliga kostnadssänkningar på de områden som närmast är att hänföra till råvarorna. Sänkningen med 9 procent på importpriserna måste väl ändå på ett eller annat sätt slå igenom även i levnadskostnadsindex. Det har den hittills inte gjort i någon större utsträckning. Levnadskostnadsindex är i dag 212 och var för ett år sedan 213. Index har alltså sjunkit med mindre än en halv procent. Vi är alldeles på det klara med att om den tendensen hade varit mera påtaglig och sannolikheten för en ytterligare sänkning av prisnivån större,

skulle detta i våra diskussioner om avtalen för år 1954 ha varit ett utomordentligt argument för att man borde avvakta och se, om vi inte kunde räkna med en standardförbättring genom kostnadssänkningar, som ju skulle vara både säkrare att inkassera och förmånligare när det gäller våra möjligheter att hävda oss på utlandsmarknaden. Huruvida denna tröghet i prisutvecklingen nedåt beror på att det tar ganska lång tid innan de lägre priserna på råvarorna slår igenom i den färdiga varans pris, vet jag inte. Om vi hade att räkna med att den nedåtgående tendensen består, borde ju detta i och för sig verka stabiliserande när det gäller våra överläggningar om avtalen för år 1954.

Det är sant som herr Näsgård sade i sitt anförande, att även vi på arbetarsidan har ett mycket stort intresse av att komma fram till en lösning av pensionsfrågan som leder till att inte endast en tredjedel av de löneanställda har en erkänd, naturlig rätt till pension, medan två tredjedelar är ställda vid sidan om. Detta är en mycket stor ekonomisk fråga, och en reform kan väl inte genomföras annat än om man är beredd att fördela livsinkomsten — för att nu använda ett uttryck som jag tror en gång i tiden myntades i artiklar i Svenska Dagbladet — på sådant sätt att man avsätter tillräckligt mycket därav för att få en tryggad ålderdom. Det är emellertid nödvändigt att frågan aktualiseras. Den kan inte skjutas undan bara med påpekandet att vi inte har råd att lösa problemet. Ty har man råd till och finner det naturligt att stats- och kommunalanställda och tjänstemännen på den enskilda arbetsmarknaden har sin pensionsfråga ordnad, så måste frågan lösas också för arbetarnas del. Det är nödvändigt. Det är väl också mycket naturligt att man inte på längre sikt upprätthåller gränsdragningen i detta avseende mellan tjänstemän och arbetare.

Ytterligare en fråga har ägnats stort intresse vid kongresserna innevarande år, nämligen frågan om kortare arbetstid. Jag skulle tro att kongresserna när-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

mast siktat till en generell förkortning av arbetstiden genom en ändring av arbetstidslagen. Frågan var uppe vid vårriksdagen genom motioner, där man påyrkade en utredning om möjligheterna att genomföra en kortare arbetstid. Tyvärr avslogs yrkandena, men jag hoppas att det inte betyder att en utredning inte kan sättas i gång. Det är över 30 år sedan någon arbetstidsförkortning genomfördes, om man undantar förlängningen av semestern, som naturligtvis medför en kortare arbetstid. Sedan dess har produktionen ökat avsevärt. Det är visserligen sant, att vi har föredragit att ta ut de ökade resurser, som därigenom ställts till förfogande, i form av en höjd materiell standard. Men rationaliseringen pressar den mänskliga arbetskraften, maskinen anger takten i mycket större utsträckning än tidigare. Detta sliter arbetskraften, och behovet av längre ledighet är ett faktum. Det minsta man kan begära är att en utredning sättes i gång snarast möjligt. Frågan om en generell förkortning av arbetstiden torde inte på allvar komma att aktualiseras under avtalsförhandlingarna. Det är väl närmast en lagstiftningsfråga. Däremot finns vissa önskemål om partiell förkortning av arbetstiden vid intermittent drift, bl. a. en önskan från treskiftsarbetarna om längre sammanhängande ledighet i samband med söndagarna. Vid förhandlingar med arbetsgivarna har man från treskiftsarbetarnas sida vid ett par tillfällen begärt, att nattskiftet på lördagen skulle falla bort. Det innebär att en treskiftsarbetare i den vecka, då han har nattskift, skulle arbeta fem skift, varigenom arbetstiden under en treveckorsperiod skulle förkortas med 8 timmar.

Skiftningen och arbetstidens längd är ju i och för sig ganska pressande. Inte alla kan utan fysiska olägenheter anpassa sina sov- och mattider efter skiftgången. Den olika förläggningen av skiftet under dygnet medför också olägenheter för vederbörandes familj. Om i en familj flera personer har arbete, har de oftast olika arbetstid och sovtid. Allt detta medför att treskiftsarbetarna blir mer slitna och är i större behov av ledighet

än andra arbetare. Det är ju inte LO som avgör om någonting skall göras i denna fråga, utan respektive förbund, men jag tror att ytterligare försök kommer att göras från förbundens sida att vid innevarande års avtalsförhandlingar lösa kravet om förkortning av treskiftsarbetarnas arbetstid på sätt som jag här skisserat, dvs. att ett skift skulle falla bort var tredje vecka.

I detta sammanhang har även frågan om kontinuerlig drift aktualiserats. För några år sedan åstadkoms förhandlingsvägen en förkortning av arbetstiden på så sätt att man vid kontinuerlig drift tillämpar 42 timmars arbetsvecka. Inom de industrier, där mycket dyra maskiner och anläggningar i övrigt användes, skulle kanske en förkortning av arbetstiden från 48 till 42 timmar kunna klaras utan större produktionsbortfall och kanske också utan kostnadshöjning, om det vore möjligt att övergå till kontinuerlig drift. Man skulle få en ökning av produktionen, visserligen med anlitande av ett större antal arbetare. Genom att använda den dyrbara produktionsapparatens större utsträckning än hittills skulle man kunna kompensera den bortfallna arbetstiden utan att behöva räkna med någon kostnadshöjning. Detta är innebörden av den s. k. brandfackla som utslungades i Västerås häromdagen. Jag vågar inte ha någon mening om huruvida det uppslaget kommer att föranleda övergång till kontinuerlig drift i större utsträckning än vad som nu förekommer. Det är nämligen inte bara maskiner och och kostnader som spelar in i ett sådant resonemang som detta, utan även den mänskliga arbetskraften utgör en viktig faktor. Söndagsvilan är populär, framför allt i de kretsar där man inte tidigare varit van vid att arbeta på söndagarna. Det faktum att andra grupper tycker, anses inte av dem som nu har söndagsledigt såsom något skäl för att de för sin del skulle offra söndagsvilan. Det är därför svårt att uttala sig om huruvida en övergång till kontinuerlig drift kan genomföras på de områden, där man nu reser motstånd mot en sådan omläggning.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Att kontinuerlig drift har många fördelar är en sak för sig. Faktum är ju att den också medför vissa olägenheter.

Herr talman! Jag har med detta bara velat anföra några synpunkter på utvecklingen och de önskemål, som kan finnas på vårt håll, om vi nu skulle våga räkna med ett gynnsamt läge även under 1954.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om remiss till utskottet av den föreliggande propositionen.

Herr NORDENSON (h): Herr talman! Jag skall icke alltför mycket fördjupa mig i den ekonomiska politikens många irrgångar, men jag vill taga upp en speciell punkt, nämligen frågan om de offentliga investeringarna och deras finansiering, såsom dessa skisserats i våras av regeringen, och beröra de konsekvenser som kan följa därav.

Frågan var föremål för en mycket summarisk behandling under värriksdagen, men debatten har sedan fortsatt i dags- och tidskriftspressen. Vi kunde i våras konstatera, att det totala lånebehovet under innevarande budgetår för täckande av såväl underskottet i budgeten som planerade investeringar kunde väntas uppgå till cirka 4 miljarder och med cirka 2 miljarder överskrida det belopp, som sparandet kunde väntas ställa till förfogande. Frågan var då, hur dessa senare medel skulle uppbringas och hur utpumpningen på marknaden av dessa stora belopp kunde väntas verka på den samhällsekonomiska balansen. Dessa frågor har ingående behandlats i en artikel i tidskriften *Balans* av byråchefen Westerland, vilkens synpunkter kan förmodas sammanfalla med dem som regeringen mer allmänt angav i våras.

Artikelförfattaren menar, att de nödiga medlen alltid kan uppbringas genom upplåning hos bankerna mot skattkammarväxlar och kortfristiga lån, och därmed skulle statsmakterna få i sin hand de nödvändiga finansiella resurserna för sina investeringar. De medel, som sålunda flyter ut i marknaden för investeringsändamål, kommer givetvis efter hand att återinflöta till bankerna, öka

deras likvida medel och därmed skapa möjligheter till förnyad upplåning och fortsatt expansion på den offentliga sektorn. Rent tekniskt torde, menar artikelförfattaren — och däri tror jag att han har rätt — på detta sätt de nödiga medlen efter hand komma att stå till statsmakternas förfogande, även om återinflödet av medlen inte sker i den hastiga takt som förutsatts. Det verkliga problemet uppkommer emellertid, när det gäller att bedöma verkningarna på marknaden och av de sålunda utpumpade medlen och deras ständigt fortgående cirkulation. Gentemot de farhågor som uttalats för en inflationistisk verkan understryker artikelförfattaren, att man inte kan investera mer än vad tillgängliga produktiva resurser, d. v. s. arbetskraft och material, tillåter och att därmed en automatisk gräns skulle vara satt.

Artikelförfattaren synes ha anlagt ett mycket statistiskt betraktelsesätt. I verkligheten torde samhällsekonomin reagera mycket mera elastiskt. Om en omfattande investeringsaktion sättes i gång under en relativt balanserad konjunktur, kommer den att genom den rikligare penningtillgången skapa ökad efterfrågan och därmed ökad aktivitet på alla samhällens områden, och om investeringsaktionen fortsätter under en längre tid, kan det mycket lätt och snabbt leda till en översysselsättning med åtföljande risk för inflation. Att kunna så på pricken avväga sina ingripanden, att en exakt balanserad sysselsättning av de produktiva krafterna äger rum, är nog att i hög grad överskatta en planhushållnings möjligheter. Under alla förhållanden medför denna spridning av medel ökade tillgodohavanden för enskilda och företag i bankerna.

Under en livligare konjunktur med dess ökade benägenhet till investeringar bereder dessa tillgodohavanden möjligheter till en ytterligare expansion. De ökade offentliga investeringarna kommer sålunda att skapa en ökad latent fara för överkonjunktur.

I själva verket har artikelförfattaren indirekt medgivit att en expansiv offentlig investeringspolitik av företagsamhetens

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. och krediternas ansvällning kan medföra risk för överkonjunktur. Han säger nämligen uttryckligen ifrån, att en expansiv investeringspolitik i den offentliga sektorn förutsätter en »stram» ekonomisk politik, »som skapar garanti för att de lånefinansierade statsutgifterna inte orsaka ansvällning av importen, konsumtionen och de privata investeringarna». Med andra ord, vi skall driva en expansiv politik på den offentliga sektorn och samtidigt en stram politik gentemot konsumtionen och den enskilda sektorn. Den lättnad i marknaden, som sålunda skapas genom ökad offentlig investering, skall motverkas genom skärpta restriktioner på den privata sektorn. Medan parollen hittills har varit att genom en allmän restriktivitet åstadkomma en generell dämpning av marknaden, innebär detta nya program, att den ökade aktiviteten på den offentliga sektorn skall, där så kommer att påfordras, åtföljas av en fortgående skärpning av restriktionerna på den privata sektorn. Helt allmänt kan man säga, att de offentliga investeringarna till sin natur först på lång sikt och ofta endast indirekt är räntabla, medan det produktiva livets investeringar är att betrakta som direkt räntabla på betydligt kortare sikt.

Vi befinner oss i en tid, då det gäller för oss mer än någonsin göra vårt näringsliv konkurrenskraftigt i den internationella tävlingen. Det borde då givetvis vara angeläget att ge de hastigt kostnadsbesparande investeringarna företräde. Det framförda programmet pekar emellertid i rakt motsatt riktning. Ett ensidigt gynnande av investeringarna i den offentliga sektorn till men för den enskilda sektorn kan förväntas mycket ogynnsamt påverka våra ekonomiska möjligheter under den fortsatta utvecklingen.

Jag vill, herr talman, vidare begagna detta tillfälle att beröra några tendenser i den nuvarande, tyvärr alltför ymniga regleringslagstiftningen, som synes mig vara något för litet beaktade. Jag tänker på benägenheten att bibehålla och i vissa fall skärpa lagar och förordningar, som tillkommit för extraordinära kris-

förhållanden, även sedan de förhållanden, som betingat dem, för länge sedan upphört. Ännu åtta år efter kriget har vi kvar bl. a. valutaregleringen, byggnadsregleringen och priskontrollen, som alla tillkommit för att tillämpas endast vid »krig eller krigsfara». Jag tänker vidare på de synnerligen vittgående och allmänt utformade befogenheterna, som tilldelas de administrativa myndigheterna vid handhavandet av dessa regleringar och som är ägnade att skapa stor osäkerhet för den enskilde och stora risker för godtycke.

Jag skall tillåta mig att som ett exempel beröra en fråga, som var uppe redan i våras, nämligen priskontrollnämndens och regeringens behandling av frågan om riktprisets tillämpning för vissa varor. Då på våren 1952 riklig varutillgång rädde inom den kemisk-tekniska branschen och även inom konserveringsbranschen, begärde en del producenter på dessa områden att bli frigivna från kontroll. Priskontrollnämnden medgav att skäl fanns för frigivande men uppställde som villkor, att fabrikanterna skulle förbinda sig att avstå inte blott från bruttopriser utan även från angivande av riktpriiser. När producenterna, för övrigt under protester, accepterade även det senare villkoret, skedde det med hänsyn till att frågan om brutto- och riktpriisernas tillåtlighet stod inför avgörande i samband med lagstiftningen mot konkurrensbegränsning. Man fattade av naturliga skäl detta villkor som en övergångsbestämmelse i avvaktan på statsmakternas ställningstagande. Den nya lagen kom till i våras. Den förbjuder bruttopriser men anger klart, att riktpriiser är tillåtna. Med anledning härav gjorde fabrikanterna framställning till priskontrollnämnden och sedermera till regeringen om att förbudet mot riktpriiser skulle hävas, men regeringen fattade det högst uppseendeväckande beslutet att avslå framställningen.

Regeringen kan naturligtvis göra gällande, att här föreligger en frivillig överenskommelse, som den inte har med att göra. Regeringen bortser då emellertid alldeles ifrån att saken kommit i ett helt

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. nytt läge. Den passus i direktiven för priskontrollen, som priskontrollnämnden stödde sig på, då den uppställde sitt villkor, är att priskontrollen skall utövas »med hänsyn till monopolitiskt bestämda prissättningar». Priskontrollnämnden har menat, att riktpriser skulle falla under denna bestämmelse, fabrikanterna har hävdat motsatsen. Nu har statsmakterna, riksdag och regering, tagit ställning till frågan och förklarat, att riktpriser ur konkurrensbegränsande synpunkt skall vara tillåtna.

Därmed har — det vill jag bestämt göra gällande — rättsgrunden bortfallit för priskontrollnämndens ståndpunkt. När regeringen avtog fabrikanternas begäran om förbudets upphävande, slog den därför vakt om en administrativ åtgärd, som genom dess eget ställningstagande förlorat sin sakliga och formella grund. Man måste för övrigt fråga sig, hur länge riktpriser skall vara förbjudna för kemisk-tekniska preparat såsom tvål, tvättmedel och kosmetika, för sill- och fiskkonserver och för ättiksinläggningar, men vara tillåtna för alla andra kemiska produkter såsom färger och dylikt, för konfektyrer, frukt- och andra konserveringsmedel, över huvud taget för alla andra varor av skilda slag. En sådan situation måste i längden framstå såsom fullkomligt absurd.

Tendensen att ge myndigheter vidsträckta maktbefogenheter utan att samtidigt ge klara instruktioner om fullmakternas tillämpning kan tyvärr mycket rikligt exemplifieras. Jag skall inte fördjupa mig i detta stora ämne utan endast ta ett par exempel. Jag vill erinra om ränteregleringslagen, som tillkom för att ge riksbanken möjlighet att hindra bankerna att tillämpa högre utlåningsräntor än riksbanken fann betingade med hänsyn till den ekonomiska politik riksbanken önskade föra. Men samtidigt har i lagen med en ytterligt allmänt hållen motivering på tre rader inryckts en bestämmelse, som bemyndigar riksbanken att ingripa även beträffande inlåningsräntorna och fastslå minimiräntor. Därmed har man givit denna institution en utomordentligt vittgående be-

fogenhet över hela det svenska kreditväsendet utan att det på något sätt anges efter vilka riktlinjer befogenheten skall tillämpas. Man kan inte komma ifrån, att sådant öppnar stora möjligheter för allsköns administrativt godtycke.

Jag tar ett annat exempel. I våras genomfördes en bestämmelse angående fettreglering, som bringades att omfatta icke endast fett för matändamål, utan även det tekniska fettet. För att undvika att fett, som är inköpt för tekniskt bruk, på omvägar efter rening skall komma till användning för matfettändamål och därigenom undgå den fördyring, som matfettet är underkastat, skall nu även för det tekniska fettet erläggas en clearingavgift av samma storleksordning som för maffett. Sedan fabrikanterna visat, att den inköpta varan kommit till användning för tekniskt ändamål, skall avgiften återbetalas. Men åt jordbruksnämnden har lämnats befogenhet att avgöra, till vilken del denna återbetalning skall ske. Jordbruksnämnden har sålunda fått befogenhet att på ett ytterst djupgående och ingripande sätt reglera priserna för råvarorna för hela den tekniska fettindustrin. För närvarande gäller, att 90 procent av avgiften skall återbetalas, men beloppet bestämmes endast för en månad i sänder och i efterhand. I själva verket innebär detta, att producenten av de tekniska produkterna i fråga principiellt inte kan kalkylera sin vara, förrän den är färdigtillverkad, något som onekligen måste betraktas såsom ett anmärkningsvärt osäkerhetsmoment, tillskapat av statsmakterna. Det kan förtjäna nämnas, att under diskussionen om återbäringsbeloppet inom jordbruksnämnden ifrågasattes, att endast två tredjedelar av avgiften skulle återbetalas, innebärande en fördyring av råvaran för de tekniska fabrikanterna med inte mindre än 48 öre, vilket i vissa fall motsvarar upp till 50 procent av råvarans värde. På detta sätt har genomförts ett regleringssystem som ger en administrativ myndighet befogenheter som på det mest eklatanta sätt strider mot tidigare svensk lagpraxis. Vi behö-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. Ver bara jämföra med ett restitutionsförfarande av samma art på ett annat område, nämligen industrirestitutionen. En företagare, som för sin tillverkning av exportprodukter behöver tullbelagd råvara, måste visserligen erlægga tullen, men äger rätt att sedan den färdiga varan exporterats återfå den erlagda tullen. Skulle samma princip tillämpas för denna restitution som för fettregleringen, skulle det innebära att tullverket erhöi befogenhet att avgöra, hur stor del av tullen som skulle återbetalas, och detta utan att särskilda regler angavs för hur ett sådant avgörande borde träffas. Jag tror att detta exempel ganska klart belyser, hur långt vi numera i vissa fall kommit från gammal traditionell rättspraxis här i landet och vilka möjligheter för administrativt godtycke som skapats. — Jag vill med detta inte göra gällande, att jordbruksnämnden missbrukat sina befogenheter, men jag har velat kraftigt understryka den latent fara som ligger i de vidsträckta befogenheter man lämnar vissa myndigheter. Bemyndigandet i fråga innebär i själva verket, att ett ämbetsverk kan genomföra en ytterligt vittgående punktbeskattning av företagsamheten på ett visst område, något som hittills mycket strängt varit förbehållet regering och riksdag.

Vi i oppositionen har ju ständigt fått höra, att vi saknar alternativ till regeringens politik, och våra bekymmer och vår oro för utvecklingen på olika punkter har alltid studsat tillbaka mot de maktägandes belåtna trosvisshet att de ensamma sitter inne med de rätta lösningarna. Det förefaller mig emellertid, som om härvidlag hade skett en liten ändring.

I ett föredrag häromdagen om vårt ekonomiska läge kunde finansministern peka på den relativt gynnsamma utvecklingen, särskilt i fråga om valutareserven, men trots detta erkände han oförbehållsamt, att han såg emot framtiden med ett icke ringa mått av oro. Jag måste säga, att detta var ett mycket hugnesamt meddelande och ägnat att i någon mån dämpa vår oro. Här skulle jag vilja

inflika en liten historia för att belysa vad jag menar. Det hände en gång i styrelsen för ett företag, då dess problem och framtidsutsikter diskuterades, att det från styrelseledamöternas sida uttalades en hel del oro och bekymmer. Så småningom tog verkställande direktören till orda och sade: »Jag förstår inte, varför herrarna är så oroliga. Jag är inte alls orolig.» Repliken kom omedelbart: »Det är just det, att verkställande direktören inte är orolig, som framför allt oroar oss.» Jag kan inom parentes tillägga, att denne verkställande direktör efter ett år var förtidspensionerad. — Det är därför glädjande att finansministern nu anmäler, att han åtminstone på någon punkt huser oro för vår framtid.

Vi har, herr talman, genom de senaste decenniernas politik drivit upp våra ofentliga utgifter och därmed också våra skatter till en utomordentligt hög nivå, och likaså har vi låtit våra produktionskostnader gå upp högst avsevärt, så högt, att vi måste fråga oss vilka latent resurser vi egentligen har att tillgripa för att möta ett exceptionellt läge, exempelvis en beredskap, en djupgående lågkonjunktur eller en mycket skarpt hårdnande konkurrens för våra produkter. Det finns enligt min mening verkliga anledning till oro på en mycket bred front. Det vore tacknämligt, om finansministern ville utsträcka sin nyvaknade oro, som närmast tycktes gälla frågan om valutareservens utveckling, att omfatta även dessa för vår framtid så betydelsefulla problem. Jag vill tillfoga, att jag tror det vore lyckligt, om även justitieministern, den främste vårdaren av vår rättsordning, likaledes skulle gripas av oro över de tendenser inom vår lagstiftning, som jag här påtalat och som på ett så djupgående sätt skiljer sig från gammal förnämlig tradition i vårt rättsväsende och som är ägnade att öppna dörrarna för ett farligt administrativt godtycke.

Herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Vad jag hittills har hört av debatten i denna kammare och de upplysningar jag fått beträffande den del av densam-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

ma, som jag icke haft tillfälle att åhöra, har närmast givit mig det intrycket, att debatten är rätt stillsam, och jag skall inte försöka att blåsa några stridssignaler, utan också vara rätt stillsam.

Det är emellertid klart, att jag ändå inte kan — låt vara att det bara är i pedagogiskt syfte — underlåta att peka litet på det läge, vi hade för ett år sedan. Den ekonomiska utvecklingen har otvivelaktigt gått i en helt annan riktning än oppositionen den gången förspådde. Det har inte alls blivit den lågkonjunktur, som man då fruktade. Regeringens uppfattning, att vi stod inför en anpassning till en fortsatt men mera dämpad högkonjunktur, visade sig vara riktig. Jag säger inte detta för att på något sätt framhålla, att vi skulle vara bättre späman än oppositionen — när det gäller att se in i framtiden har inte någon av oss någon större förmåga — men den omständigheten, att oppositionen kan beslås med att ha bedömt läget felaktigt, bör naturligtvis leda till att man talar med mindre stora bokstäver, och det har man ju också gjort här i dag. Jag bara hoppas att det skall bli en lärdom för framtiden.

Jag behöver emellertid inte gå in på alla de olika element, som ingick i de i fjol utmålade farhågorna, för att visa att utvecklingen har blivit en annan. Den framlagda konjunkturrapporten ger tillräckligt belägg för detta, och jag skall därför inte ta upp tiden med den saken.

Det är klart att de överdrifter, som man från oppositionens sida lätt falle offer för, då man utmålar situationen mycket värre än den i verkligheten är och gör en bedömning för framtiden, som också är överdriven, kan ge det intrycket att regeringen anser att allting är bra som det är, att inte någonting skulle kunna vara eller göras bättre. Det är emellertid inte alls på det sättet.

Man skall inte i det tillrättsläggande av oppositionens överdrifter, som vi måste göra, se någon inställning av allmän belåtenhet med vad som föreligger.

Jag skulle emellertid vilja litet närmare beröra utformningen av penning-

politiken och de farhågor, som oppositionen uttalade under förra vintersäsongen. Jag tar upp den saken här, emedan den har spelat en stor roll i åtskilliga av de anföranden som har hållits.

När den nya formen av penningpolitik presenterades för riksdagen, var den första invändningen som vi mötte, att det inte var möjligt att enligt de riktlinjer för investeringarna, som då uppdrogs, täcka statens behov av lånemedel utan att skapa inflation. Jag tror att det är klart, att det inte gick på det sättet, utan behovet har kunnat täckas utan att några inflationstendenser uppstått. I dag har faktiskt denna fråga reducerats till ett spörsmål om framtidsrisker.

Herr Nordenson yttrade och även herr Ewerlöf har sagt, att när nu på detta sätt bankerna får ett tillgodohavande i riksgäldskontoret med kort uppsägning, är det medel, som snabbt kan mobiliseras och följaktligen kan sättas i rörelse, och i ett läge, där det hotar någonting som skulle kunna likna koreakrisen, kan denna bankernas likviditet bli farlig för den ekonomiska utvecklingen. Det är alltså samma slutsatser, som konjunkturinstitutet också har kommit till. Det är inte någon fara för dagen eller för morgondagen, ty i dag har alla människor den uppfattningen, att det som man närmast har att vänta är inte någon uppflammande inflationsperiod, utan en konjunkturavmattning, och då skjuter man farhågorna till ett ovisst fjärran. Vad jag nu har sagt innebär inte, att jag på något sätt vill bagatellisera dessa risker, ty det är alldeles uppenbart, att vi måste möta dessa risker med överväganden och åtgärder — överväganden i dag och åtgärder den gång den befarade situationen inträffar. Det ligger i sakens natur, att en skärpt kreditpolitik måste vara det första medel, med vilket vi möter en sådan situation.

Nu kan man visserligen säga: »Ja, men ni tänker väl inte hindra folk från att ta ut de pengar som de har i bankerna?» Nej, naturligtvis inte, men en åstramning av krediten leder ju till en sammansnörning av den ekonomiska

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. verksamheten. Den kommer naturligtvis att i främsta rummet drabba dem, som inte har likvida medel utan måste låna. Det kan inte hjälpas. Det är en traditionell politik, som man alltid har fått tillämpa. Sedan kan det bli fråga om vilka medel man skall använda för att åstadkomma åtstramning. Det kan vi diskutera hur länge som helst. Det är frågan, om vi skall göra det med tillämpning av en fri och rörlig ränta, som får stiga så högt, att den verkar bromsande, eller om det skall ske med tillhjälp av andra medel.

Men jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på att det måste skapas flexibilitet i de offentliga investeringarna. Vi har länge och inte minst i dessa dagar särskilt från folkpartiets sida fått uppbära anmärkningar för att vi för ett par år sedan byggde så litet bostäder. Produktionen var till och med nere i 40 000 lägenheter, medan vi nu är uppe i 50 000. Jag förstår, att folkpartiet nu är i färd med att försöka att få folk att tro, att det går att bygga mer än 50 000 lägenheter om året. Det kan nog hända att det går, nämligen om konjunkturerna medger det. Som jag många gånger har framhållit, lever vi i ett samhälle, som har marknadshushållning, och jag har också sagt, att vi vill ha ett sådant samhälle. I ett sådant kan man emellertid inte reglera sig fram till en bestämd tröskel. I en högkonjunktur blir anspråken på nya investeringar från den privata sektorn så stora, att man icke är i stånd att med några regleringar helt och hållet hålla anspråken tillbaka. Man har då intet annat att göra än att ge efter en bit och något minska bostadsproduktionen. Det gjorde vi under koreakrisen, då produktionen sjönk till 40 000 lägenheter. När konjunkturer åter blev mera stabiliserad, lät vi bostadsbyggandet stiga till 50 000 lägenheter. Om det kommer en lågkonjunktur med bristande investeringsvilja inom den privata sektorn, är det klart att vi kan få en bostadsproduktion som överstiger 50 000 lägenheter.

Om vi går tillbaka till frågan om vad bankernas likvida medel kan betyda i

en inflationskonjunktur, är det klart, att i ett sådant riskkläge får vi räkna med att det privata näringslivet pressar upp sina investeringar och att vi får möta detta med en minskning av de offentliga investeringarna.

Jag tar bara dessa två huvudpunkter för att visa att riskerna av mig naturligtvis icke förnekas, men man kan mycket väl säga, att man nog vet, hur man skall göra för att förminska dessa risker så långt, att de inte blir av någon egentlig betydelse.

Jag fick av herr Nordenson veta, att riktlinjerna för vår investeringsverksamhet är felaktiga och att vi inte skulle ha så stora offentliga investeringar som vi har, utan att vi borde göra det möjligt för den privata sektorn att få göra mer investeringar. Detta är ju en tvistefråga, som inte är ny för i dag. Den hade vi, när riksdagen bestämde sig för att ställa sig bakom regeringens plan härvidlag. Vi bör dock komma ihåg, att det inte här sker några offentliga investeringar, som riksdagen inte har voterat om. Och, herr Nordenson, jag vet inte, om herr Nordenson har varit någon ståndaktig tennsoldat i detta fall och konsekvent röstat så, att det skulle bli mindre offentliga investeringar. I varje fall har ingalunda högerpartiet i sin helhet gjort detta. Men naturligtvis kan jag väl medge att högerpartiet här har haft en något hårdare inställning än vad övriga partier har haft, och detta är ju helt och hållet en avväggningsfråga. Det är ju en fråga om vilka slags investeringar som i en given situation är angelägnast. Det är ett faktum, att de offentliga investeringarna av naturliga skäl måst ha blivit tillbakasatta under de inflationsperioder, som vi haft tidigare, och att på detta område blivit en eftersläpning, som bör återinhämtas. Det är av betydelse även för det ekonomiska livets utveckling, att man inte får en alltför stark snedvridning på detta område. Utan att fördjupa mig mer i detta spörsmål vill jag för min del säga att vi från regeringens sida inte hyser någon tvekan på den punkten, att det varit riktigt att under 1953 öka de of-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. fentliga investeringarna, och vi säger att det kommer att vara lämpligt att — såvitt vi nu kan se — under nästan hela år 1954 inte låta denna investeringsvolym sjunka tillbaka. Det kan t. o. m. hända, om det blir en avmattning, att det finns anledning att låta de offentliga investeringarnas andel ytterligare stiga.

Det är klart att det i år finns starkare skäl att vänta en avmattning mot slutet av 1954 än det förra året var att vänta en avmattning mot slutet av år 1953. Och det är klart att det kan bli så, att vi får svårigheter att upprätthålla vår export i ett läge, där man ute i världen och framför allt i Förenta staterna kanske köper mindre än nu. Det är också klart att frågan om vår konkurrenskraft då blir av betydelse. Det är ju fastslaget nu, att konkurrensförmåga generellt sett inte saknats 1953. Att den kan bli svag i en avmattningsperiod, är någonting som vi i dag inte kan ha någon mening om. Det är emellertid klart att det är viktigt, att vi kan minska våra kostnader inom industrien genom rationalisering.

Nu förmenar man, att regeringens politik förhindrar detta och att industrien har fått för litet investeringsutrymme. Jag skulle inte tro det. Jag tror att det investeringsutrymme, som har utmätts för de privata investeringarna under detta år, har visat sig ungefär motsvara de viktigaste behoven. Det är klart att det finns åtskilliga investeringar, som fått stoppas i säcken, men det har kanske ofta varit bra att de blivit stoppade i säcken, därför att de har varit för storvulet tänkta — de har tänkts fram i en inflationskonjunktur — men i det stora hela är det inte så stora minskningar som har inträtt.

Det är kolossalt mycket som har kunnat göras, och det är inte, såvitt jag kan förstå, någon anledning från regeringens sida att säga, att det borde bli mindre investeringsutrymme för 1954 — det anser jag inte att det behöver bli. Jag tror att det finns möjligheter för näringslivet att i den situation vi har i vår ekonomi och med den politik, som tillämpas, genomföra betydande rationaliseringar.

Jag är den förste att medge, att det är av vikt för oss att vi, om det kommer att bli en avmattning, har en så stor valutareserv som möjligt. Jag tillhör ingalunda dem, som säger att läget är tillfredsställande i detta avseende. Det är icke tillfredsställande. Men vi delar det ödet med de flesta andra länder. Jag är visserligen inte böjd för att göra några internationella jämförelser, men jag får ju ständigt höra att valuta-utvecklingen i Sverige är mycket mer otillfredsställande än den är i andra länder. Jag måste för min del säga att detta tal är fullkomligt oriktigt. Man jämför t. ex. vårt land med Schweiz, och jag kan mycket väl gå med på att man gör så, därför att vårt land och Schweiz är de enda länder i Europa, som inte har fått någon Marshallhjälp och som inte tagit emot något upprustningsbidrag från Förenta staterna och på grund därav inte har fått någon extra tilldelning av dollars.

Utvecklingen från 1949 och fram till sommaren 1950 visar, att valutareserven i Schweiz har ökat med 30 dollars per invånare och i Sverige med 23. Det är en skillnad, det vill jag inte förneka, men den är inte så överväldigande stor. Vid en jämförelse mellan dessa två länder och de länder, som har fått Marshalldollars eller andra dollars på ett lättare sätt än vad vi kunnat få dem, behöver vi inte skämmas för vår del; Belgien har ökat valutareserven med 14 dollars per invånare, Danmark med 13, England med 15 och — här kommer ett undantag — Holland med 66. Men det finns inte någon möjlighet att påstå att det ena eller andra systemet i fråga om den ekonomiska politiken har skapat ett bättre eller ett sämre läge i valutaavseende.

Det har också sagts här, att vi för en politik utan rörlig ränta och att det tvingar oss att leva mer eller mindre farligt — det är herr Ewerlöf, som har sagt detta. Jag är inte någon motståndare till en rörlig ränta, och jag har aldrig varit det. Men jag är anhängare av en lågräntepolitik, och jag anser, att räntans rörlighet skall hållas inom något

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

som jag kanske något diffust kallat för lågräntans ram. Men en rörlig ränta i en inflationskonjunktur, en rörlig ränta såsom ett medel att bekämpa inflationen, kan ju inte betyda annat än en höjd ränta. När man dessutom säger, att räntan måste spegla priset på pengar, så måste räntan i en inflationsperiod bli mycket hög.

Är nu en hög ränta något nyttigt? Jag tycker tvärtom, att det har varit lyckosamt för oss att vi har nått fram till en ekonomisk balans utan att behöva ta till den kostnadsökande faktor, som en räntestegring är. Det skall vi vara tacksamma för i ett läge, där vi eftersträvar att inte få några höjda kostnader.

Nu är ju läget annorlunda; vi har inget inflationstryck. Det är alldeles uppenbart, att ränteläget är i det närmaste i sjunkande, och därför är ju hela diskussionen nu av alldeles akademisk natur, och jag går inte in på den, därför att den för närvarande inte är av någon betydelse.

Jag skulle bara vilja göra en reflexion och det är denna: männe det inte är så, att ni, som är anhängare av den rörliga räntans politik som ett inflationsbekämpande medel, i verkligheten hysar en kärlek till den, som är mycket mindre än vad ni ger uttryck åt. Ni vill ju ha en ekonomisk politik utan, som det heter, regleringar men i stället ha räntan som en reglerande faktor. Ni har många gånger talat om för mig att det numera finns vissa länder, där man för den politiken. I t. ex. England lär man ju föra den politiken, och där sänktes nyligen räntan. Därom är väl ingenting att säga, och det kritiserar inte jag. Det kan vara ett uttryck för uppfattningen om ränteläget på den engelska marknaden. Men kom ihåg en sak, och det är, att den engelska ekonomin hålls nu i balans med följande ting: importreglering, byggnadsreglering, investeringskontroll och kreditrestriktioner, alltså en hel karta av hårda regleringar, mycket hårdare än vad vi här någon gång har haft, skulle jag nästan vilja säga. Om det hade varit så, att

de, som styr den engelska politiken, hade haft den uppfattningen, att regleringarna är vad man först skall söka komma bort ifrån och att räntan är det naturliga medlet, borde man inte då i första hand använda den så, att man till slut kan bli fri från alla regleringar och bara ha räntan som en regulator? Det måste ju vara logiskt, och det är väl så som ni tänker er saken? Men läget är praktiskt det, att den engelska ekonomin icke kan hållas i balans med räntepolitik. Det fordrar en långt driven regleringspolitik. Säger inte detta er någonting, nämligen att frågan, om man skall ha regleringar eller inte, måste bedömas i varje läge för sig. Det är fullkomligt meningslöst att säga, att regleringspolitiken är det, som man sist skall ta till. Om oppositionen någon gång blir i tillfälle att arbeta för detta land på eget ansvar, kommer den att få göra bittra erfarenheter om förhållandet mellan åskådning och praktiskt handlande.

Det är alldeles uppenbart, att det är av betydelse, att i vårt land människorna sparar så mycket som möjligt av sina inkomster för att möjliggöra investeringar. Naturligtvis är det principiellt alldeles riktigt, när man säger, att vi borde vidtaga åtgärder för att öka sparatet. Jag har inte träffat på några sådana åtgärder i förslaget från oppositionen. Jag försökte häromåret verkligen pröva, om det fanns möjlighet att införa någon sparpremiering, och fann då att det inte kunde ske på ett praktiskt sätt. Jag skulle tro att oppositionens tanke på den punkten blivit oävenklare och dunklare med åren, och jag tror inte att vi får igen det gamla projektet.

Nu har man *en* sak kvar och säger: sänk skatterna och ge människorna därigenom möjlighet att spara mer! Jag tycker inte alls, att det är någon oäven tanke, om den kan praktiskt genomföras. Jag har inte alls den uppfattningen, att det är bra med så höga skatter som möjligt. När man pådyvlar mig och mitt parti en sådan åskådning, är det en ren karikatyr. Vi anser inte, att höga skatter är någonting eftersträfvansvärt, men

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

den ena saken får ju vägas mot den andra. Jag vill bara helt framt förklara — jag jämför här inte med det som gällde för ett år sedan — att om jag i dagens läge hade varit i stånd att skapa ett överskott i statsbudgeten, så skulle jag inte dra mig för att använda detta överskott till en skattesänkning. Det tycker jag är en naturlig inställning. Lika naturligt som det är att i en utpräglad inflationskonjunktur överbalansera budgeten anser jag det vara att i en utpräglad lågkonjunktur, då produktion och konsumtion sjunker på grund av konjunkturavmattningen, sänka skatterna, även om det blir brist i statskassan. Men i dag lever vi fortfarande i en högkonjunktur, där vi utnyttjar alla våra produktionsresurser och där det inte finns den minsta anledning att försöka utnyttja mer än vi har. Man kan aldrig utnyttja mer än man har. Herr Nordensson har rätt, när han säger, att om man försöker utnyttja mer än man har, så driver man upp priserna och skapar inflation. Därför kan det inte vara rimligt att i denna situation göra upp en statsbudget, som är underbalanserad och där vi lånar pengar till statens löpande utgifter. Detta måste medföra en ökad efterfrågan och en pressning uppåt av priserna.

Kan det då bli ett överskott i statens budget för nästa år? Nej, det går inte att få något överskott, därför att utgifterna är så höga, att det inte ens med den allra hårdaste budgetbehandling är möjligt att få budgeten att gå ihop, om icke staten får nya inkomster i form av en ökad beskattning. Jag måste därför för min del i ärlighetens namn säga att det inte går att få ett överskott, som kan användas till skattesänkning, utan att det i stället är nödvändigt med en skattehöjning.

Detta är saker och ting som vi icke behöver diskutera nu, då vi inte har något material och skall diskutera dessa frågor om ett par månader, när vi har material. En diskussion i dag fyller sålunda icke någon uppgift.

Jag skulle en passant vilja säga till herr Ohlon, som efterlyser enklare skat-

telagar och ett förståndigt utgivande av förordningar, att hans exempel var illa valt. Det är synd att herr Ohlon lät lura sig av den där skattejuristen som skrev i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning — jag tror det var den — ty den juristen tänkte sig inte för. Sakläget var ju det, att vi hade utfärdat två författningar som båda innebär ändring i 2 § kommunalskattelagen. Det skulle emellertid ha varit mycket förvirrande, om vi hade försökt att slå ihop dessa till en enda författning. Riksdagen hade beslutat sänka repartitionstalet för fastighetsskatt från 5 till 4 och ville sålunda på den vägen bereda fastighetsägarna någon lindring i deras fastighetsskatt. Vi var överens om att denna lindring skulle träda i kraft den 1 januari 1954, för att de skulle få del av lindringen så snart som möjligt. Samtidigt beslöt vi att fastighetsskatten skulle formellt försvinna och göras till en detalj i inkomstbeskattningen. Denna omläggning kunde av tekniska skäl icke genomföras den 1 januari 1954 — den kan inte träda i kraft förrän 1 januari 1955. Det kunde inte vara i klarhetens intresse att blanda samman dessa båda ting i en och samma författning. Det skulle ha lett till många missförstånd; det var otvivelaktigt redigast att de, som skall tillämpa skattelagarna, fick två olika författningar, av vilka den ena gäller från och med den 1 januari 1954 och den andra från och med den 1 januari 1955. Med detta vill jag dock inte ha sagt att det inte finns oerhört mycket i skattelagarna som kan förenklas. Herr Ohlon vet ju att vi arbetar på att försöka komma fram till förenklingar, och jag hoppas att vi också skall lyckas därmed.

Jag återvänder till frågan om statens utgifter och inkomster. Riksdagens ledamöter kan väl ändå inte ha glömt bort, att vi i våras beslöt införa en sjukförsäkring. När det beslutet fattades, innebär det att vi skapade en ny automatisk utgiftsstegring. Beslutet medförde inga omedelbara utgifter, men det kommer att medföra betydande sådana. När saken förelades riksdagen, sades det ifrån, att om försäkringen genomförs, blir det med all sannolikhet nödvändigt att företa en

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. skattehöjning. Det sades också att denna med all sannolikhet kommer att få läggas på den indirekta beskattningen. Här hade alltså vi riksdagsmän att välja mellan att säga ja till sjukförsäkringen, och därmed ta risken av en skattehöjning, och att säga nej till sjukförsäkringen och därmed slippa skattehöjningen. Jag vet att högern inte valde på samma sätt som de andra partierna, jag vet att högern försökte få ned bostadssubventionerna, försökte förvandla bidrag från statskassan åt folkpensioneringen till folkpensionsavgifter, försökte ge sjukförsäkringen begränsad räckvidd med lägre utgifter. På den punkten kan naturligtvis högern säga: »Vi valde den andra vägen!» Men de andra partierna valde med öppna ögon sjukförsäkringen. Från regeringens och regeringspartiernas sida har vi ingenting annat att göra, herr Ohlon, än att hålla oss till vår buske. Vi får ju stå vid vårt ord. Om sedan folkpartiet väljer att säga: »Vi har visserligen röstat för sjukförsäkringen, men vi vill inte vara med om att skaffa pengarna till den», så får det ju bli en sak för sig. Den får vi väl närmare begrunda, när vi ställs inför det beslut som här måste fattas.

Till sist några ord till herr Ewerlöf. Han sade att högern är sådan, att den inte går med på en utgiftsökning utan att vara med om att visa praktiska utvägar för hur pengarna skall skaffas. Herr Ewerlöf menar väl att högern framför allt är hård motståndare till utgiftsökningar. Faktum är att jag i våras trodde att högern nu hade slagit in på en ny väg och tänkte följa denna linje. Sedan har jag sett, hur högertidningarna landet runt skrivit och uppmanat till ökade utgifter på alla möjliga områden: man vill ha högertrafik, mera vägbyggen, öresundsbro och jag vet inte vad det är. Försök inte att förneka det — här finns många belägg för att även högerpressen försöker ge folket den föreställningen att det finns möjlighet att göra nya statsutgifter. Detta säger man på den ena sidan, och på den andra säger man att vi måste sänka skatterna.

Jag vill bara hemställa till högern att göra en liten smula självprövning om

detta och överväga, om högern här skall ha en annan linje än folkpartiet, eller om det i sak skall vara samma linje.

Herr NORDENSON (h) kort genmäle: Finansministern gjorde gällande att de riktlinjer för investeringspolitiken och dess finansiering som jag förde på tal, skulle inrymmas i de beslut som fattats av kammaren. Jag kan inte gå med på att så är fallet. Vad vi enat oss om är allmänna restriktioner för att hålla tillbaka över hela fronten, och vi har även ganska uttryckligt hävdad den principen, att vi i möjligaste mån skall klara finansieringen av offentliga investeringar med sparmedel. Vi har exempelvis varit eniga om att man icke borde låna i riksbanken och på det sättet skaffa medel.

Nu säger man att vi kan öka våra investeringar väsentligt och bör låna till detta i bankerna. Det är ett nytt moment, och vad jag åsyftat är, att vi skall försöka att göra klart för oss vad denna tankegång betyder. Jag har gjort gällande att genom att ständigt låna upp dessa medel, som kommer tillbaka till bankerna, och ge ut dem igen, får vi en ökad rörlighet i konjunkturen. Om vi då, såsom det antyddes i den nämnda tidskriftsartikeln, samtidigt skall föra en stram politik, finnes det inget annat val än att vi stramar åt på den enskilda investeringsmarknaden. Konsekvensen av detta är sålunda inte att man för en allmänt restriktiv politik och därmed håller balansen, utan man släpper efter på den ena sektorn och möjliggör detta genom att skärpa restriktionerna på det andra hållet. Detta anser jag vara olyckligt, därför att det försvagar vår konkurrenskraft, och det är detta jag har velat varna för i mitt föregående yttrande.

Vidare säger finansministern, att det har visat sig att regeringens bedömning av utvecklingen var riktig. Han var mycket anspråkslös och ville inte tillskriva sig någon särskild förtjänst, vilket jag noterar med tillfredsställelse. Vi ser emellertid dessa förhållanden på ett annat sätt. Jag tror att den grundläggande skillnaden ligger i att regering-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

en vill föra en mer optimistisk politik, under det att vi är inställda på att föra en politik som kan möta även större och skärpta svårigheter. Vi tror inte att den politik, som regeringen vill driva, klarar sig annat än om utvecklingen i världen över huvud taget är gynnsam. Som exempel behöver vi bara anföra valutafrågan. Utvecklingen har varit mycket god, men regeringen erkänner själv att detta har vi inte gärna kunnat påverka i väsentlig grad. Andra faktorer har varit bestämmande, och de har blivit gynnsamma och hjälpt oss. Det kan likaväl tänkas att utvecklingen hade gått i motsatt riktning. Vi menar då att det är riktigare att föra en politik med mera revade segel, så att man i en tid som denna finge det lättare att möta svårigheter, om vilka vi dock på grund av utvecklingen i världen har anledning att säga oss att de när som helst ganska oförutsett kan dyka upp. Där ligger den grundläggande skillnaden. Jag tror att man i maktägande kretsar har fått en skev inställning till utvecklingens gång. Jag vet inte, om finansministern någonsin spelat roulett. Där kan det hända, att rött kommer upp många gånger i följd. För den socialdemokratiska politiken under de sista 20 åren har det varit på det sättet, att rött praktiskt taget hela tiden kommit upp. — I någon mån är ju politik ett hasardspel och jag menar att förhållandena utfallit påfallande gynnsamt.

Vad vi vill förorda är en politik, där man även kan förutse att den mörka utvecklingen — det svarta — kommer och där man skall bara beredd att klara sig också under sådana förhållanden.

Vad regleringarna beträffar har vi inte sagt att man utan vidare kan slopa dem alla, men vi har ställt som ett mål en avveckling av regleringarna så långt och fort som möjligt. Man bör alltså inte i stället skärpa dem, såsom skett bl. a. med priskontrollen. Det finns ett strålande exempel på onödiga regleringsåtgärder — det är räntelagen. Där har regeringen direkt tillgripit en åtgärd som icke på något sätt blivit sakligt motiverad.

Till sist några ord beträffande finansministerns uppfattning om räntan. Han sade, att han är för en rörlig ränta. Det påminner om en historia. Det klagades hos Ford över att han bara tillhandahöll svarta bilar och inga i andra färger. Han svarade: »Folk får absolut den färg som önskas, bara man väljer svart.» Detta var förutsättningen. Finansministern synes mig föra ett likartat resonemang.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle: Herr talman! Finansministern började med att låta förstå att våra förutsägelser i fjol eller i början av detta år inte alls gått i uppfyllelse, men däremot hade regeringens bedömande visat sig vara det rätta. Han var mycket anspråkslös och sade, att man inte har några garantier för att det skall gå så lyckligt i fortsättningen också. Jag är för min del icke medveten om att ha gett uttryck åt någon mera pessimistisk uppfattning om själva utvecklingen under detta år än den som var den gemensamma på grundval av det siffermaterial vi hade från konjunkturinstitutet och i statsverkspropositionen.

Det är ju särskilt med avseende på valutareservens utveckling som förhållandena blivit bättre än vi trodde. Det var finansministern själv som serverade oss den uppgiften, att bortåt en halv miljard fick man räkna med att valutareserven skulle gå ned. Detta betraktade vi som en utomordentligt allvarlig omständighet, och det var från den utgångspunkten vi gjorde våra kritiska anmärkningar. Men jag tror inte att det sades ett ord — i varje fall inte från min sida — som gick i den riktningen att själva konjunkturläget bedömdes mera pessimistiskt än det material gav anledning till som finansministern själv presenterade.

Vad sedan beträffar frågan om upplåningen tillät jag mig vid värriksdagen framhålla, att det mycket vida program för offentliga investeringar, som budgeten innehöll, icke skulle kunna finansieras på kapitalmarknaden, utan måste

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

förutsätta en kreditexpansion, och jag värdelösa, eftersom den ene lägger in ett sysslade närmast med frågan om verkningarna av en sådan kreditexpansion i riksbanken. Nu har man gått den andra vägen, som också är möjlig då det gäller att skapa kreditexpansion, nämligen att vända sig till affärsbankerna. Jag har försökt utveckla vilka risker en sådan utveckling medför. Finansministern tycks inte räkna med att det föreligger några sådana risker, och så vitt jag förstod honom utgår han ifrån att detta perpetuum mobile med statens upplåning i bankerna av pengar, som går från staten till allmänheten och sedan tillbaka till bankerna, skulle kunna fungera även under år 1954. Det är väl alldeles obestriddligt att genom denna metod har skapats en ökning av den monetära köpkraften, och dock har vi ju tagit såsom riktmärke för den ekonomiska politik, som skulle föras under den konjunktur som nu råder, att vi skulle åstadkomma en kreditåtstramning. Under detta år har vi icke fått en kreditåtstramning, utan vi har fått en kreditexpansion, och frågan är, hur länge man kan hindra denna från att komma till uttryck på marknaden och i vad mån man skall kunna på det sättet motverka den inflations-tendens som ligger redan i att köpkraften har ökats.

Det är klart att detta ger mig anledning att komma tillbaka till min gamla käpphäst och tala om det väsentliga som skiljer opposition och regering åt i fråga om hela den ekonomiska politiken. Jag utgår ifrån att om vi hade vårdat oss om en fri kapitalmarknad och om vi hade fört en penningpolitik med en rörlig ränta, så hade vi kunnat räkna med en kapitalmarknad som vi skulle ha kunnat falla tillbaka på i denna situation utan några som helst risker för inflationistiska verkningar. Ty det är ju så, att de långa lånen på kapitalmarknaden inte medför sådana risker.

Nu gör finansministern vissa jämförelser med utlandet och säger, att en sådan politik inte alls skulle ha varit av något värde. Jag brukar inte gärna åberopa utländska förhållanden, ty jag har funnit sådana jämförelser vara ganska

vårdelösa, eftersom den ene lägger in ett däri och den andre ett annat. Men det finns dock vissa siffror som är talande. Jag fick av vad finansministern sade det intrycket att han menade att de länder, som tillämpat den fria politiken i vår mening, inte skulle ha lyckats bättre än vi. Vad beträffar frågan om valutareserven har jag en uppgift om att den schweiziska valutareserven motsvarar femton månaders import. Västtyskland, som ifrån sitt djupt deprimerade läge år 1948 har tagit sig upp till den nivå där det nu befinner sig, har under denna tid lyckats samla en valutareserv som motsvarar sex månaders import. Den svenska valutareserven motsvarar alltså inte mer än tre månaders import.

Om jag ser på konjunkturläget i stort finner jag av de senaste siffrorna rörande industriproduktionen i länder med det friare systemet att USA under tiden januari—augusti haft en produktionsstegring på 12 procent, England under samma tid en produktionsstegring på 4,4 procent, Tyskland under januari—juli en produktionsstegring på 8 procent, under det att konjunkturrapporten visar att vi väl knappast har haft någon stegring alls av industriproduktionen under detta år.

Herr OHLON (fp) kort genmäle: Herr talman! Finansministern var så vänlig i dag att jag blev nästan förlägen. Man kan säga att statsrådet Sköld frossade i en sorts anständighetens vällust. Det är därför rätt svårt att svara honom, men det var ett par punkter jag fäste mig vid.

Han drog upp en jämförelse med England och talade om alla restriktioner som England är underkastat. Han talade också om den stora Marshallhjälpen till England. Men man bör i det sammanhanget inte glömma att England dock har burit den tyngsta bördan under två världskrig. Och vad Marshallhjälpen till England beträffar meddelade en auktoritativ talesman vid interparlamentariska unionens sammanträde i Washington nyligen, att England givit ut i hjälp till andra länder lika mycket som det har mottagit i Marshallhjälp från USA.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

I det sammanhanget gjorde finansministern gällande att vi liksom Schweiz har ställt oss utanför Marshallhjälpen. Det är väl ändå inte alldeles med sanningen överensstämmande. Vi har ju dock fått kredit i enlighet med Marshallplanen, och vi har fått beställningar, speciellt från Norge, och jag vill minnas även från Västtyskland, som finansierats med Marshallhjälpens medel.

Herr Ewerlöf har redan berört frågan om valutareserven. Det är glädjande att den har utvecklats i år på ett helt annat sätt än vad någon av oss vågade hoppas i början av året. Den måste dock sägas, med hänsyn till vår samlade import, alljämt vara otillfredsställande.

Oppositionen har inte kommit med några konkreta sparförslag, säger finansministern. Jo, oppositionen har yrkat på lägre beskattning, och då speciellt i fråga om förmögenhetsskatten och kvarlåtenskapsskatten. När kvarlåtenskapsskatten infördes 1947, resonerades så här: USA har förmögenhetsskatt och England har kvarlåtenskapsskatt — vi tar det ena från USA och det andra från England, och så lägger vi på bägge dessa skatter här i vårt land. Det råder inget tvivel om att dessa två skatter lagda på varandra har varit ett hinder för sparandet i landet.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag vill ännu en gång understyrka, att jag inte gjorde några internationella jämförelser för att ställa den svenska regeringen i en fördelaktigare dager. Jag använde dem uteslutande för att visa, hurusom den propaganda, som pågår t. ex. i pressen med påstående att utvecklingen hos oss har varit sämre än i alla andra länder, är fullkomligt felaktig. Nu skall jag inte fördjupa mig så mycket i detta, men jag vill ändå med hänsyn till vad herr Ewerlöf här yttrade ta upp vissa ting.

Det är alldeles riktigt att Schweiz har en valutareserv, som utgör 356 dollar per invånare. Schweiz har en mycket stark valutaställning, och jag skall inte gå in på hur den kommit till. Jag vill bara tala om för herr Ewerlöf, att under

de år när den sista högerregeringen fanns i detta land var den svenska riksbankens valutabehållning 18 procent av den schweiziska nationalbankens. I dag är den 36 procent. Den är alltså dubbelt så stor, relativt sett, som den var när herr Ewerlöfs partivänner en gång i tiden svarade för styrelsen i detta land.

Tyskland har utnyttjats oerhört i propagandan. Men blir inte resultatet ganska obetydligt när jag kan säga, att i Tyskland var valutabehållningen den 30 juni i år 41 dollar per invånare, medan den i Sverige var 61 dollar per invånare? Tyskland måtte ha en förhållandevis liten utrikeshandel, om den valutareserven räcker för flera månaders import än vår. När man hör siffrorna, blir man inte så särskilt imponerad.

Herr Ewerlöf kom också in på frågan om produktionsstegringen. Det är klart, att det i ett land som Tyskland med stora outnyttjade produktionsresurser, nämligen arbetskraft — och detsamma gäller för Italien — inte är något märkvärdigt att öka produktionen. Det är mycket värre att göra detta i länder med full sysselsättning, där produktionsökningen endast kan vara en följd av den ökade produktiviteten. Att jämföra de andra europeiska länderna med man kan gott säga arbetslöshetsländer som Västtyskland och Italien är rätt meningslöst. Gör man jämförelser med icke arbetslöshetsländer, blir resultatet helt annorlunda, herr Ewerlöf. Låt oss titta på tiden från högkonjunkturen. Om vi tar andra kvartalet 1951 till utgångspunkt och går fram till andra kvartalet 1953 — vad har hänt? Belgien har minskat sin industriproduktion med 5 procent, Danmark med 3, Storbritannien med 2, medan Sverige har ökat sin med bortemot 1 procent. Den ökningen är inte mycket att skryta med, men vi befinner oss i alla fall på ökningsidan. Av fullsysselsättningsländerna är det bara ett land, som kan skryta med en produktionsökning som är något att tala om, och det är Norge, som har ökat med 7 procent. Men den ekonomiska politiken i Norge vinner ju inte herr Ewerlöfs godkännande.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Det är emellertid alldeles riktigt att Västtyskland har ökat sin produktion under samma tid med 14 procent och Italien med 7 procent. Hade vi haft en förhållandevis lika stor arbetslöshet här i Sverige, skulle jag kunnat garantera att vi gjort detsamma. Men en sådan arbetslöshet har vi inte haft och vill vi inte heller ha.

Men, som sagt, jag anför inte detta för att säga, att vad vi har gjort har varit det enda riktiga eller att vår politik har varit den bästa och felfriaste. Jag vill bara visa, att talet om att utvecklingen här skulle varit sämre än i andra länder icke vinner stöd i den internationella statistiken.

Herr Ewerlöf talade om att vi borde ha vårdat oss om vår kapitalmarknad, men i verkligheten har vi knappast haft någon kapitalmarknad i Sverige. Det är dock sannolikt, att om riksbanken kan fortsätta sin nuvarande politik några år till, så kommer det att bli en kapitalmarknad i Sverige.

Så kommer jag över till frågan om konsekvenserna av statens sätt att finansiera sina investeringar. Jag skall lägga det som ett bemötande av vad herr Nordenson sade, ty jag tror att jag då kommer kärnan närmast inpå livet. Herr Nordenson säger, att staten lånar, ger ut pengarna, att pengarna sedan går till affärsbankerna, staten lånar, staten ger ut pengarna o. s. v., och att man på det sättet skapar en inflatorisk rörelse.

Ja, herr Nordenson, detta resonemang skulle vara riktigt, om staten hade intagit den ståndpunkten, att alla pengar, som staten lånar upp, skall sättas i rörelse. Men eftersom vi inte låter tillgången på de sparmedel — det är ju här fråga om sparmedel — som riksgäldskontoret kan låna upp, bli avgörande för de offentliga investeringarnas storlek i så måtto, att vi icke tänker öka investeringarna utöver programmets och de reella resursernas ram, även om riksgäldskontoret får in mer pengar än vad som går åt, kommer denna situation icke att uppstå. Vi har, såvitt jag förstår, hittills lyckats med vår politik.

Till slut har jag en liten uppgörelse med herr Ewerlöf. Jag har verkligen inget belägg för att påstå, att herr Ewerlöf var särskilt pessimistisk förra året. Nu säger han ju också, att det egentligen bara var i fråga om valutareservens utveckling som han var bekymrad. Men, herr Ewerlöf, var man inte bekymrad också för produktionsutvecklingen och produktionskostnadernas stegring? Jag tror att man i dag kan konstatera, att inte heller farhågorna på dessa båda punkter har slagit in. Jag påstår dock inte, att herr Ewerlöf tillhörde de mest pessimistiska. Det beror nämligen på hur man tolkar vad han sade. Herr Ewerlöf yttrade: »Jag bedömer läget på det sättet, att om vi inte använder kloka och riktiga medel för att bemästra den situation, i vilken vi nu befinner oss, är det mycket stor risk att vi hamnar i en allvarlig depression.»

Nu har vi icke hamnat i en allvarlig depression. Det måste väl, herr Ewerlöf, betyda, att vi för att komma i den situationen har använt »kloka och riktiga medel».

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle: Herr talman! Jag känner inte precis igen, varifrån detta citat är hämtat, men jag har ju ingen som helst anledning att bestrida dess riktighet. Jag vill bara påpeka, att jag inte lagt upp mitt anförande så, att jag har skildrat det läge, i vilket vi för dagen befinner oss såsom varande annat än balanserat. Men det finns ju anledning att tala om den närmaste framtiden och vad den kan bära i sitt sköte på grund av vad som händer och sker i den ekonomiska politiken för närvarande, och dit hör hela denna uppläningsmetod.

Jag skall inte komma tillbaka till de utländska jämförelserna. Jag vill bara säga, att när finansministern talar om att det tyska utgångsläget skulle ha varit så mycket gynnsammare, förstår jag, att han syftar på att man i Tyskland hade mycket outnyttjad arbetskraft. Men man måste väl betänka vad det har betytt att man där hade 7—8 miljoner

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

flyktingar, som det gällde att bereda arbete, och att produktionsanläggningarna efter krigets slut var totalt förstörda. Trots dessa svårigheter har man i Tyskland på dessa få år kommit fram till dagens situation. Ingen torde med framgång kunna bestrida, att vad som där åstadkommit är resultatet av den fria och näringsvänliga ekonomiska politik, som är av ekonomiminister Erhards märke. Vi har just haft äran att ha honom som gäst här i Stockholm några dagar. Den frihetens höga visa, som hans föredrag häromdagen innebar, var i varje fall musik för mitt öra. Det vore från mina utgångspunkter mycket önskvärt att vi även här i landet kunde få något av en sådan näringsvänlig politik, som skulle medföra en ökad produktivitet och ett större utrymme för alla samhällsklasser än vad som för närvarande är möjligt med den mer statiska politik som här föres.

Det gjorde ett starkt intryck på mig vad minister Erhard sade, om hur mycket mindre världen blivit och hur det icke är möjligt att föra en nationell ekonomisk politik. Man måste, yttrade han, i varje fall inom de fria länderna räkna med det större sammanhang, som förutsätter en liberalisering av handelspolitiken — jag erkänner, att vi i det avseendet har gått i spetsen. Utvecklingen kommer, sade herr Erhard, i fortsättningen att dra med sig att man måste föra en friare ekonomisk politik även inom de olika nationella gränserna för att så småningom komma fram till en konvertibilitet mellan de olika valutorna inom detta stora område. Hela detta perspektiv, tycker jag, förtjänar att hållas i blickfältet.

Herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Jag har inte kritiserat den tyska politiken. Jag diskuterar över huvud taget icke den ekonomiska politiken i andra länder, ty vad jag än säger därom, kommer det alltid att uppfattas som om jag kritiserade regeringarna i de länderna. Jag har bara visat, att om man vill göra internationella jämförelse, så står vi oss icke slätt.

Ingen bestrider ju den tyska folkushållningens oerhörda förbättring. Det faller mig inte in att säga, att den skulle varit ännu bättre om man inte fört den politik som man där för. Jag vill bara fästa herr Ewerlöfs uppmärksamhet på att den politik, som förts i Tyskland, har varit en politik i ett samhälle, där man haft stora mängder arbetskraft, som man behövt sätta i rörelse. Det är klart att man behöver föra en annan politik i ett sådant samhälle än i ett samhälle med full sysselsättning. Herr Ewerlöf förstår väl ändå, att om vi skulle ha tillämpat den tyska politiken åtminstone under vissa perioder av de närmast gångna åren, så skulle det ha varit en vansinnespolitik. Den skulle inte alls ha passat in i ett samhälle med full sysselsättning. Herr Ewerlöf kan vara övertygad om att om herr Erhard får fortsätta på sin post och en vacker dag finner sig vara ekonomiminister i ett Tyskland med full sysselsättning, så kommer han att bli nödsakad att föra en helt annan politik än den han kunnat föra nu.

Herr **HUSS** (fp): Herr talman! Den i somras uppkomna och utomordentligt omfattande paratyfusedemien, som för övrigt ännu inte är definitivt besegrad, är en företeelse till vilken åtminstone vår moderna historia saknar motsvarighet. Antalet sjukdomsfall var intill den 1 september närmare 8 000 och dödsfallen 90. Det är därför inte så underligt, att den av medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen gemensamt lämnade redogörelsen, för övrigt daterad den 7 oktober, studerats med stort intresse av dem, som haft tillfälle att ta del av densamma.

Till en början finner man att infektionen av köttet började i omedelbar anslutning till den efter livsmedelskonfliktens slut återupptagna slakten. Anhopningen av slaktdjur var då utomordentligt stor och ledde till en våldsam forcering av slakten, dokumenterad bl. a. genom en fördubbling av den normala slakten av kalv och en 60-procentig ökning av svinslakten. Rapporten understry-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. ker som en väsentlig anledning till epidemien den stora anhopningen av slaktdjur efter arbetskonflikten och överbelastningen av kylrummen. De båda ämbetsverken underlåter att dra den viktiga slutsatsen av detta faktum, nämligen att samhället måste för framtiden söka med alla till buds stående medel förebygga en ny livsmedelskonflikt, i varje fall på det synnerligen känsliga och svårberätrade område, som slakterierna representerar.

Hur nu en sådan konflikt skall kunna undvikas för framtiden är visserligen ett problem, på vilket jag ingalunda är beredd att framlägga någon lösning. Under alla förhållanden förefaller det mig föga tilltalande, att medicinalpersonal skall åläggas tjänsteplikt på grund av olyckliga följder av en livsmedelskonflikt. Det hade därför varit lyckligt, om Landsorganisationen, som ju var en av parterna i den stora konflikten, hade iakttagit återhållsamhet i sitt ståndpunktstagande till tjänstepliktsförslaget i stället för att tillstyrka detsamma, vilket endast få andra remissinstanser har gjort.

Rapporten om paratyfusepidemien avslöjar emellertid även betydande tekniska brister på slakteriet och hos transportmedlen liksom också en sviktande livsmedelsövervakning. Temperaturen i slakteriets kylrum visade sig vara flera grader för låg. Någon kontroll av de s. k. butiksbussarnas kylning hade inte förekommit och ingen kontroll av de iskyllda järnvägsvagnarna; kontrollen av slakteriets brunnsvatten hade varit otillräcklig, rättförekostmen för stor och åtminstone en del av lokalerna bristfälligt rättssäkrade.

Ansvariga för de hygieniska förhållandena på ett slakteri är besiktningsveterinärerna. Medicinal- och veterinärstyrelserna är nog välvilliga att uttala att man inte torde »i den aktuella situationen kunna rikta någon berättigad anmärkning mot hälsovårdsmyndigheternas livsmedelsövervakning». Jag delar inte den uppfattningen, som förefaller alltför överslättande, men tror inte att det är rätt att leta fram någon syndabock. I stället anser jag att felet ligger i att be-

siktningsveterinärerna har tillräckligt och ofta alltför mycket arbete med köttkontrollen. De hinner helt enkelt inte med att dessutom övervaka de hygieniska förhållandena. Länsveterinärerna har mycket att göra och hinner heller inte med denna övervakning, och det samma gäller den hälsovårdsinspektör, som till äventyrs kan finnas inom området. Det torde alltså bli nödvändigt föreskriva, att varje slakteri skall ha en särskild hälsovårdsinspektör, som underställts länsveterinären och alltså blir beroende av slakteriledningen. Jag tror att en sådan utgift skulle vara väl använd med hänsyn till de många miljoner, som årets epidemi kostat enskilda och det allmänna, alldeles oavsett de konsekvenser som inte kan mätas i pengar.

Av övriga erfarenheter från årets epidemi har man anledning att särskilt peka på nödvändigheten av en förbättrad organisation av den bakteriologiska laboratorieverksamheten i landet samt av en effektiv personell epidemiberedskap. Vad laboratorieverksamheten beträffar var de befintliga laboratoriernas kapacitet under epidemien pressad till och ofta över bristningsgränsen. Vid statens bakteriologiska laboratorium hade man — vilket i detta avseende säger ganska mycket — under fyra på varandra följande dygn ett provantal, som motsvarade den årliga genomsnittsfrekvensen under åren 1951 och 1952.

Den personella epidemiberedskapen är säkerligen också i behov av en översyn. Denna fråga kan ovtivelaktigt lösas på annat och bättre sätt än det mest extrema och mest osympatiska, nämligen tjänsteplikten. Riktlinjer för en positiv lösning efter mera tilltalande principer har framlagts i en interpellation i andra kammaren av herr von Friesen. Jag vill därför inte nu ta upp detta problem till en mera detaljerad granskning.

Paratyfusepidemien har slutligen också riktat uppmärksamheten på mjölkhygieniska förhållandena. I den förut omnämnda redogörelsen för epidemien har de båda ämbetsverken på sid. 55 berört frågan om ett utvidgat mjölkpastöriseringstvång. Nu förhåller det sig ju så, att

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

man genom den upphettning av mjölken, som benämns pastörisering, uppnår en ganska pålitlig destruktion av sjukdomsalstrande bakterier. Med mjölk som icke pastöriserats sprids mellanåt till människan sådana sjukdomar som bovin tuberkulos, undulantfeber, halsfluss, scharlakansfeber, tyfus och paratyfus, men detta är praktiskt taget uteslutet efter en pastörisering. Emellertid gäller pastöriseringstvänet för närvarande endast för mjölk, som försäljs i städerna eller med andra ord inom områden, där hälsovårdsstadgans första kapitel är gällande. Egendomligt nog har man inte haft något intresse för att skydda befolkningen i mindre orter för tuberkelsmitta eller annan smitta i mjölk. Man måste hoppas, att när den nya hälsovårdsstadgan enligt förhållande i princip utsuddar gränserna mellan stad och landsbygd, även pastöriseringsskyddet ges en vidare tillämpning.

Våra mjölkhygieniska förhållanden är emellertid även i övrigt dåliga. I dagspressen liksom under gårdagens interpellationsdebatt har det slagits fast, att vårt land kan betecknas som efterblivet på detta område. Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet lovade emellertid i går att tillsätta en kommitté för att utreda frågan. För detta löfte vill nu även jag gärna uttala min tacksamhet, allra helst som det innebär det första steget till ett mål, mot vilket man länge strävat inom alla hygieniska kretsar i vårt land både på human- och veterinärmedicinskt område.

I statsrådets försvar för åtgärden att vänta två år med kommitténs tillsättande spelade hänvisningen till hälsovårdsstadgekommitténs just nu avslutade arbete en huvudroll. Denna kommitté skulle, vilket uppgavs få särskild betydelse, komma att föreslå bestämmelser om förbättrad ladugårdshygien. Nu står det emellertid klart för alla sakkunniga, att flertalet hälsovårdsnämnder inte kan prestera någon nämndvärd fortlöpande övervakning av hygienien i ladugårdarna, inte ens med hjälp av en eller ett par länskonsulenter. Det räcker ju inte med att det finns kylanordningar — som

för övrigt inte skulle krävas för de minsta besättningarna och över huvud taget inte för de redan uppförda ladugårdarna — om den rutinemässiga hygienien i övrigt inte håller måttet.

Otvivelaktigt har i det fallet Svenska mejeriernas riksförbund slagit in på en långt mera realistisk och klok väg. Där resonerar man så här. Vi måste lära våra mjölkbedömare praktisk mjölkhygien. Sedan får vi skicka ut dem till innehavare av besättningar vars mjölk vid analyserna visar oftare återkommande och allvarliga kvalitetsfel. Där ska bedömarna ta reda på orsaken till kvalitetsfelen och instruera vederbörande om hur man ska få bort dem.

Därför har nog statsrådet Hedlund rätt när han säger att producenterna inte ställt sig negativa till mjölkkontrollen. Men det är alldeles uppenbart, att man velat göra denna fråga till ett internt producentintresse och även i fortsättningen låta mejerierna sköta kontrollen själva. På den punkten har de hittills endast störts av de undersökningar, som de stora städerna låtit utföra på sina egna laboratorier. Det är nog här man har att söka huvudanledningen till att man dröjt med att tillsätta en officiell utredningskommitté. När nu en sådan äntligen tycks komma till stånd, tillgodoses sent omsider ett viktigt konsumentintresse.

Jag tror, herr talman, att om den blivande utredningen ger oss en väl avvägd, alltså inte för byråkratisk och tungrodd apparat för obligatorisk mjölkkontroll — gärna uppbyggd efter mönstret av de stora städernas hälsovårdsnämnders laboratorier — så kommer denna apparat, helst i samarbete med mejeriförbunden att fungera på ett sätt, som garanterar konsumenterna en mjölk av god kvalitet. Vi får då också den möjlighet, som vi nu inte har, nämligen att fastställa vissa minimifordringar i fråga om mjölkens beskaffenhet och att se till, att man inte saluför mjölk som är uppenbart olämplig till människoföda.

Herr WERNER (bf): Herr talman! Vi befinner oss i den rätt osedvanliga si-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. situationen, att diskussionen i dag har kommit att röra sig om en proposition, som vinner oppositionens hela och fulla gillande. Kan inte detta utgöra ett bevis på att alla de olycksspådomar, som kännetecknade inläggen från oppositionens sida under vårriksdagen, inte riktigt har slagit in, att vi befinner oss i en utveckling, där vi — låt vara endast beträffande vissa detaljspörsmål — kan avveckla de ingrepp, som visat sig nödvändiga för att bringa balans och jämvikt i en förut rubbad ekonomisk situation?

De förbättringar som konstaterats, bland annat i fråga om vår valutareserv, hänför sig i hög grad till det gynnsammare handelsutbyte med utlandet, som statistiken visar. Vi har haft en export som är större än vad som beräknats. Det kan ju tänkas, att det kan vara en temporär situation och att vi har att gå till mötes bistrare tider på våra exportmarknader med en hårdnande konkurrens, som ingalunda utesluter vakumhet från vår sida. När det gäller importen har det konstaterats att den beträffande viss lagerhållning har visat en minskning, men att importen däremot på vissa områden visat en mycket stark ökning, som gör att man kan ifrågasätta huruvida vi inte i ett beträngt läge borde kunna ingripa med restriktiva åtgärder. Vi har bland annat under årets första månader importerat bilar och automobildelar för 334 miljoner kronor, varav personbilar för 195 miljoner kronor. Vi har importerat frukt för 180 miljoner kronor. Detta är ju en nödvändighetsvara, men jag var under sommaren i Norge och fann där att importfrukten är ytterligt sällsynt, för att inte säga att den inte fanns att köpa. Under årets första åtta månader har vi importerat kaffe för 220 miljoner kronor. Åtskilliga andra exempel skulle kunna nämnas för att belysa det faktum, att vi inte behövt ålägga oss någon återhållsamhet i fråga om importen för att stärka vår valutareserv.

Dagens diskussion rör sig i gamla kända banor. Man skulle nästan kunna ifrågasätta, om inte de med korta mel-

lanrum återkommande remissdebatterna och ekonomiska debatterna skapar inflation på ett annat område, nämligen i fråga om värdet av själva dessa debatter. Å andra sidan är det klart att vissa förhållanden är av den arten, att de bör ventileras i en riksdagsdebatt.

Diskussionen i dag har bl. a. gällt frågan om investering genom lånemedel i den allmänna eller i den enskilda sektorn. Årets budget bygger på antagandet av ett lånebehov för kapitalinvesteringar på 2 miljarder och en beräknad brist i driftbudgeten på 50 miljoner, som kan visa sig uppgå till kanske 150 miljoner, när vi får sluträkningen. Jag medger att detta i och för sig kan väcka betänkligheter, men jag vill framhålla att de av vårriksdagen beslutade kapitalinvesteringarna bl. a. gäller utbyggnad av ett kraftverk i Stornorrfors i Umeälven, Sveriges största kraftverk på 500 000 hästkrafter med en årseffekt av omkring 3,5 miljarder kWh.

Jag tror för min del att en sådan investering väl mäter sig med exempelvis Stockholms stads investeringar. Jag skall kanske inte utmana herr Bergvall, men det är ett faktum att Stockholm, med sina rika tillgångar, på ett oroande sätt belastar lånemarknaden för investeringar som rakt inte är produktiva. Detta är något som vi i längden kanske inte riktigt vill vara med om, när vi har att ta ansvar för en belastning av lånemarknaden, som i någon mån måste regleras till förmån för produktiva investeringar. Stockholms stads lånebehov var i fjol, om jag inte misstar mig, nära 500 miljoner kronor. I år har det, efter vad man sett av tidningarna, varit svårt att tillfredsställa stadens låneanspråk. Man skulle under sådana förhållanden vänta, att ledningen av Stockholms stads finansväsen låter stadens verkliga kapitalbehov i någon mån slå igenom i uttaxeringarna. Jag har under ett trettio-tal år varit delaktig av ledningen i ett landsting, där vi betalar våra utgifter och skapar reserver för kommande besvärliga förhållanden. Om det verkliga uttaxeringsbehovet komme till uttryck i Stockholms kommunala utdebitering, är

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

det möjligt att inflyttningen till Stockholm skulle minska, något som eventuellt kunde medföra en viss lättnad på bostadsmarknaden i samma stad.

Vårt lands ekonomiska läge grundas under alla förhållanden i hög grad på våra naturtillgångar, som kan betecknas såsom mycket rika. Vår ekonomiska situation utvecklas i takt med tillgången på arbetskraft, som kan sättas in på tillgodogörandet av våra naturtillgångar och råvarukällor. Det finns anledning att känna en viss optimism inför framtiden. Vi hoppas måhända att kunna skapa ett idealsamhälle. Ett gott riktmarke för våra politiska strävanden är att så långt möjligt ge medborgarna större trygghet och bättre ekonomisk standard. Men vi kan inte lyfta oss själva i håret, vi kan inte gå snabbare fram än värdeskapandet ger oss möjligheter till; eljest åstadkommer vi någonting annat än ett allmänt välstånd.

Jag kan ansluta mig till den förhoppningen, att vi skall kunna uppnå skattelättnader här i landet. Men jag kan inte förstå, hur det skall kunna vara möjligt med den politik, som folkpartiet vill föra. Här sade herr Ohlon nyss, att folkpartiet krävt skattelättnader, men jag har aldrig hört samma parti kräva minskade statsutgifter, som dock är en förutsättning för att skattelättnader skall kunna ske. Vi kommer så småningom att få ta ställning till frågan om införande av högertrafik här i landet. Då blir det mycket intressant att se, i vad mån kraven på återhållsamhet i utgifterna tar sig uttryck. En omläggning av trafiken kommer inte att stanna vid 150 miljoner, utan den kommer antagligen att kräva mycket högre belopp. Och dock är det en insats, som inte är värdeskapande, i varje fall inte i jämförelse med utbyggnaden av Umeälvens Stornorrfors.

Vi har i det svenska jordbruket, våra skogar, vattenfallen, gruvorna, vår arbetskraft och vår mekaniserade produktionsapparat tillgångar, som kan ge anledning till optimism för framtiden, förutsatt att vi också begär av medborgarna ett vederlag i produktivt skapande arbete för de förmåner, som medborgar-

na kräver och endast under denna förutsättning har rätt att kräva av samhället. Innan vi alltför mycket förkortar arbetstiden, är det kanske nödvändigt att genom en tekniskt uppdriven maskinell utrustning i stor utsträckning ersätta människans arbetskraft.

I det svenska jordbruket har vi en produktionskälla av mycket stora mått. Den ger åt landet en tryggad materiell försörjning. Trots det har jordbruket inte precis rönt något särskilt erkännande annat än möjligen i form av några vackra tal under avspärrningstiden och kriget. Jordbruksproduktionen intar i själva verket en missgynnad ställning på grund av hårdheten i arbetsvillkoren och i jämförelse med andra näringar lägre ekonomiska lönsamheten som gör att ungdomen flyr i stora skaror från landsbygden. Om tio år, när de 60- och 65-åringar, som nu upprätthåller produktionen där ute, är borta och de yngre har flyttat till hyresvåningarna i Stockholms stad eller till industrien, kommer åtminstone i de mindre bördiga trakterna åkrarna att börja växa igen. Vi får då en situation som blir mycket svår att reparera. Med den ökade bristen på arbetskraft följer svårigheter att utvinna råvarutillgångarna i våra skogar och skapa värden, vilket väl är grunden för sund nationalekonomi.

Man blir verkligen ledsen, när man ser den organiserade, förgiftade kampanj mot det svenska jordbruket och dess utövare, som förs i vissa ledande folkpartiorgan. Rubrikerna talar om att storbönderna får ökade förmåner, och det talas om det ocker, som utövas av jordbrukets ekonomiska föreningar, som antages inneha en monopolställning. Man vill inte erkänna att bakom jordbrukarnas prestationer ligger ett krävande arbete och stora investeringar i byggnader och jord och moderna inventarier. Jordbrukets arbetskraft bör väl i någon mån få del av den allmänna lönestegringen här i landet, om man inte skulle våga gå så långt som att även tillerkänna denna arbetskraft någon del i den allmänna standardhöjningen i landet. Det är önskemål, som är främman-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. de för Dagens Nyheter och dess avläggare.

Men frågan är ju, om detta skall betraktas såsom en folkpartiets nya giv när det gäller jordbruket och dess framtid. Vi fruktar att så är förhållandet. Vissa antydningar från partiledaren herr Ohlin gör, att vi starkt misstänker, att tidningarna hämtat sina impulser från partiets centrala ledning. Det skulle därför vara klargörande om vi kunde få ett svar från partiledningen här i kammaren på frågan, om folkpartiet solidariserar sig med den hetskampanj, som planmässigt bedrivs exempelvis från Dagens Nyheter sida.

Jag beklagar dessa skrivelser, som bara ökar flykten från landsbygden och ökar missmodet där ute och harmen över den bristande förståelsen för den för landet omistliga produktion, som är förankrad i det svenska jordbruket.

Jag lyssnade till den siste talaren, och jag instämmer med honom i att det är ett allmänt önskemål, att den mjölk som tillhandahålles är fullständigt fri från smitta. Men har det inte varit jordbrukets och dess organisationers strävan under långa tider? En del anföranden i denna sak — särskilt den siste talarens — vittnar om en genant allmän okunnighet om det verkliga förhållandet. Vet man inte, att en ladugårdsbesättning, som levererar mjölk till ett mejeri, kontinuerligt måste undergå tuberkulinprov? Det finns hela län i dag, såsom Värmlands län, där man kan säga, att man har fullständigt tbc-fria djurbesättningar. Vet man inte, hur det strävas efter att få hög kvalitet på mjölken och hur noggrann ladugårds- och lagringshygien i dessa dagar är? Givetvis finnes det ännu brister i fråga om ladugårdslokaler och deras standard. För att avhjälpa dessa brister krävs det kapital i stora mått. Det är klart, att om tillgången på arbetskraft medger det och det i övrigt finns resurser, så är vi villiga att tillmötesgå ännu längre gående krav, i fråga om ladugårdarnas utrustning och standard.

Men är konsumenterna villiga att betala de ökade kostnaderna härför? I an-

nat fall blir följden en fortsatt nedgång i kreatursstammen med därav följande brist på mjölk, vilken vara i Dagens Nyheter betecknats som sämre i bakteriehänseende än badvatten. Kan man komma längre i fråga om smutskastning? Det är ett moraliskt gift, som sprides genom Bonnierkoncernen och dess olika publikationer, ett moralisk gift som är mera fördärvbringande än den fysiska förgiftning, som mjölken någonsin kan åstadkomma.

Herr talman! Jag har såsom en gammal jordbrukare inte kunnat underlåta att ge uttryck åt några synpunkter, när jag hör och ser den vettlösa tidningskampanj som nu satts i system mot jordbrukarna. Jag måste uttala mina starka betänkligheter för framtiden när det gäller det svenska jordbruket och dess möjligheter att behålla sin arbetskraft, i all synnerhet med hänsyn tagen till den ringa uppskattning, som från stadsintressenas sida kommer till synes.

Häri instämde herr *Niklasson* (bf).

Herr *WEHTJE* (h): Herr talman! När riksdagen denna höst håller sin ordinarie remissdebatt efter sommarens ferier, d. v. s. den debatt i vilken den senaste tidens viktigare förhållanden, särskilt på det ekonomiska området, behandlas, sker det under nog så egendomliga former. Debatten knyts till en proposition om upphävande av de inskränkande bestämmelserna rörande varulagervärderingen med en motivering på fem rader. Men trots att det är angeläget för oss av många skäl att få de nu aktuella ekonomiska frågorna belysta, undanhåller finansministern oss vid detta tillfälle i propositionen sin egen syn på den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken. Om nu denna enkla utväg, att — som det sägs i propositionen — finansministern inte avsett att i detta sammanhang lämna någon redogörelse för dagens ekonomiska läge i olika hänseenden, har valts, hade det väl ej varit för mycket begärt att riksdagen redan vid debattens början fått del av finansministerns uppfattning om ekonomin.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Utvecklingen har ju hittills i år varit väsentligt gynnsammare än kanske någon vågade räkna med i våras. Den befärade arbetslösheten inställde sig inte, och valutareserven har inte gått tillbaka. Priserna är stabila. Utvecklingen tycks ha kommit in i ett lugnare skede, åtminstone för ögonblicket.

Men är det så, att vi har nått en naturlig balans, vilket man nog kan vara tveksam om, borde man väl sträva efter att hålla den balansen utan regleringsåtgärder av olika slag. Så länge vi på så många, så stora och så betydelsefulla områden av vår ekonomi har statsingripanden, synes det mig att vi ingalunda har en naturlig balans. Men naturlig balans bör vara målet för våra strävanden just nu. Alltjämt är blott det karakteristiska för den ekonomiska politiken en balansgång mellan inflation och deflation med inflationsbekämpande åtgärder å ena sidan och deflationsmotverkande å andra. Kreditrestriktioner upprätthålles mot den privata investeringsverksamheten, byggenskapen står under tillståndstvång och företagens avskrivningsrätt är beskuren. Samtidigt har stat och kommun utvidgat sina investeringar kraftigt för att hålla uppe verksamhet och sysselsättning.

Regeringen vill göra gällande att det här blott är fråga om ett slags omdirigering i enlighet med långtidsutredningens rekommendationer. Det är möjligt att det för ögonblicket och på mycket kort sikt förhåller sig så, men nog förefaller det mig att riskerna för felinriktning av resurserna är mycket stora på litet längre sikt, om man fortsätter på den inslagna vägen.

I de i detta sammanhang gjorda uttalandena svävar man påfallande på målet i fråga om produktionens utveckling inom landet. Det är kanske delvis förklarligt med hänsyn till bristen på fullständig statistik vid denna tid på året. Men nog finns det ändå en hel del material, som kan ge någon belysning av frågan. Det rör främst produktionen i vårt land. Skörden har visserligen varit god, och man räknar med en tvåprocentig ökning för hela jordbruksproduktionen i år. Bo-

stadsbyggandet är ungefär 10 procent större än i fjol. Men för industrien, som svarar för den största delen av landets totalproduktion, räknas med oförändrat resultat. Detta inger åtminstone mig betänkligheter om man jämför med utvecklingen av industriproduktionen i de stora industriländerna. I Förenta staterna ligger industriproduktionen 15 procent över fjolårets, i England 5 procent och i Väst-Tyskland 10 procent. Vi kan ej bortse från detta ogynnsamma drag i bilden.

Särskilt ogynnsam ter sig utvecklingen för de svenska verkstäderna. Enligt uppgjorda beräkningar skulle produktionen i år ha gått tillbaka med hela 9 procent. I Förenta staterna, det enda land jag har siffror tillgängliga för, ligger dessa verksamhetsgrenar inte mindre än 19 procent över fjolårets och nog finns det anledning att anta, att den tyska verkstadsindustrien också gått framåt, fast jag inte vet hur mycket. Den minskade verkstadsproduktionen har självfallet medfört minskad sysselsättning, och arbetsstyrkan har reducerats ganska starkt. Detta har sina sidor. Det är ingen lätt sak för företagen att placera den ledigblivna arbetskraften i nya tillverkningar, när konkurrensen ligger på så hårt som den gör. Kostnaderna är också ett verkligt problem i en näring, när lönerna utgör så stor del av priset på slutprodukten och man med sådan energi motsätter sig en anpassning. Jag är därför rädd för att, om ingen ljusning inträder, riskerna är överhängande för en fortsatt krympning av verkstadsindustriens produktion och arbetsstyrka.

Den utländska expansionen inom denna näringsgren pressar samman utrymmet för svensk verksamhet inom detta område. Frågan är blott, om det inte på litet längre sikt vore värt även ur de anställdas synpunkt att nu gå in för en politik, som på allt sätt befrämjar och stödjer den industriella verksamheten, så att vi bevarar det mesta av den verkstadsindustri vi har. Det måste vara mera välbetänt än att planera för att den ledigblivna arbetsstyrkan i viss mån skall gå till offentliga arbeten av olika slag.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Nu vill man ofta göra gällande, att industriens påstående om att vår kostnadsnivå är hög och hämmar vår konkurrenskraft är överdrivet, och man hänvisar till att vår export till andra länder än östblockets ändå hållit sig uppe rätt bra. Ja, det är väl riktigt enligt statistiken, men vi får inte glömma, att det här rör sig om leveranser på gamla order. Den orderstock som industrien med några undantag — t. ex. varven — haft, har nu reducerats åtskilligt; det kommer därefter inte att vara möjligt att hålla högre produktion och sysselsättning än de inströmmande ordena medger, och det kan bli något helt annat än vad vi varit vana vid.

Om vi ser på redovisningen i konjunkturinstitutets rapport, finner vi att kurvorna över ingående beställningar praktiskt taget går rakt nedåt inte bara för verkstäderna i gemen utan även för enskilda där redovisade grenar av denna viktiga industri. För dem går kurvan för orderstockarna nedåt på ett katastrofalt sätt. Jag vill inte vara någon olyckskorp, men jag tycker att man bör se till realiteterna och även beakta vad orderstockarna utvisar. Konjunkturinstitutet har också understrukit den roll som buffert, som orderreserven spelat, men framhåller också riskerna i nuvarande läge.

Man får även betrakta vår export av verkstadsprodukter till öststaterna från andra utgångspunkter, nämligen det ryska kreditavtalets. Nu visar sig den verkliga innebörden och följderna av detta avtal. Industrien var först tvungen att omställa och bygga ut sin kapacitet för att kunna åta sig och fullfölja leveranserna dit. Men när nu krediterna är slut, har också beställningarna upphört. Marknaden var borta i samma stund som krediten tog slut. Det fanns ingen naturlig marknad därunder. Men på andra håll, när man under dessa efterkrigsår hade kunnat bygga upp pålitliga marknader, har det blivit omöjligt att få sådana marknader, och i dag är det mycket, mycket svårt att arbeta upp nya marknader. Det är det som är den andra sidan av vad finansministern talar

om, när han förklarar orsakerna till minskningen i exporten av verkstadsprodukter.

Man kan naturligtvis fråga, vad som kan göras för att höja konkurrensförmågan inom industrien över lag, inte endast inom verkstäderna. De tankar, som Landsorganisationens andre ordförande herr Norrman nyligen framfört i Västerås om kontinuerlig drift, synes mig förtjäna beaktande. Någon tvekan kan väl knappast råda om att det är ett stort slöseri att låta vår dyrbara kapitalutrustning, maskiner och dylikt, stå oanvänd under långa tider av dygnet. Ett bättre utnyttjande av denna utrustning skulle inom många industrier otvivelaktigt medföra lägre kostnader. Att det också är stora nackdelar för de anställda förenade med den kontinuerliga driften, skall jag visst inte förneka. Man tvingas väl att söka väga dessa mot de andra nackdelar, som kan följa för de anställda i den växande konkurrensens spår, och utan fördelar behöver den kontinuerliga driften inte bli för de anställda. I alla händelser synes det mig, att arbetsmarknadens parter i samförstånd bör utreda denna fråga för att söka finna godtagbara lösningar att öka konkurrenskraften. Vissa försök har ju redan gjorts och utfallit till belåtenhet, såvitt jag vet. Herr förste vice talmannens uttalande här i kammaren för en stund sedan visar också, att det finns förståelse för olika synpunkter, att det finns förutsättningar för överläggningar och för att man på förhandlingsvägen skall kunna lösa de problem, som är av stor betydelse inte blott för företagen och deras anställda utan också för hela vårt land.

Jag skulle också i detta sammanhang helt kort vilja ta upp några av de punkter, som förste vice talmannen berörde i sitt anförande. Han nämnde, att utvecklingen hade blivit gynnsammare än vad man hade räknat med. Herr förste vice talmannen förmenade dock, att tallet om att man borde ha beaktat lagerminskningarna vid sina beräkningar på ett annat sätt än som var gjort, var överdrivet. Men man får dock beakta,

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

vad konjunkturinstitutet angivit i sin rapport och även de uppgifter som i övrigt lämnats på olika ställen. Jag skall bara peka på en enda sak, nämligen de stora lager av skogsprodukter, som vi hade vid det senaste årsskiftet. Det har sagts att den minskade avsättningen till utlandet av dessa produkter hade medfört en lagerhållning vid årsskiftet 1952/53 som uppgick till 425 000 ton, motsvarande två månaders produktion. Det var ju ett onormalt stort lager vid det tillfället. Enligt vad vi vet har det kunnat försälas och skeppas i år. På det området är alltså lagerhållningen så mycket mindre, och detta påverkar ju företagets ekonomiska ställning och vårt lands ställning i valutahänseende vid en jämförelse mellan det nuvarande läget och det som rådde vid årsskiftet.

Herr förste vice talmannen berörde också utsikterna för vår industri särskilt med hänsyn till exporten. Jag har redan på denna punkt påvisat, att man givetvis inte bara kan uppehålla sig vid de verkställda leveranserna utan att man också måste ta med de löpande försäljningarna i beräkningen, och de visar en helt annan bild. Det får man också ett belägg för, när man ser på orderstockarnas utveckling. Jag har redan framhållit mina synpunkter i detta avseende.

Finansministerns recept att öka konkurrenskraften var ju i våras bl. a. rationaliseringar med ett minimum av investeringar. Det är ju givetvis dessa rationaliseringsåtgärder, som i första hand kommer under övervägande inom företagen. Det tror jag inte finansministern har någon anledning att betvivla. Men därutöver har ju den investeringsavgift, som vi haft att betala, haft till syfte att hålla tillbaka företagets investeringar. Nu utgår denna lags giltighet med detta år, vilket hälsas med tillfredsställelse. En sådan lag kan nämligen ställa till stor skada, om den hålls vid liv under någon längre tid. Den moderna teknikens snabba utveckling och behovet av att ersätta försliten maskinpark och annan produktiv utrustning gör det ofrånkomligt att moderni-

sera och förnya denna. De privata investeringarna kan följaktligen inte längre sättas tillbaka, och vi måste räkna med erforderligt utrymme för dessa fr. o. m. nästa år. En stel avvägning mellan privata och offentliga investeringar kan inte vidmakthållas. Enligt konjunkturrapporten har stat och kommun i år kraftigt ökat sina investeringar, medan industrien minskat sina. Hur det kan bli nästa år vet vi inte, men utsikterna bedöms för industriens del så, att man räknar med stor återhållsamhet även för nästa år. Det är under sådana omständigheter inte berättigat att försöka att konstlat hålla tillbaka dessa för industriens konkurrenskraft så angelägna investeringar i både inventarier och lager för att bereda utrymme för de offentliga, såsom finansministern tydligen syftar till i händelse av ett ändrat läge med växande investeringslust nästa år. Det kan tvärtom visa sig vara just ur denna synpunkt nödvändigt att verkställa en omfördelning till förmån för de privata investeringarna och eventuellt skjuta på vissa offentliga, särskilt med hänsyn till nödvändigheten att upprätthålla vår konkurrenskraft. Det är det säkraste sättet att på längre sikt trygga sysselsättningen och vårt välstånd.

Konjunkturinstitutet förutspår ett försämrat valutaläge nästa år, även om vi inte får en försämring av världskonjunkturen. Två skäl härför anför institutet, nämligen dels att priset i år på våra exportprodukter, främst verkstadsprodukterna, inte slår igenom fullt förrän nästa år, och dels att lagren av råvaror, kol och halvfabrikat skurits ner mer än i förhållande till den rådande aktiviteten och därför sannolikt måste fyllas på nästa år. Om institutet bedömer saken rätt, ställs den oväntat gynnsamma valutautvecklingen i år i gynnsammare belysning än som förtjänas. Antingen det nu blir som institutet tror, varken ökning eller minskning i valutareserven, eller någon ökning som finansministern hoppas, är det i realiteten blott så, att den för i år beräknade valutaförlusten uppskjutits till

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. nästa år, om vi nu tårt på våra lager. Den svenska valutautvecklingen i år är med hänsyn till detta förhållande ingenting att yvas över. Men vi bör se den svenska valutautvecklingen ur en annan synpunkt också och sätta in den i sitt samband med den allmänna utvecklingen av valutareserverna i världen. Vad som därvid främst bör observeras är de stora guld- och dollartillgångar, som den västliga världen utanför Förenta staterna, främst Västeuropa, kunnat skapa under detta år. Tillsammans rör det sig om inte mindre än 1 700 miljoner dollars, och det är visst inte uteslutet att det för hela året kan bli över 2 miljarder dollars, varmed guld- och dollarreserverna förstärks i dessa länder. Sverige har fått en viss andel däri, men mycket blygsam.

Eftersom jordbruket nu kommit med i bilden, när det är fråga om vår utrikeshandel, på ett helt annat sätt och i större omfattning än tidigare varit fallet — det har bl. a. herr Näsgård berört i dagens debatt — vill jag gärna nu också framföra några synpunkter på jordbrukspolitiken. Jag har aldrig förstått, hur man kan låta bli att se på ett jordbruk som ett företag och en jordbrukare som en företagare. De som producerar huvuddelen av våra livsmedel arbetar under alldeles särskilda betingelser, som kräver speciell hänsyn. Det är sant, men lika sant är det, att jordbrukarna brottats med precis samma problem som alla vi andra som är ansvariga för större eller mindre företag. Vi har kostnadsproblemet gemensamt. Jag har nämnt att det är högaktuellt för oss. Vi har de ständigt överhängande rationaliseringsfrågorna. På den punkten skall jag passa på tillfället att som industriman uttala min beundran för vad jordbrukarna åstadkommit inte minst på senare år. Att kunna öka sin totalproduktion med 14 procent, vilket jordbruket har gjort sedan 1939, samtidigt som arbetsstyrkan minskas med 26 procent, är som genomsnittligt resultat av en rationalisering synnerligen bra marscherat under rådande förhållanden.

De mer än trehundratusen jordbruks-

företag vi har i landet arbetar naturligtvis under ytterst skiftande villkor. Det är då väsentligt, som jag ser saken, att i princip varje enskilt företag inriktas på den speciella produktion som passar just det företaget. Denna strävan har ju också i stigande grad kommit till synes i de senaste årens jordbruksuppgörelser. Jag undrar emellertid, om man inte måste i än högre grad än tidigare koncentrera det allmännas uppmärksamhet på att skapa en gemensam ram för jordbrukets produktion under ett produktionsår för att sedan inom denna ge jordbrukarna och deras organisationer handlingsfrihet. Under alla förhållanden tror jag, att både jordbrukare och konsumenter bör undanbe sig den statliga detaljblandning i prisbildningen, vartill den kritik skulle leda, som på sista tiden har framförts från förmenta konsumentintressen.

Lika litet som det finns några skäl för de trehundratusen företagen inom jordbruket att låta sig drivas till någon inbördes splittring, lika litet finns det enligt min uppfattning några motsättningar mellan jordbrukets folk och industriens, som vi inte genom förtroendefulla resonemang oss emellan skulle kunna undanröja. Att vi därvid gemensamt kan utgå ifrån de huvudprinciper som riksdagen enhälligt godtog 1947 är självklart. För mig personligen är det särskilt självklart, eftersom jag var med och förberedde 1947 års jordbruksbeslut.

Det talas i dessa dagar mycket, kanske alltför mycket, om det svenska jordbrukets exportproblem. Om man skall gå ut och sälja varor, är det inte vidare välbetänkt att ideligen påpeka, vilka stora kvantiteter man har som måste säljas. Men nu är debatten i gång, och nu lär det inte tjäna mycket till att försöka dämpa den.

Vilken är då bakgrunden till de exceptionellt stora mängder av framför allt brödspannmål som vi just i år kan erbjuda världen?

Först naturligtvis den goda skörd, som väl nu snart är definitivt bärgad. Jag förstår inte att en god skörd kan

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. vara något av en katastrof. Att försynen låter solen skina lagom och regnet falla när det behövs kan jag inte se som en olycka. Fyllda lador ger oss vissa problem, men små problem mot vad tomma lador ger oss.

Den 1 juli i år hade vid 650 000 ton brödspannmål i lager. Detta är ett orimligt stort lager. Att våra lagerhus var så fyllda berodde emellertid inte minst på en våldsam import, som man sannerligen inte kan ge jordbrukarna skulden för. Förra året köpte vårt land netto 323 000 ton brödsäd, och importen har fortsatt långt in på detta år. I hög grad beror den på att vi av försiktighetsskäl velat skaffa oss ett beredskapslager. Nödvändigheten av ett sådant är klar. Frågan är bara, om det med vår nuvarande produktionskapacitet behöver vara så stort som 300 000 ton eller om det inte, som Spannmålsbolaget menar, skulle kunna sänkas till 200 000 ton. Under alla förhållanden skall naturligtvis utgifterna för detta slag av ekonomisk försvarsberedskap inte föras på jordbrukets konto.

Allt tyder på att det överskott vi i år har, främst av brödsäd men även av vissa animalieprodukter, skall vinna avsättning på olika marknader ute i världen. Eftersom alla jordbruksländer just i år haft mycket stora skördar, är svårigheterna naturligtvis särskilt stora, men som jag nyss sade inte större än att det går att övervinna dem med ett beslutsamt uppträdande. På vissa håll har man försökt konstruera en motsättning mellan exportindustriens och jordbrukets intressen i dagens situation. Det är klart att marknaden är trång och att vi också på begränsade områden måste räkna med en sammanlagd export inom en i viss mån given ram. Det är emellertid min bestämda uppfattning, att intressena här utan mera betydande svårigheter skall kunna sammanjämkas, så att vi när ut med både vår jordbruksexport och vår industriexport. Det är inte berättigat att försöka dra slutsatser av mera tillfälliga kollisioner på begränsade punkter. Vad det här rör sig om är ett gemensamt exportproblem, och det

bör kunna lösas i en anda av samförstånd.

Att alla vi som sysslar med export anser oss ha rätt att hysa särskilda förväntningar på möjligheterna att komma in på den västtyska marknaden — även med jordbruksprodukter — beror ju på det enkla förhållandet, att vi gentemot Västtyskland har ett mycket stort underskott i vårt handelsutbyte. Det borde vara möjligt att minska detta genom en totalt sett ökad export. Att jordbrukets intressen därvidlag bör kunna få ett betydande utrymme synes mig självklart.

Mänskligt att döma måste vi framgent räkna med det svenska jordbruket som en delvis exporterande näring. Det är helt enkelt en följd av vår strävan att hålla en jordbruksproduktion, som under alla förhållanden kan försörja svenska folket med livsmedel. Såvitt jag förstär leder detta till att jordbruket måste få samma intresse som andra näringar av en så stark svensk position som möjligt i förhållandet till våra marknader. Jag har redan framhållit att moderneringen har kostnadsproblemet gemensamt med företagen inom industrien. Mycket tyder på att särskilt den svenska spannmålsodlingen kan ske till kostnader, som inte alltför mycket avviker från dem, vilka vid normal skörd bestämmer världsmarknadspriset. Något återstår väl att göra, och detta är ett skäl för ytterligare kostnadsnedpressande rationaliseringar inom det svenska jordbruket. Både direkt och indirekt kommer denna strävan de inhemska konsumenterna till godo. I själva verket är tillräckligt ekonomiskt utrymme för rationaliseringar inom jordbruket ett konsumentintresse på samma gång som det är ett intresse för dem som har sin utkomst i jordbruket. Någon skillnad därvidlag föreligger inte mellan industri och jordbruk.

Herr talman! Man säljer inte sina varor numera bara genom att erbjuda goda varor till konkurrenskraftiga priser. Tyvärr spelar andra, politiskt bestämda faktorer en mera avgörande roll. Vi måste förhandla oss till rätt att söka våra kunder och att vinna dem. Detta gäller

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. alla varor, vare sig de tillverkas i fabriker eller ute på gårdarna. Med den utgångspunkten har hela näringslivet — och dit räknar jag naturligtvis jordbruket — ett gemensamt intresse av att det svenska förhandlingsläget i varje ögonblick är så starkt som möjligt. Men tyvärr — jag får verkligen säga tyvärr — förutsätter detta en beredskap för våra förhandlingar, som bl. a. måste ta formen av en moderniserad och effektiviserad förhandlingstulltaxa. Vi måste ha någonting att byta med. Jag vet att arbetet inom tullkommittén är i full gång. Därför begränsar jag mig till att nu uttala förhoppningen om snabba resultat av detta utredningsarbete och om resultat som gör oss jämbördiga med dem som våra företrädare skall möta vid förhandlingsborden ute i världen.

Till sist, herr talman, några ord om våra finansiella resurser. Dessa har varit hårt anlitade för att upprätthålla den investeringsverksamhet som bedrivits av det allmänna, stat och kommun, för dess ändamål och för bostadsbyggande. De medel, som tagits i anspråk, har i stor utsträckning varit sparmedlen i affärsbankerna. Såsom i debatten tidigare framhållits är det möjligt att detta hittills inte medfört några skadeverkningar, i det att man hållit sig inom ramen för de reala resurserna. Man kan sätta ett frågetecken därför. Arbetskraften är ju nämligen ännu på sina håll alltför knapp, och ett bevis för att man insett att en viss återhållsamhet varit nödvändig var väl regeringens ukas i somras med förbud för ytterligare nyanställning. Men sparmedlen är inte resultat av enskilt sparande — detta har snarast gått tillbaka — utan de sparmedel som nu har tagits i anspråk för det allmännas utgifter är företagssparande. Dessa medel kommer ju i stor utsträckning att åter behövas för investeringar i produktionsapparaten och i lagren, och det kan innebära risker för att de nu gjorda dispositionerna kommer att verka i inflationistisk riktning. För att undgå den faran och för att möjliggöra en sund, av många skäl önskvärd utveckling med bibehållande av den fulla sysselsättningen vore

det helt visst befogat att söka främja det enskilda sparandet. Detta har hittills visat sig mycket svårt.

Jag skulle nu vilja ta upp detta enskilda sparande i samband med en annan angelägen fråga, den om vår bostadsförsörjning. Möjligheten att lösa vår bostadsförsörjning, denna stora sociala uppgift, ter sig ju allt mera avlägsen, trots de stora ansträngningar som görs och trots växande ekonomiska uppoffringar från det allmännas sida. Jag ifrågasätter därför, om man inte exempelvis skulle kunna göra så, att man för att väcka intresse för sparandet sökte kombinera detta med bostadsförsörjningen genom att låta dem som själva insätter sparmedel för anskaffande av lägenhet få rätt att erhålla sådan. Detta skulle ju utgöra en mycket stark stimulans till egna insatser. En viss förskjutning i turordningen inträder visserligen, men den blir överkomlig och efter mitt förmenande övergående. Kritiken om företrädet för de välbärgade, som det sägs, kan väl ändå bemötas dels med att många nu har möjlighet att komma till denna kategori, dels också med att det ju ändå är av utomordentligt stor betydelse att man i dessa tider får konsumtionen i viss mån uppskjuten.

Låt mig ta ett exempel. Jag vill då anföra de omfattande bilköpen. Vilka stora fördelar skulle vi inte vinna, om alla de pengar som nu offras av människor, vilka inte kan skaffa sig ett eget hem, i stället fick sättas in i bostadsbyggandet! Jag vädjar till socialministern att ta denna enkla tanke under allvarligt övervägande. Sådana förslag har ju förts fram i olika länder och prövats med mycket stor framgång. Varför skulle inte vi, med bortseende från politiskt betonade inställningar, kunna försöka på verklighetens grund få fram en åtgärd som vi skulle vinna så oerhört mycket på? Det är ju ändå angeläget att detta prövas, och det vore sorgligt om man inte skulle kunna vinna en annan inställning hos vårt folk, en inställning att de enskilda i stor utsträckning bör lita till sina egna krafter och sina egna resurser. Detta måste ge en annan känsla av tillfreds-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. ställelse och trygghet än att behöva låta till hjälp och subventioner från det allmänna.

Detta om sparandets betydelse i våra inre ekonomiska sammanhang. Också vår yttre ekonomi skulle emellertid påverkas av en uppskjuten konsumtion och minskade utgifter. Jag har förut talat om vår valutareserv och sagt att vi undgått den stora olyckan att under nuvarande goda konjunkturförhållanden ute i världen se den krympa. Enighet råder om att det är verkligt angeläget att öka våra valutatillgångar. Givet är att en ökad export i främsta rummet är ägnad att stärka vår valutaställning, och därför gäller det i första hand att försöka främja och underlätta avsättningen av våra produkter på utlandet. En begränsning av importen verkar emellertid på samma sätt, och båda påverkas i gynnsam riktning genom att vi här hemma begränsar våra anspråk på varor och nytigheter, genom att vi sparar. Ett handlingsprogram som syftar mot ett sådant mål, ett mål som ju på ett betänkligt sätt har kommit i skymundan, skulle i dagens läge ge de bästa förutsättningar för en gynnsam utveckling och trygghet för framtiden.

Herr talman! Med detta ber jag att få instämma i tidigare ställda yrkanden om remiss av den föreliggande propositionen. Jag vill också ansluta mig till den redan tidigare här uttalade förhoppningen, att detta förslag i sinom tid skall åtföljas av ett förslag om slopande även av begränsningen i avskrivningsrätten m. m.

Herr ARRHÉN (h): Herr förste vice talman! Jag har närmast begärt ordet i denna debatt för att få en del problem på vår kulturfront tillbörligt uppmärksammade. Under den tid, som har förflutit sedan värksdagens avslutning, har man då och då sett notiser i pressen, som har tytt på, att en stor aktivitet för närvarande utvecklas i kulisserna. Det är emellertid icke klart i detaljerna vad denna aktivitet går ut på, och detta är kanske någonting som man för närvarande skulle kunna kalla för ett utmärkande drag i regeringens allmän-

na metodik, nämligen att man resonerar enligt andan i orden: »Vad stort sker, det sker tyst.»

Det är typiskt, att om man, när det gäller skolfrågorna, i nuvarande stund vänder sig till de centrala organisationerna på området, finner man, att dessa icke har sig bekant vad de centrala ämbetsverken i dessa stycken sysslar med. Man har inte haft några kontakter, man har icke ombetts yttra sig ens, när det gäller mycket viktiga spørsmål. Detta kommer antagligen att leda till, att vi i januari plötsligt på riksdagens bord får oss propositioner presenterade, som kommer mer eller mindre chockartat. Läget kommer att kännetecknas av ungefär samma stämningar, som fått sitt uttryck i orden från Karl XI:s tid: Vad göras skall är allaredan gjort, I herredagsmän resen icke så fort.

Vi befinner oss emellertid för närvarande, när det gäller försöksverksamheten, i ett ganska intressant skede. Inom elva av landets försöksdistrikt för enhetsskolan står man nu inför undervisning i nionde klassen och har alltså denna höst börjat med det första läsåret på yrkeslinjen.

Av de tre linjerna i nionde klassen är onekligen 9 y den som är mest ägnad att påkalla uppmärksamheten. Verksamheten har föregåtts av en yrkesorientering i sjunde och åttonde klasserna inom enhetsskolan, och skolöverstyrelsen har för sin del rekommenderat, att eleverna i 9 y placeras i två grupper, de definitiva yrkesbestämdas grupp och de preliminärt branschbestämdas. De odeciderade, som dock måste vara en mycket stor grupp, har man däremot hört betydligt mindre talas om.

Kritiken mot denna uppläggning har varit tämligen hård hittills. Det har bland annat sagts, och inte utan skäl, att den branschbestämda linjen, som räknar med sex ämnesområden, av vilka i genomsnitt tre skulle finnas i varje försöksdistrikt, inte ter sig stort anorlunda än en moderniserad upplaga av den gamla yrkesbetonade fortsättningskolan. Det förefaller, som om här en gammal bekant åter tittat fram. De

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. stora nyheter på området, som man var inställd på, får man se sig efter. Man hade nog tänkt sig något annat. Det har talats om ett friare, ett mera rörligt och individuellt system, och man hade trott, att sådana former nu skulle åtminstone provas.

Det förefaller, som om konstruktörerna av den nya linjen 9 y inte heller haft den intima kontakt med överstyrelsen för yrkesutbildningen, som varit önskvärd, eller med det kommunala yrkesskolväsendet. Från det hållet har nämligen under det sista året hörts helt andra toner när det gäller planeringar av denna verksamhet än vad som nu föreslås från skolöverstyrelsens sida.

Jag vill för min del understryka att jag i likhet med vad som sades i skolbeslutet 1950 vill att försök skulle göras av olika slag, även försök som enligt min mening kunde te sig mindre nödiga eller välbetänkta. Det är nämligen enligt min mening så, att det är av försöken som vi måste lära och även av de misstag som vi därvidlag gör. Jag har emellertid på sistone, herr förste vice talman, fått den kusliga känslan, att man på vissa håll nu inte längre betraktar försöksverksamheten på detta sätt, utan att man mera pliktskyldigast fullföljer denna verksamhet av den anledningen, att bestämmelser därom av en ren olyckshändelse, som det förmenas, blev inskrivna i 1950 års skolbeslut, att man alltså före upprättandet av en enhetskola skulle ha en försöksverksamhet, en enhetsskola, avsedd att ersätta de särskilt uppräknade, tidigare förekommande skolformerna.

Man synes därför nu vid planeringen följa mallar, som hos en del människor som nu sysslar med dessa ting sedan länge legat färdiga i form av produkter av ett skrivbordstänkande. Den största fara som hotar oss i dag är förvisso, att man handlar efter andan i orden: Om nu inte verkligheten vill rätta sig efter de formella mallar som vi här presenterar, desto värre för verkligheten.

Man kan också fråga sig: Vad är anledningen till att man nu försöker *forcera* fram en utveckling på detta om-

råde? Om man gör detta utan tidigare försöksverksamhet, är det inte rent av politiskt livsfarligt att gå till väga på ett dylikt sätt? Tänk, om det nu blir bakslag — och fackfolket misstänker det mycket starkt — var kommer då skulden att läggas? Givetvis på de politiska partier, som efter vanligheten ställt sig bakom obetänksamma beslut. Jag tycker att enbart den synpunkten skulle vara värd att beakta i denna politiska församling.

Vad som saknas i den pågående försöksverksamheten är utan varje tvivel möjligheten till det objektiva bedömande som skrivningen år 1950 räknade med. Det finns uppenbarligen mycket litet intresse för denna viktiga, oerhört betydelsefulla uppgift hos dem som i dag handhar försöksverksamheten. Man har — och det framgick också av debatten om dessa ting här i kammaren i våras — ingalunda för avsikt att ens över huvud taget ställa det samlade materialet från försöksverksamheten till allmänhetens förfogande genom att trycka det. Nej, den fäkunnige hänvisas till de summariska redogörelser och de bearbetningar i samband därmed som skall silas fram av det organ, som nu *har hand om försöksverksamheten*. Det organet skall tydligen bedöma och kontrollera sig självt. Att detta organ alltid kommer att finna sina egna åtgöranden utomordentliga, det ligger i sakens natur. Men har man någonsin i vårt parlamentariska liv sett prov på ett dylikt tillvägagångssätt? Jag tror det knappast. Det är som om man fruktade den »insyn» i verkstaden som dock i andra sammanhang anses vara en medborgerlig rättighet eller åtminstone i allra högsta grad önskvärd. Kanske det där sättet att gå till väga är dessa dagar, som jag nyss nämnde om. Det finns vissa tecken, som tyder på det.

Ändå har många personer redan yttrat sig i ämnet, vilkas utgångspunkter varit strängt objektiva. Man kan därvidlag bara erinra om det uttalande, som i våras gjordes av professorn i pedagogik och pedagogisk psykologi i Uppsala Wilhelm Sjöstrand, som har granskat den

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

pedagogisk-psykologiska grundvalen för skolkommisionens enhetsskolekonstruktion och kommit till det resultatet, att skolkommisionen dragit alltför djärva slutsatser av materialet. Han säger, att »riksdagens principbeslut 1950 fattades i så måtto på en mindre förtroendeingivande grundval». Det är en ganska uppseendeväckande karakteristik som därmed gives i fråga om själva den grundval, på vilken hela resonemanget i propositionen och även stora delar av utskottsbehandlingen år 1950 vilar.

En författare i tidskriften Perspektiv, Ragnar Oldberg, skrev också i våras, »att enhetsskolan erbjuder alla, oberoende av barnens förutsättningar, fallenheter och önskemål, en plats i enhetsskolan. En del av de barn för vilka enhetsskolan kommit till är emellertid inte så funtade, att de har den minsta behållning av det sista skolåret». Han säger sig också frukta, att skolreformen visserligen skall verka »som ett utrotningsmedel mot det numera sparsamt förekommande ogräs som heter hinder för skolväsendets demokratisering, men ett utrotningsmedel som förstör jordmånen för all ädlare växtlighet». Jag skall återkomma till den sista synpunkten senare.

Den kritik, som jag här antytt, är amper, men det är att märka, att den inte riktar sig mot enhetsskoletanken i och för sig, och det gör givetvis inte jag heller, detta desto mindre som initiativet till hela enhetsskolan är taget av en konservativ politiker, Gösta Bagge, då han var ecklesiastikminister under det andra världskriget. Vad man angriper är emellertid vissa dogmer, som fått nästan tabukaraktär: att vi har hart när obegränsade begåvningsreserver och en elevernas inneboende kunskapsörst och godhet, som ändå verkligheten icke känner mera än i högst begränsad utsträckning. Varför inte acceptera sanningen sådan den är: att begåvning är mycket sällsynt och att bildningshungern är ett högst relativt begrepp?

Hur går det nu med den s. k. begåvningsreserven och dess vederlikar inom den dogmatiska enhetsskolan, som för

närvarande synes befinna sig icke under observation i samband med den av riksdagen år 1950 rekommenderade försöksverksamheten men under planering för ett definitivt fastställande? Det förefaller, som om avsikten vore att låta alla elever hålla ihop de sex första åren utan differentiering av klasserna. Sedan skulle följa en treårig skola, som åtminstone för realskolans del bleve differentierad. Denna tid — det synes vara klart och det erkännes nu av de s. k. auktoriteterna på detta håll — räcker inte till för att ge en tillfredsställande grundval för gymnasieundervisningen. Detta måste antingen leda till att de, som vill fortsätta på gymnasiet, får underkasta sig inträdesprövningar eller också att man ger dem fri tillgång till ett gymnasium med lägre standard än det nuvarande. Detta senare leder till *antingen* ett collegeår före tillträde till universitetet och fackhögskolor *eller* i varje fall till en förlängd studietid. Och vad betyder detta? Jo, det betyder, att den demokratisering av undervisningen, som vi talar om, leder till, att vi får en förlust i tid, som samtidigt betyder en förlust i pengar för föräldrarna. Varken eleven, när han blir så gammal, att han begriper, vad det hela rör sig om, eller föräldrarna kan förväntas bli förtjusta över dylika resultat av skolreformen. Vad de begär och vad de har rätt att begära är naturligtvis en utbildning, vilken berättigar till *omedelbar* fortsättning vid ett gymnasium och därefter till — beroende på betyg i viss mån, men i varje fall principiellt — *omedelbart* inträde vid universitet och fackhögskolor. Detta ligger i begravningsarnas och den s. k. begåvningsreservens intresse. Vi har sannernligen icke råd att offra dessa kategorier för att ge likriktningstendenserna fritt spelrum. Den ekonomiska medelklassen, som hittills i huvudsak levererat begåvningsstillskottet och till vilken nu kan förväntas förstärkning från bl. a. socialgrupp 3, har här ett gemensamt intresse. Dessa föräldrakategorier löper faran att bli föremål för en *ny form av indirekt beskattning*, som är mera oaptitlig än vanligt, och där en

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. opinion redan börjar att mobiliseras. Den har redan vaknat, den har redan börjat förstå vad det hela rör sig om. Den nya skolan blir alltså dyrare för föräldrarna än den äldre. Blir den sedan bättre? Ja, det är en annan fråga.

Det har, herr förste vice talman, vidare sagts, att den nya skolan skulle få *bättre* lärare, och därigenom också kunna ge bättre undervisningsresultat. Jag frågar: Var kan vi i dag se tecken på, att dessa bättre lärare är under frammarsch? De överenskommelser som nu är på väg att träffas visar, att statsmakterna är inriktade på att *sänka* lärarstandarderna över hela linjen. Det är vad man är inne på. Det föreligger därvidlag en underlig motsägelse mellan företrädaren för kulturdepartementet här i landet och hans statssekreterare. Statsrådet Persson har nämligen någon gång, jag skulle tro under årets lopp, uttalat bl. a. följande: »Jag anser det icke som någon standardsänkning, att folkskollärare med begränsad akademisk examen får samma kompetens som filosofie magistrar.» Jag har å ena sidan blivit konfunderad över detta uttalande, ty det förefaller onekligen tämligen apokryfiskt. Å andra sidan har uttalandet återgivits i en tidskrift av en sådan halt, att jag måste anse, att orden verkligen blivit sagda. Men då står, som sagt, detta uttalande i flagrant motsättning till vad statssekreterare Edenman häromdagen sade i Uppsala. Han yttrade, att det här rör sig om en *fullt försvarbar och nödvändig standardsänkning* av lärarnas utbildning. Där har alltså erkännandet gjorts. Det skedde inför Uppsala studentkår den 29 oktober. Tills vidare är det väl att betrakta som ett kungsord, vilket emellertid, för att återupprepa det, står i motsättning till vad statssekreterare Edenmans aktade chef har uttalat.

Jag vill för min del erkänna, att jag naturligtvis gör de nödvändiga distinktionerna, när det gäller att bedöma de annonserade åtgärderna på detta område, därför att jag känner till siffermaterialet. De aviserade åtgärderna är i sig inte så oerhört märkvärdiga som ny-

heter betraktade. Det är riktigt att enligt den mall, efter vilken man måste arbeta, kan inte behovet av ämneslärare på enhetsskolans högstadium fyllas med låt mig säga filosofie magistrar eller ens folkskollärare med fyra akademiska betyg. Det kvarstår emellertid, att det här rör sig om en standardsänkning. Vad som vidare kvarstår är, att med de annonserade åtgärderna en flagrant kategoriklyvning kommer att ske, en uppdelning av de studenter eller vederlikar, som kan komma i fråga för utbildning till lärare. Orättvisor kommer att begås mot de akademiker som nu befinner sig under utbildning. Det kan knappast sägas vara rättvist att ge en person med folkskollärarytbildning tjänstledighet under — enligt vad som föreslås — ett år med bibehållande av två tredjedelar av lönen för akademiska studier och att sedan efter tre års folkskollärartjänst låta honom få *fast* anställning som ämneslärare i Ca 23. För varje lärarkandidat, som får behålla två tredjedelar av sin folkskollärarlön och därtill får ett stipendium på 500 kronor för varje akademiskt betyg, kommer utgiften för statsverket att bli 10 000 kronor.

Det är att märka att när herr Edenman talade om denna sak i Uppsala, sade han för att lugna den mycket upphetsade stämningen i universitetsaulan, att avsikten icke var, att dessa lärare skall tjänstgöra på realskolans högstadium utan endast på dess lågstadium. Det skulle med andra ord innebära, att man avser dessa lärare för tjänstgöring i 1:5 respektive 2:5 och 1:4, efter herr Edenmans resonemang. En dylik distinktion är emellertid ur schematekniska synpunkter fullkomligt otänkbar. Man måste helt enkelt förutsätta, att dessa lärare får full tjänstgöring genom hela det s. k. högstadiet. Man kan inte tänka sig att på detta sätt avgränsa en grupp som undervisar enbart i de allra lägsta klasserna. Det är omöjligt att arbeta med en dylik förutsättning. En dylik lösning ter sig desto orimligare som staten säger sig tro — vilket jag inte gör — att det är möjligt att på tre år få fram en fil. mag. Men även om man säger att det är möj-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

ligt på 3 å 4 år, så blir jämförelsesiffrorna tillräckligt förvånande i falla fall. Då kommer nämligen den föreslagna lösningen att betyda, att staten skulle välja en dyrare och sämre väg för att mata fram det folk som behövs i undervisningens tjänst.

Den nya skolan synes alltså inte bara bli dyrare för föräldrarna än den nuvarande utan den synes bli dyrare också för staten och även kunna väcka vissa tvivel beträffande undervisningens standard.

Det har vidare, herr talman, talats om risken för explosion bland föräldrarna — ett uttryck som herr Edenman använde i Uppsala — om man inte i allo följer de riktlinjer, som genom de av mig antydda åtgärderna uppdragits. Explosionsrisken skulle bestå däri att föräldrarna skulle kräva att få in sina barn i den s. k. högre skolan, men, märk väl, i en högre skola som har *lägre* standard än den nuvarande och som säkerligen inte ger fri övergång till gymnasium utan som där förutsätter en ny prövning och som i varje fall skulle innebära en förlängning och fördyring av studierna. Det är möjligt att den explosionsrisk som man här talar om blir ännu större, då föräldrar och elever en vacker dag gör denna verkligt sensationella upptäckt.

Om talet om enhetsskolan som en bättre skola än den nuvarande skolan skall bli mer än ett vackert tal, ett tänkespråk på farisöers kläder, så måste det innebära, att statsmakterna lägger sig vinn om att få fram *kunnigare* och bättre utbildade lärare än dem vi har att dras med i dag, att med andra ord universitetet rustas upp för att ta emot och undervisa dessa morgondagens lärare. Man måste beakta, att det sistnämnda kravet i det sammanhanget är det primära, eftersom det nu en gång är så att orsak kommer före verkan och inte tvärtom. Det har emellertid redan nu från våra universitet och högskolor helt kort konstaterats och klarlagts, att man i dagens läge *saknar varje som helst möjlighet* att motta den tillströmning av nya studenter som kan tänkas bli följden t. ex. av bl. a. beslut som vi fattade i våras, att även

andra elevkategorier än studenter skall få tillräde till den akademiska undervisningen, ett beslut som jag själv under vissa givna förutsättningar inte alls var motståndare till utan snarare tvärtom. Det är därför som jag med intresse kommer att ta del av nästa års statsverksproposition och undersöka vad den kommer att innehålla beträffande statsmakternas sätt att ta ställning till den situation, som här föreligger. Blir det till sist någon möjlighet att spåra en *logisk* tankegång hos Kungl. Maj:t? Skall allt förbli som hittills, en s. k. reform här, som saknar grundval för att fortbestå, en reform där, som skulle ha krävt en serie andra för att bli livsduglig, allt under det att man hela tiden talar om den äldre skolans dålighet och den nya skolans förträfflighet?

Vi lever, herr talman, på detta område i den »stora oredans» tidevarv. Vi bevittnar eller kommer att få bevittna ett raserande av äldre och vanda former. Det kan ibland vara högst nödigt och nyttigt. Vi ser dock mindre tecken på att vi går mot nyare och ljusare tider, vilket man ändock gärna vill hoppas. För att så skall ske, fordras det emellertid onekligen mindre av vackert tal och mera av *riktigt* handlande, obundet av dogmatik, byggt på vår tids erfarenheter ute i den svenska vardagen, ute i våra skoldistrikt och av de behov som där gör sig gällande. Det främsta kravet måste bli en upprustning av våra universitet och högskolor och därefter en sådan uppläggning från statens sida, att de förmåner, som kommer de studerande till del, vilka avser att utbilda sig för en kommande lärarverksamhet, blir rättvist fördelade på de kategorier som det här rör sig om. Man har redan präglat uttrycket »akademiskt frälse». Det är ytterst farligt för den kommande lärarrekruteringen och ovärdigt, att detta uttryck i dag verkligen kan sägas ha åtminstone ett visst verklighetsunderlag. Detta kommer också, herr talman, att föranleda mig att vid läsningen av statsverkspropositionen i januari med största nyfikenhet undersöka dispositionerna beträffande de studentsociala anslagen och att undersöka,

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

huruvida de står i något så när överensstämmelse med t. ex. de fordringar som ventilerades och framlades på den s. k. studentriksdagen i Lund i maj detta år.

Om detta mitt lilla inlägg skulle kunna bidra till att få en mera positiv skrivning i åttonde huvudtiteln nästa år skulle det gäldje mig. Jag tror, att de synpunkter, jag här anlagt, kunde vara till fromma för den nya skolan, som vi alla har intresse av att få ut i livet.

Herr ELIASSON (bf): Herr talman! Vid denna remissdebatt ligger det nära till hands att på nytt göra en jämförelse mellan de pessimistiska profetiorna och den faktiska utvecklingen. Är det inte ganska betecknande för den klimatförändring, som har skett på det ekonomiska området, att remissdebatten har knutits till en proposition, som förordar ett upphävande av ytterligare en av de regleringsåtgärder, som kampen mot inflationen nödvändiggjorde?

De senaste månadernas utveckling har kännetecknats av fortsatt stabilitet. Levnadskostnaderna, som länge har legat oförändrade, har nu till och med sjunkit något. Sysselsättningen har varit god. De dystra farhågorna för vår export har lyckligtvis kommit på skam, och i stället för en nedgång av valutareserven med 400 miljoner kronor — eller 300 miljoner kronor, som man räknade med i april — kan man nu till och med räkna med en liten ökning av densamma. Valutareserven torde för övrigt få en bättre kvalitativ sammansättning på grund av ökningen av guld- och dollartillgångarna. Farhågorna för att riksbanken skulle späda på marknaden för att finansiera en betydande valutautströmning eller för att klara de ökade lånebehoven hos stat och kommun har också visat sig obefogade. Det är knappast någon överdrift att säga, att utvecklingen både beträffande den interna ekonomin och i fråga om utrikeshandeln har varit betydligt gynnsammare än man räknade med för några månader sedan.

Men, herr talman, man får ju inte därför bortse från att svårare tider kan

stunda. Andra länders importrestriktioner men också det relativt höga kostnadsläget här hemma kan ju bli bekymmersamma faktorer, om konjunkturinstitutets farhågor för en konjunkturavmattning i Amerika skulle visa sig befogade. Det är mot den bakgrunden som man för debatten om möjligheterna att få en nedpressning av kostnadsläget.

Jag skall, herr talman, inte ge mig in på någon diskussion om *hur* nödvändigt det kan vara att åstadkomma en nedpressning av kostnaderna. Jag tycker emellertid att diskussionen rörande detta problem föres på ett sätt, som ger anledning till åtskillig förvåning. Det förefaller nämligen, som om man på vissa håll vill göra gällande, att det är jordbruket som främst skall bidra till en kostnadsnedpressning. Det är tydligen meningen att jordbruket skall ta den första stöten och kanske också den enda.

En av folkpartiets medlemmar i denna kammare — han är inte närvarande här i dag — har skrivit en artikel i Finanstidningen, i vilken han uttalar önskemål om »fallande livsmedelspriser över en bred front». I Dagens Nyheter och Expressen är som bekant tongångarna betydligt fränare, men jag tror inte att dessa pressorgan är ensamma i fråga om intresseinriktningen. Folkpartiledaren herr Ohlin har på senare tid haft en argumentation, som alltmer börjar likna huvudorganets, och åtskilliga av folkpartiets riksdagsmän har ju uttryckligen sagt upp bekantskapen med jordbrukskalkylen. Man undrar, om detta är ett steg mot det mål som Dagens Nyheter har ställt upp, nämligen att folkpartiet skall säga upp bekantskapen med jordbrukets folk.

Nu tror jag ingalunda att dessa attacker — när man studerar vissa yttringar, känner man sig frestad att tala om hetskampanj — syftar enbart till att jordbruksbefolkningen skall ta första stöten när det gäller en kostnadsenkning. Man tar nog inte miste, om man förmodar att attackerna i minst lika hög grad gäller koalitionspartiernas samarbete. Inom parentes sagt har vissa kret-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

sar inom folkpartiet alltid önskat ett samarbete för mellanpartiernas vidkommande, och i dag har vi faktiskt ett sådant samarbete i regeringsställning, eftersom folkpartiet, av vissa uttalanden att döma, står till vänster om socialdemokratien. Man hoppas alltså att kampanjen mot jordbruket skall bli den dynamit som spränger koalitionsregeringen. Det är därför man med så stor iver odlar myterna om det »privilegierade» jordbruket och om oöverkomliga motsättningar mellan producenter och konsumenter på jordbrukets område. Eftersom dessa myter av allt att döma kommer att bli den socialliberala förkunnelsen också i nästa valrörelse, tror jag att det är befogat att i detta sammanhang ägna dem ett något närmare studium.

Låt mig först säga, att man från liberalt håll i många sammanhang varit angelägen att framhålla, att klassamhället är ett förlegat begrepp. Man har sagt att det är ett liberalt strävande att bekämpa alla klasspolitiska tendenser.

Tillåt mig fråga: Hur är det i verkligheten med den saken? Är inte klappjakten mot jordbruket — det är befogat att använda detta ord — ett övertygande bevis för att man på vissa håll medvetet söker odla ett missnöje bland konsumenterna av livsmedel och skapa en klasskampartad strid mellan konsumenter och producenter på jordbrukets område? För alla som strävar att utjämna motsättningar mellan olika folkgrupper måste sådana tendenser i den politiska diskussionen framstå som reaktionära.

Jordbruket är inte privilegierat. Motsättningen producent—konsument är ingalunda större när det gäller livsmedlen än i fråga om andra varor och tjänster. Jordbruksbefolkningen har genomsnittligt ingalunda bättre inkomster än andra folkgrupper här i landet. Det är sant att vi har ett begränsat antal storjordbrukare — för att nu använda Dagens Nyheters terminologi — som i inkomsthänseende ligger bättre till, men jag skulle till folkpartiets talesman här i kammaren vilja ställa frågan: Har dessa s. k. storjordbrukare, om man tar hän-

syn till deras kapitalinsatser och produktionsrisker, i genomsnitt en bättre ekonomisk ställning än företagare på andra områden med motsvarande kapitalinsatser och produktionsrisker? Det förefaller, som om den sidan av saken mycket litet intresserar folkpartiet.

Man bör i detta sammanhang inte heller glömma en skillnad mellan jordbruket och andra näringar. Inom jordbrukskalkylens ram förekommer nämligen en prisdifferentiering till förmån för de mindre och medelstora företagen. Det är för övrigt något av en gåta — kanske herr Ohlson kan ge lösningen? — hur man på folkpartihåll skall kunna föräna tanken att bereda de mindre och medelstora jordbrukarna en nämnvärt bättre ställning med kravet på sänkta livsmedelspriser.

Ser vi på de sociala förhållandena, kan jag inte heller finna att jordbruksbefolkningen på något sätt är privilegierad. Jämför man jordbrukets folk och andra grupper exempelvis i fråga om arbetstid, pensionsförhållanden o. d., finns ingenting som berättigar påståendet att jordbruksbefolkningen skulle vara privilegierad.

Det är emellertid obestriddligt — det vill jag utan vidare erkänna — att motsättningen producent—konsument kommit att på jordbrukets område förefalla större än den är, just därför att prisuppgörelserna i sista hand skall fastställas av riksdagen, alltså på det politiska planet. Jordbrukets prisuppgörelser ger därför i motsats till andra avtalsuppgörelser utrymme för en mängd partitaktiska manövrer.

Jordbrukets organisationer har numera förhandlingsrätt med statsmakterna, men varför vill man då inte respektera den förhandlingsrätten och de uppgörelser, som preliminärt träffas av parterna? När det gäller vissa andra grupper anses det inte riktigt här i riksdagen, att riksdagen ensidigt ändrar på de uppgörelser, som preliminärt träffats. Man måste då fråga sig, varför jordbrukets preliminära uppgörelser, som träffats mellan parterna, skall betraktas på ett annat sätt. Vilket är syftet med alla de

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. ändringsyrkanden, som framförs motionsledes här i riksdagen? Är det att begå en överdrift, om man ställer frågan, om man möjligen är i färd med att söka undergräva värdet av den förhandlingsrätt, som jordbrukets organisationer numera har.

När man diskuterar jordbruket, är det kanske inte ur vägen att påminna om ett par andra saker. Jordbrukarna och lantarbetarna har under de senaste tio åren försökt minska inkomstklyftan, och den klyftan är ingalunda helt försvunnen. Men trots att det blivit en viss utjämning, kostar i dag livsmedlen avsevärt mindre än före kriget, om man räknar med den arbetstid, som konsumenten behöver för att få den inkomst, som möjliggör inköpen av livsmedlen. Rationaliseringstakten har, som herr Wehtje påpekade, varit imponerande stor inom jordbruket. Den är långt större än på många andra områden av näringslivet, vilka emellertid i den här diskussionen inte alls ägnas samma närgångna intresse av folkpartiet som jordbruket.

Om man utgår från indexfamiljens nuvarande konsumtion och ser efter, hur mycket livsmedelsposten kostade för en industriarbetare år 1935 och kostar år 1953, skall man finna följande. År 1935 tog livsmedelsposten 48 procent av industriarbetarens inkomst, och i dag har den procentsiffran sjunkit till 39. Med industriarbetarens inkomst menas här hans behållna inkomst, sedan skatterna frändragits.

Vidare skulle jag vilja understryka, att det pris, som jordbrukarna får för sina produkter, i genomsnitt är ungefär hälften av livsmedlens detaljpris. Även på andra områden av näringslivet finns i vissa fall en sådan proportion mellan fabrikant- och detaljpriserna. Jag tycker därför att det inte bara är förhållandena i producentledet, som bör uppmärksammas, om man nu med ljus och lykta söker efter möjligheter till en kostnads-sänkning.

Min slutsats blir alltså, herr talman, att de, som leker med tanken på en jordbrukskris, bör se litet mindre enögt på problemen inom näringslivet. Det finns

enligt min mening inte något berättigande i talet om att jordbruket är privilegierat eller att motsättningarna mellan producenter och konsumenter nödvändigtvis måste vara större på jordbrukets område än på andra områden. Först och sist beror förståelsen mellan folkgrupperna på om det finns en ömsesidig vilja till saklig debatt. Tyvärr måste det sägas, att den goda viljan saknas på sina håll.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle: Herr talman! Herr Eliasson utlovade för nästa år ett grundligt studium av folkpartiets jordbruksprogram. Jag är glad över att han har gett det löftet, och jag hoppas att han skall läsa ut vad som verkligen står där och inte försöka att dikta in saker och ting, som inte finns.

Herr Eliasson frågade mig, om det var meningen, att vi skulle vilja köra ut jordbrukarna ur folkpartiet. Nej, herr Eliasson, tvärtom! De tio jordbrukare, som finns i andra kammaren och de sju, som finns i första, i våra led tror jag med en mun skall vittna om att herr Eliassons uttalande ingenting annat var än hans eget önskemål.

Jag har ingen anledning att gå in i debatt med herr Eliasson om vad som eventuellt har förekommit i det ena eller andra tidningsorganet. Jag har endast anledning att behandla jordbrukspolitiken så som vi har sett på den här i riksdagen. Jag har nu fått en uppgift på vad folkpartiledaren herr Ohlin yttrade i andra kammaren. Han sade att vad man först och främst bör rikta in sig på beträffande jordbruket är att få livsmedelsförsörjningen tryggad. För det andra bör man inrikta sig på ett tillgodoseende av det mindre jordbrukets krav på likvärdig standard och för det tredje ett skydd för jordbruket mot en eventuell inträffande jordbrukskris. Detta är inte oförenligt med att företagare av viss storlek i jordbruket behandlas kanske något annorlunda än vad som sker inom övriga näringsgrenar.

Vad kritiken har gällt — det skall jag inte gå in på i dag — är att det beträff-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

fande våra jordbruk förelegat en tendens till en monopolbildning, som vi i egenskap av liberalt parti måste ha vår kritiska uppmärksamhet inriktad på. Jag föreställer mig att vad som framför allt har uppkallat herr Eliasson i dag var folkpartiledarens yttrande i morse angående margarinaccisen, och jag tror att vi har stora skaror av svenska medborgare, även bland jordbrukarna, bakom oss, när vi gör gällande, att margarinaccisen är alldeles för hög. Vad som försiggår utefter den svensk-norska gränsen i våra dagar utgör ett vittnesbörd om hur folk reagerar i fråga om denna margarinaccis. Vi har vid flera tillfällen yrkat på att den skulle sänkas, men vi har inte fått någon större hjälp från annat håll inom riksdagen.

När det talas om likvärdig standard, möter man ju i det sammanhanget en hel del imponerabilia, och det kan vara svårt att i en kalkyl få in allt vad som hör till den olika standarden. Men nog kan man väl säga, att det större jordbrukets standard för närvarande i varje fall är säkrare grundad än standarden för näringsidkare inom andra områden av svenskt samhällsliv i motsvarande ekonomiska omständigheter.

Herr **ELIASSON** (bf) kort genmäle: Herr talman! Det var inte alls herr Ohlins yttrande om margarinaccisen, som föranledde mig att ta upp de spörsmål det här gäller, utan anledningen var att jag läste i tidningarna om herr Ohlins uttalande om jordbrukets privilegierade ställning, vilket faktiskt anknöt till Dagens Nyheters diskussionsmetoder, och jag tyckte att det fanns anledning att reagera mot dem.

Nu har herr Ohlon inte gått in på någon sakdebatt i de frågor jag tog upp, utan han lämnade endast undvikande svar. Jag har därför inte någon anledning att fortsätta diskussionen. Jag bara noterar, att det inte förekommit något avståndstagande från de diskussionsmetoder, som jag har påtalat, och inte heller något fasthållande vid att jordbruket skulle ha en privilegierad ställning, nå-

got som inte minst Dagens Nyheter har gjort gällande. Herr Ohlon har för övrigt i andra kammaren på göteborgsbänken en partivän, vilken har skrivit en artikel om att jordbrukarna bör lämnas åt sig själva, varför det nog finns bevis för att sådana metoder, som jag nämnde, inte bara förekommit i tidningspressen. Men, herr Ohlon, nog tycker jag att det hade varit motiverat, om herr Ohlon hade svarat på herr Werners fråga, om folkpartiet verkligen toge avstånd från Dagens Nyheters och Expressens metoder, alldeles bortsett, herr Ohlon, från den bild i Expressen, som visade en pojke, vilken efter att ha druckit ett glas mjölk torkade sig om munnen med ett papper — jag förmodar att det var ett toalettpapper. Sådant betraktar jag som en *reaktionär liberalism*.

Herr **OHLON** (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag vet inte vad herr Eliasson talade om nu senast, eftersom jag inte tagit del av denna bild. Jag föreställer mig, att den var förgriplig, och i så fall anser jag också, att en sådan journalistik kanske inte är den lämpligaste. Men jag ber att ytterligare få understryka utöver vad jag nyss sade, att vi inte diskuterar skrivierna i en viss tidning, utan vi diskuterar den politik, som föres inom detta hus' murar.

Herr **ÖHMAN** (k): Herr talman! Den debatt, som vi här för, har som formell utgångspunkt regeringens förslag att riksdagen skall tillmötesgå storfinansens krav på fri värdering av varulager. Ett beslut i denna riktning, som väl i sinom tid kommer, kan innebära ett betydande skattebortfall för staten och en motsvarande skattelättnad för de stora företagen. Sedan får de mindre inkomsttagarna fylla i både detta skattebortfall och mera till genom de indirekta skatter, som förbehålls från regeringens sida.

Det är under dessa omständigheter inte förvånande, att den borgerliga oppositionen inte har visat något större intresse för en debatt kring föreliggande

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. proposition. Den innebär för övrigt en seger för de fordringar som högern och folkpartiet tidigare har fört fram här i riksdagen. Men ändå försiggår här sedan mer än fem timmar en debatt, som handlar om snart sagt allt mellan himmel och jord, från statsrådet Hedlunds deklara-tionsglömska, deklara-tionsblankettens utformning, enhetsskolan, räntepolitiken och epidemiberedskapen. Jag gör dessa reflexioner inledningsvis därför att jag har en mycket bestämd känsla av att riksdagens debatter, om de skall kunna tillraga sig ett allmänt intresse, nog bör knytas an till konkreta frågor av betydelse för vårt folk och om möjligt läggas så, att efter debatterna beslut kan fattas i den ena eller andra riktningen. Jag tror att det räcker med en allmän remissdebatt varje år, nämligen den som hålles när statsverkspropositionen förelägges.

Om jag efter dessa allmänna anmärkningar skulle anföra några synpunkter på den politiska situationen, kommer också jag, som denna debatt är upplagd, naturligtvis att endast kunna ha en svag anknytning till det regeringsförslag som ligger till grund för debatten. Men det är ju lyckligtvis så, att på bänkarna ligger inte bara det formella diskussionsämnet på fyra trycksidor från finansministern, utan också ett annat digert betänkande på 110 stencilerade sidor plus ett antal bilagor från konjunkturinstitutet. Denna lunta har ju också spelat en viss roll i den diskussion som vi hittills fört.

Alla, som haft intresse och energi nog att gå igenom konjunkturinstitutets rapport, har säkert fått det bestämda intrycket, att vår ekonomiska expertis är mycket försiktig beträffande prognoser för framtiden. Det framgår av rapporten att vapenstilleståndet i Korea — som i förbigående sagt var en väldig seger för fredens krafter i alla länder — redan börjat skapa väldiga problem inom de kapitalistiska länderna och inte minst i själva upphovslandet till koreakriget, nämligen Amerika, där en ny ekonomisk kris redan avtecknar sig mot horisonten.

Låt mig erinra om vad man från konjunkturinstitutet har att säga i fråga om

perspektiven på den allmänna ekonomiska utvecklingen, som man nu kan se den. Jag citerar några satsur höst-rapporten: »Pristryckande överskott har uppstått för ett flertal råvaror på grund av stora skördar och stigande produktionskapacitet. Denna radikala omkastning i läget — i jämförelse med förhållandena under åren fram till 1951 — kan förklaras med att det uppstått ökat utbud av flertalet råvaror, samtidigt som efterfrågan mattats av. Det internationella organet för reglering av knappa råvaror har under 1953 släppt allokeringen av de sista knappa råvarorna och alldeles motsatta problem fram blivit dominerande: att med olika metoder förhindra överskotten att medföra alltför våldsamma prisfall. Gamla problemställningar från 1920-talets kroniska överskott av olika råvaror har återuppstått.»

Dessa satsur ger i ett nötskal det dilemma som den kapitalistiska hushållningen befinner sig i. När jorden ger rika skördar och produktionskapaciteten stiger över en viss gräns, betraktas detta som en stor olycka i ledande kapitalistiska kretsar. Risk uppstår att priserna skall falla och därmed vinsterna. Med andra ord: det uppstår risk för att vanligt folk skall kunna köpa sina förnödenheter billigare. Därför är nu det »dominerande problemet», som det står i rapporten, för de kapitalistiska företagsammanslutningarna att hindra ett prisfall. Ett av medlen härför är ju krig och våldsamma rustningar, och detta kanske ger åtskilligt av förklaringen till att frågan om fredskonferensen i Korea är så svår att lösa. En engelsk general präglade för något år sedan satsen, att förr behövde kriget industrien, nu behöver industrien kriget. Jag tror att det var en mycket riktig iakttagelse denne militär hade gjort.

De satsur, som jag nyss citerade ur konjunkturinstitutets rapport, är intressanta också ur en annan synpunkt, då de enligt vår mening utgör en utomordentlig bekräftelse på den marxistiska samhällsvetenskapens hållfasthet. Här skildrar folk, som sannolikt inte själva är marxister, det faktiska förlopp inom den

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. kapitalistiska ekonomien, som är ofrånkomligt och lagbundet.

De kapitalistiska monopolerna kan inte bemästra det produktionsmaskineri, som de själva frambringa. Det uppstår stockningar och överproduktion, samtidigt som hundratals och åter hundratals miljoner människor här på jorden tvingas att leva i den största misär. De stora privatkapitalistiska monopolerna sätter i sådana lägen in sina krafter på att hindra prisfall, d. v. s. att hindra att varorna blir så billiga att folk kan köpa dem i tillräcklig omfattning och man därmed får en tryggad avsättning. Följderna av en sådan politik — det visar all erfarenhet — kan endast bli en, nämligen att krisen fördjupas och att kraschen blir så mycket värre, när den ändå en dag kommer. Jag tror att vi gör klokt i att räkna med detta också för vårt lands vidkommande, så länge de styrande inom regeringen och i det privata näringslivet bedriver en politik som binder Sverige vid de kapitalistiska stormakterna. Även om den ekonomiska situationen för dagen ser relativt hygglig ut, tror jag inte att det är klok politik att härvidlag invagga oss i några som helst illusioner. Detta erkännes också i konjunkturinstitutets rapport, som förklarar, att »ett amerikanskt konjunkturbakslag, för vilket det finns en betydande risk...» skulle medföra stora svårigheter för Sveriges ekonomiska läge.

Samtidigt konstateras som sagt, att den ekonomiska situationen för vårt land alltså är mycket gynnsam. Jordbruket redovisar en skörd, avsevärt över den genomsnittliga, och ett betydande exportbehov väntas uppstå under de närmaste åren, om skördarna blir normala.

Industrien visar en liknande bild. Produktionsvolymen ligger alltså något över 1951 års toppnivå, ett läge som framför allt tycks bero på en väsentligt ökad produktivitet. Ty samtidigt som produktionen ligger på toppnivå har ju antalet arbetare inom industrien minskat med omkring 6 % i jämförelse med år 1951. Det beräknas att produktiviteten, alltså resultatet av varje arbetares insats, har ökat med omkring

2 % under samma tid. Naturligtvis har här olika rationaliseringsåtgärder spelat in, men produktivitetens ökning innebär i allmänhet att den mänskliga arbetskraften utsättes för allt hårdare påfrestningar. Det är framför allt ökade prestationer från de enskilda arbetarnas sida, som har åstadkommit den produktivitetens ökning som kan redovisas.

Slutligen bör noteras, att företagens vinster är mycket goda, och att kapitalisterna här i landet egentligen inte har någon som helst anledning att klaga på de år som gått, vilka kan karakteriseras som en verklig guldålder. Vid de förestående avtalsrörelserna har arbetarna ett gott utgångsläge — jag hoppas att det utnyttjas — för att tillkämpa sig en större andel av produktionsresultatet än vad de hittills lyckats uppnå.

Nu vet vi, att det säkerligen från företagarhåll kommer att vid avtalsuppörelserna hänvisas till riskerna för ett konjunkturuomslag i Amerikas förenta stater och de därav följande ekonomiska svårigheterna här i landet. Ja, ingen skall bestrida, att det kommer att uppstå ekonomiska svårigheter, om den nuvarande sammankopplingen av den svenska ekonomien med Amerika skall fortsätta. Men det är enligt vår mening inte nödvändigt — det finns också en annan väg att beträda.

Att beträda den vägen förutsätter emellertid framsynthet, frihet från fördomar, litet djärvhet och framför allt förmåga att se realpolitiskt och utan skygglappar på den värld, i vilken vi lever. Det gäller frågan om avsättningsmöjligheterna för den svenska industrien. Handelsministern erinrade i sitt tal på Arosmässan för några dagar sedan, att var fjärde industriarbetare i Sverige är beroende av exporten. Det är naturligtvis helt riktigt. Men när förhållandena är sådana måste man också dra nödvändiga konsekvenser. Det erkännes mer eller mindre öppet av alla, att exportmöjligheterna på den västliga världsmarknaden skrupnarna ihop, att konkurrensen just där är som hårdast, att handelskriget skärpes, att tullbarriärerna blir alltså svårare att forcera — en sak

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

som nyligen har föranlett en svensk protest hos den amerikanska regeringen för dess tullpolitik. Dessa förhållanden är allmänt kända. De redovisas också i konjunkturinstitutets rapport. Men man konstaterar endast fakta och sätter punkt utan att dra nödiga slutsatser.

Jag vill därför på den punkten verkligen efterlysa ett konstruktivt grepp från den svenska företagarvärldens sida — och från regeringen. Är det inte på tiden att allvarligt överväga klokheten i att den svenska utrikeshandeln skall vara så ensidigt inriktad i ett vädersträck? Varför skall Sverige inte bevaka sina gamla avsättningsområden bara därför att det har skett politiska förändringar i statssystemen? Varför skall svenska kapitalister inom exportindustrierna avstå från att förtjäna pengar på export till Sovjetunionen, Kina och de europeiska folkdemokratierna? Varför skall sysselsättningssvårigheter, som redan finns inom verkstadsindustrien, uppstå för svenska arbetare på grund av en ensidigt inriktad utrikeshandel? Jag skulle tro, att åtskilliga framsynta män inom de grupper det här gäller ändå kanske i ensamma stunder har funderat över varför det skall vara på detta sätt. Det finns anledning till allvarliga sådana funderingar, ty praktiskt taget alla förlorar på det nuvarande tillståndet.

När man talar om dylika problem, skall man ju inte bortse från en mycket väsentlig sak, nämligen att den mellanfolkliga handeln under de senare åren har blivit politiserad i en grad som kanske aldrig förr i vår historia. Det är härvidlag inte det svenska folket som bär huvudansvaret. Det är mäktiga krafter utanför vårt land som ligger bakom, som konspirerar med vissa grupper här i landet och som med otaliga medel och ofta med mycket skrupelfria metoder dirigerar den svenska utrikeshandeln till den västliga marknaden, där Sverige blir ett relativt lätt byte för mäktiga kapital sammanslutningar. Om man lydigt fortsätter att följa denna linje, skadar man vårt land och vårt folk, och därför menar vi, att en ändring bör åstadkommas så snabbt som möjligt.

Vem är det egentligen som tar hem potten med den ensidiga utveckling av den svenska utrikeshandeln, som jag här har antytt? Jag skall bara ta ett exempel, hämtat från konjunkturinstitutets rapport. Där redovisar man exporten av maskiner och elektrisk materiel under tiden januari—juni innevarande år. Därav framgår, att Amerika ökat sin export med 6 % och Västyskland sin export med 15 procent, medan Sveriges export av dessa varor har minskat med 21 %. Man ser varåt det tenderar, och man ser vem som tar hem potten vid den nuvarande handelspolitiken. Det anmärkes också mycket riktigt i rapporten, att minskningen är praktiskt taget helt koncentrerad till den östliga marknaden. Det har skett en stor minskning av exporten åt det hållet från flera länder. Men vårt östra grannland, Finland, som har slagit in på en annan handelspolitik, utgör ett lysande undantag. För Finland noteras en ökning av maskinexporten med 10 % under samma tid. Anledningen är ju uppenbar: Finland är inte engagerat i Marshallpolitiken och i blockadpolitiken emot de länder, där folket har tagit makten.

Låt mig tillägga ytterligare en reflexion i detta sammanhang. När regeringens talesmän skall förklara de oförmanliga tendenser i utrikeshandeln, som jag nyss har refererat, åberopas ofta en massa tekniska frågor. Det är betalnings-svårigheter, säger man. Det är att länderna i öster inte har sådana varor som Sverige vill ha, och det är andra svårigheter när det gäller att sluta handelsöverenskommelser. Jag bestrider inte, att det finns svårigheter för handeln också åt det hållet, men jag bestrider, att man här lägger fram hela sanningen. Det är inte handelstekniska svårigheter som är grundläggande, utan det är framför allt politiska ståndpunktstaganden som hindrar ett vidgat handelsutbyte med den krisfria östra världsmarknaden. Talet om att det inte finns varor att få i utbyte för vad Sverige vill sälja stämmer inte med verkligheten. Det är numera allmänt känt, att vårt land kan få hela sin förbrukning av bensin, olja och kol

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. från den östra värdsmarknaden, samtidigt som den svenska verkstadsindustrin kan få avsättning för hela sin exportproduktion på dessa marknader. Svårigheterna att utveckla handeln i denna riktning till gagn för folket är alltså inte vare sig av den art som man gör gällande eller så stora som man påstår. Sanningen är ju den, att vårt land deltar i den handelsblockad, som man försöker att genomföra emot de östliga länderna under ledning av det amerikanska monopolkapitalet. Jag tycker att det är en kortsynt politik, och jag skulle vilja appellera till det sunda förnuft som finns hos dem i denna kammare som representerar de svenska exportföretagens intressen. Vore det inte klokt att än en gång tänka över dessa problem både ur egen synpunkt och — om det är möjligt — ur landets synpunkt, sett på något längre sikt?

Herr talman! När jag talar om vad som enligt min mening är landets intresse, tänker jag självklart i första hand på arbetarna och med arbetarna jämförliga folkgrupper. För dessa står i dag frågan om trygghet i anställningen, trygghet för morgondagen, trygghet mot arbetslöshet och trygghet vid sjukdom och ålderdom som det allt annat överskuggande problemet. Jag tror att ett gott underlag för att genomföra en sådan trygghet finns i den omorientering av vår utrikeshandel, varom jag tidigare talat.

I dagens läge tillkommer en annan fråga som redan har berörts av Landsorganisationens ordförande, herr Strand, nämligen frågan om de åtgärder som måste vidtas för att kunna bevara prestationsförmågan hos våra yrkesskickliga och förstklassiga arbetare. Det är frågan om arbetstiden. Från vårt håll har vi sedan flera år aktualiserat denna fråga. Från början möttes våra förslag av skepsis och ett kompakt motstånd här i riksdagen. Numera, och det är mycket glädjande, har tanken på femdagarsveckan eller annan form för arbetstidsförkortning vunnit en sådan anslutning inom arbetarrörelsen, att den nästan kan jämföras med opinionen för åttatimmarsdagen för över trettio år sedan. Det är en

utveckling som bådar att frågan kommer att lösas på ett eller annat sätt. Statsmakterna och företagarsammanslutningarna står nu i denna fråga inför en praktiskt taget enhällig opinion från arbetarhåll. De krav som ställs är synnerligen välmotiverade. Enbart detta som jag tidigare antydde, att produktiviteten per arbetad timme har ökat med 2 % sedan 1951, säger en hel del om hur berättigad en förkortning av arbetstiden i själva verket är. Nuvarande metoder, tidsstudier, löpande band, kedjesystem och andra finesser i fabriker och verkstäder pressar arbetskraften till den grad, att en förkortning av arbetstiden måste anses som ofrånkomlig.

Jag vill till detta foga ytterligare ett skäl, nämligen den stora olycksfallsfrekvensen bland arbetarna. På det området är utvecklingen verkligen beklämmande. Numera inträffar inom industrien omkring 300 000 olycksfall om året. Det betyder, att varje arbetsdag skadas 1 000 arbetare, därav ett tiotal med livstids invaliditet som följd, och ett par får dagligen sätta till sina liv på grund av olyckor som händer under arbetet. Det råder väl knappast något tvivel om att den stora mängden olycksfall måste tillskrivas det hårda arbetstempot och den långa arbetstiden, som medför att uppmärksamheten slappnar. Det var en betydlig skillnad för trettio år sedan att stå vid en maskin eller vid en arbetsbänk mot vad det är i våra dagar. Då var tempot och kontrollen över den enskilde inte tillnärmelsevis sådana som i dag. Därför betraktar vi på vårt håll frågan om förkortning av arbetstiden som en av de stora frågorna som arbetarna måste få tillfredsställande löst.

Det finns också, som jag sade, en rad andra trygghetsproblem som börjar aktualiseras. Låt mig bara nämna frågan om sjuklön. Stora delar av tjänstemannakåren har denna fråga löst på ett mer eller mindre tillfredsställande sätt, men för arbetarna finns i allmänhet ingen bestämmelse som garanterar utkomsten vid sjukdomsfall. Också den frågan pockar på sin lösning och bör ställas högt upp på det sociala reformprogrammet.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Till sist, herr talman, bara ett par ord om bostadsfrågan. Jag tar upp den framför allt därför att den på sistone tycks ha blivit den fråga i vilken högern och folkpartiet utvecklar sin mest ohämmade sociala demagogi. Det uppmärksammades kanske i pressen häromdagen, att högerledaren i ett par tal gjort sitt parti till förkämpe för sänkta byggnadskostnader och ett forcerat bostadsbyggande. Han anmärkte på att byggnadsproduktionen inte utvecklas i samma takt som andra näringsgrenar gjort sedan före kriget, ty, sade han, om så hade skett skulle årsproduktionen nu vara uppe i mellan 80 000 och 90 000 lägenheter, medan vi i fjol byggde endast 44 500. Han lade naturligtvis skulden för denna eftersläpning på hyresregleringen och subventionspolitiken som statsmakterna genomför för att kunna hålla hyrorna på en något så när hygglig nivå. När högern är ute och talar om bostadsnöd — och detsamma gäller folkpartiet — bör folk uppmärksamma att högerlinjen kort sagt är denna: Släpp spekulationsbyggnationen fri, upphäv hyresregleringen, slopa bostadssubventionerna och låt hyrorna springa upp, då löser man bostadskrisen i en handvändning!

Men det är ingen lösning, som är acceptabel för de breda folklagren, högern här talar för. Högerens förslag innebär att de som är ekonomiskt bäst situerade får ännu lättare än de har nu att ordna sin bostadsfråga, medan de som har det svårt ekonomiskt får det ännu svårare att skaffa bostad och att kunna betala sin hyra. Ända fram till början av 1940-talet var, som vi minns, den s. k. privata företagsamheten så gott som allenarådande på bostadsbyggandets område. Men vi erinrar oss också vilket resultatet blev. När kriget kom och det blev mer räntabelt att sätta in kapitalet i andra grenar av näringslivet, stoppade byggnationen praktiskt taget upp, och det var först när stat och kommun tog itu med bostadsbyggandet som det kom i gång igen. Vi vill inte ha de där tiderna tillbaka. Vi anser det vara ett minimikrav att byggnationen uppgår till 60 000 lägenheter om året, vilket också överens-

stämmer med de en gång uppgjorda planerna. Vi är övertygade om att det finns resurser för ett sådant bostadsbyggande. Byggnadsmaterial finns och arbetskraft finns. Och behov av ett sådant bostadsbyggande föreligger också — icke blott för det men för mera därtill.

Herr WISTRAND (h): Herr talman! Jag vet inte, om det är den föregående talarens eller min skuld att regeringsbanken står fullkomligt tom. Jag tycker verkligen att det vore ett bevis på aktning för kammaren att åtminstone någon representant för regeringen funnes närvarande vid en debatt av det slag, som vi har i dag.

Den debatten har ju i mycket stor utsträckning kommit att föras i de ökade skatternas tecken. Regeringspolitiken har under en lång följd av år kännetecknats av oupphörligt ökade statsutgifter, statsutgifter som till en del varit följden av tidigare beslut, till en del också grundats på nya beslut. Men tendensen har alltid varit densamma: ökade krav på medborgarna. Som följden av ett så gott som oavbrutet 20-årigt socialdemokratiskt regemente står vi nu vid någonting som man litet varstades betraktar som bristningspunkten.

Om nu politikerna ville litet mera studera historien, skulle de finna att folkets olust vid en outhärdlig skattebelastning alltid har följts av regementsförändringar. Regimer som saknat sinne för detta faller förr eller senare offer för sin egen politik. Vad var det som gav anledning exempelvis till demokratiens genombrott genom den franska och andra revolutioner, om inte känslan av en tyngande skattebelastning som folket till slut vägrade bära?

I ett uppmärksammat anförande har finansministern nyligen yttrat att det vore brottsligt att föreslå utgifter utan att samtidigt meddela anvisning om hur medlen skall anskaffas. Finansministern får nog själv placera sig på de anklagades bänk för att svara på anklagelser för till och med mycket färska brott i det avseendet.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Nu vill jag ingalunda fritaga finansministern från en viss benägenhet att vidtaga besparingar. Tvärtom — när det gäller de små besparingarna silar han och hans departement hårt och nitiskt myggen, under det att man håller på att smälta den ena kamelen efter den andra, som man har svårt. Denna irrationella besparingslusta i det lilla ger en pittoresk relief åt den oövertänkta utgiftspolitiken i det stora. Den hårda hand, som hålles över utgiftsframställningar från statliga verk och inrättningar, framställningar som ofta föranletts av nödvändigheten att uppehålla endast en normal utveckling, kontrasterar i själva verket bjärt mot den lätthet, varmed man lanserar väldiga utgifter för nya ändamål och behov. I förskräckelsen över de utgifter, som man nyss har beslutat, klipper man kort och onyanserat av krav på underhåll och utveckling av det som redan finnes utan att därför egentligen komma en sund finanspolitik ett fjät närmare.

Denna dubbelbottnade inställning till sparsamheten komprometterar i själva verket den statliga besparingsverksamheten som sådan. En sparsamhet, som endast tillämpas i det lilla, blir på grund av sin reella meningslöshet lika odiös som den samtidigt praktiserade frånvaron av sparsamhet i det stora. Ty det blir snart uppenbart för alla att den sparsamhet, som praktiseras endast i det lilla, icke är utslag en verksamhet, som skulle lätta det minsta av den börd, som skattebetalarna har att bära för den statliga utgiftspolitiken.

Låt oss t. ex. ta denna riksdags beslut om obligatorisk sjukförsäkring. Vad den kommer att kosta vet vi ju — egentligen vet vi icke ens det — men i varje fall vet vi ännu icke hur utgifterna skall täckas. I vårens debatt tröstade oss finansministern med att han hade tänkt över saken. Jag fick då för min del, inom parentes sagt, när jag hörde riksdagsdebatten i den frågan och hörde detta yttrande fällas, som jag vill minnas, just från denna plats, reminiscenser från Hitlertiden och dess slagord: »Der Führer denkt für uns» — le-

daren tänker för oss. Men det är nu inte vid den saken som jag främst skulle vilja uppehålla mig.

För att denna sjukförsäkring skall kunna fungera, måste dock sjukhusväsendet vara rustat och inte hämmas i sin utveckling. För att sjukhusväsendet skall motsvara de krav, som kommer att ställas på det, måste den medicinska undervisningen inte endast hållas uppe utan även utvecklas. Jag tror att ingen på allvar skulle vilja lösa den frågan efter exempel från annat håll genom att sätta ned kvalifikationerna för läkarna. Inom medicinen pågår för närvarande en stark dynamisk utveckling, och vår forskning, vår undervisning och vårt sjukhusväsende måste anpassa sig därefter och följa med. Samtidigt tillämpas på de statliga undervisnings-sjukhusens anslagskrav en återhållsamhetens politik, som har gjort dessa sjukhus till föremål för statsmakternas alldeles speciella avslagsverksamhet. Statskontor, regering och statsutskott har här samverkat på ett sätt, för vilket man på initierat håll känt sig starkt oroad och som för den initierade ter sig meningslöst, för att nu använda ett milt uttryck.

Jag vill från detta område ta endast ett exempel. Två år å rad har karolinska sjukhusets direktion begärt en narkosöverläkare vid serafimerlasarettet. De nya formerna för anestesi, d. v. s. narkos, är i allt väsentligt grundläggande för medicinens väldiga utveckling under de sista tio, femton åren. Hela kirurgiens utveckling är beroende av dessa nya narkosformer. Professor Crafoords världsberömda hjärtoperationer t. ex. skulle vara fullkomligt otänkbara utan dem, och en mängd människoliv har räddats just genom narkosens utveckling. Det är en sak som man börjar bli medveten om ute i landet, och allt fler av Sveriges lasarett har också sökt gå i författning om att anställa särskilt utbildade narkosöverläkare. Av 14 platser har emellertid endast 4 kunnat besättas, de övriga 10 står lediga fortfarande i brist på utbildade sökande. Och varför finns inte utbildade sökande

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. de? Därför att man inte tillmötesgått utvecklingens krav på utbildning av kompetenta narkosläkare. Vad vore angelägnare än att man gjorde allt i detta avseende för att ge den kliniska undervisningen de nödvändiga resurserna? I stället har lösningen till stor skada för sjukvården fördröjts för att en futtigt liten anslagssumma skall kunna inbesparas. Exempelen kan mångfaldigas.

Man talar sig alltför ofta varm om de krav den sociala utvecklingen ställer på staten och ger bildligt talat obesett ut miljoner, samtidigt som man i felriktat sparsamhetsnit prutar på de minsta beloppen och därigenom åstadkommer skador, som är långt större än vinsten av de obetydliga besparingar statsverket kan göra. Deras budgettäckande verkan försvinner helt i de lätt voterade hundramiljonersanslagens gap. Det är hela denna inriktning av socialpolitiken som är felaktig. Den kännetecknas av frikostighet när det gäller direkt utdelning av statsmedel, men samtidigt en ängslig och felplacerad sparsamhet när det gäller vidmakthållande och utvecklande av de institutioner som skall tjäna den sociala utvecklingen.

Jag vill rikta en anmaning till den frånvarande finansministern att när han genomgår årets petita ägna dessa tankegångar den uppmärksamhet som de är värda. Det är inte nödvändigt att varje eller vartannat år medför en stor social reform. I varje fall är det mycket mer nödvändigt att de sociala inrättningar som finns sättes i stånd att på det mest effektiva sättet fylla sina uppgifter i samhället. Utsträckningen av en frivillig sjukförsäkring till en obligatorisk blir direkt skadlig för den vårdbehövande allmänheten om den skall köpas med eftersättande och långsam nedvärdering av vårt sjukhusväsen och av vår läkarutbildning. Det är ingen glädje eller vinst med att i ovist nit skära av hälsenorerna för den på vilkens språngförmåga man satsar.

Detta är, herr talman, vad jag velat anföra i denna debatt. Det kanske på sätt och vis bättre skulle göra sig gällande när riksdagen nästa år går att

diskutera statsverkspropositionen, men dels har jag inte tillfälle att då vara med, eftersom jag med innevarande års utgång kommer att lämna riksdagen, och dels har jag verkligen en liten förhoppning att Kungl. Maj:t vid uppgörandet av nästa års budget låter sig något påverkas av dessa synpunkter.

Herr LANGE (s): Herr talman! Herr Wistrand nämnde att vad som i viss mån karakteriserade finansdepartementets arbete var en dubbelbottnad inställning till sparsamheten. Jag är lika litet som herr Wistrand någon vän av dubbelbottnade inställningar, men jag måste erkänna och även fästa kammarens uppmärksamhet på att när det har gällt att verkligen komma fram till besparingar, har vi haft en viss nytta av herr Wistrand i hans egenskap av ledamot i saksrevisionen. Det har emellertid då många gånger gällt de små besparingarna. Vi har, såvitt jag förstår, tillvaratagit de chanser till besparingar som man på den vägen fäst vår uppmärksamhet på. När herr Wistrand säger, att man sparar i det lilla men inte tillvaratar möjligheterna att när det gäller de stora statsutgifterna hålla tillbaka utgiftsökningarna, vill jag bara tillägga, att det enda exempel som herr Wistrand här kunde peka på var den under vårriksdagen mot högerens röster beslutade sjukförsäkringsreformen. Herr Wistrand kunde inte anföra något som helst annat exempel som stöd för sin uppfattning, att riksdagsmajoriteten och kanske först och främst regeringen inte skulle tillvarata de stora möjligheter, som han ansåg föreligga till betydande besparingar.

Debatten i dag har, herr talman, förts i en lugnare och mindre tillspetsad form än kanske någon av de senare årens ekonomiska riksdagsdebatter. Denna debatt lär väl inte heller kunna påräkna samma intresse eller samma uppmärksamhet från pressens och allmänhetens sida som exempelvis fjolårets debatter. Om det intryck jag fått är riktigt, måste det enligt min mening betraktas som ett hälsotecken. Det åter-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. speglar nämligen det faktum, att den ekonomiska utvecklingen i vårt land ingått i ett lugnare skede. Hur dagsläget gestaltar sig är vid det här laget rätt allmänt känt. I anslutning till den föregående diskussionen vill jag ändock vid denna sena timme av debatten understryka några av utvecklingens huvuddrag.

Produktionen företer en viss ökning, även om den är rätt liten. Det är dock ingen nedgång, som herr Wehtje sökte göra gällande. Jag medger att ökningen är ganska obetydlig — såvitt man nu kan se kommer den att belöpa sig till någon eller några få procent. Ökningen når alltså inte upp till samma storlek som under rekordåren under tiden efter kriget. Stegringen är dock rätt aktningsvärd, om man tar i betraktande att den skett under en period då vi möter något svårare konkurrensförhållande för vår industri utomlands och då vi samtidigt känner hela effekten av treveckorsemesterns införande. Utvecklingen överträffar i varje fall de förväntningar som såväl regeringen som oppositionen vågade hysa vid riksdagens början i år.

Även på investeringarnas område måste vi konstatera att utvecklingen har varit väl hävdad. Det har visserligen varit någon nedgång i den privata sektorn, men denna tillbakagång är betydligt mindre än vad man befارade vid årets början. Det framgår bl. a. att maskininvesteringarna förmodligen ingalunda nedgått i den utsträckning som vissa förutsägelser gjorde gällande vid årets ingång. Jag kan i detta sammanhang hänvisa till att vi exempelvis inom jordbruket förmodligen får en nyansskaffning av maskiner, som väl mäter sig med toppåren under efterkrigstiden. Jag vill här åter konstatera, att inte heller i det avseendet har de värsta spådomarna be-sannats, som väl är.

Utrikeshandeln företer också något gynnsammare drag än vad vi kunde be-fara vid årets ingång. Exporten av verkstadsprodukter har, såsom vi vet, nedgått, men vi vet också att hittills sammanhänger denna nedgång inte med det försämrade konkurrensläget utan den beror uteslutande på att exporten till Öst-

europa och Sydamerika gått tillbaka på grund av betalningssvårigheter i dessa länder. Vi har sålunda ännu inte fått någon känning av det försämrade konkurrens-läget, som man kanske med viss rätt gör gällande att vår verkstadsindustri för närvarande råkat in i. Det har i varje fall inte ännu kommit till uttryck i de aktuella exportuppgifterna.

Prisrelationerna, förhållandet mellan import- och exportpriser, har också gestaltat sig gynnsammare än mången vågade hoppas vid årets början. Det är framför allt detta faktum som gör att vi inte behöver räkna med någon avtappning av vår valutaserv under innevarande år.

Sysselsättningen har, vill jag också understryka, varit hög, kanske t. o. m. för hög under sommarmånaderna. Förutsägelserna vid slutet av fjolåret i pressen och i viss mån även i riksdagen om omfattande driftsinskränkningar och arbetslöshet har icke slagit in.

Jag vill vidare peka på att priserna närmast är på nedåtgående. Denna tendens har starkast kommit till uttryck i fråga om partipriserna, men det föreligger en vikande tendens även i fråga om detaljpriserna.

Slutsatsen kan, såvitt jag förstår, inte gärna blir mer än en, nämligen att stabiliseringspolitiken icke medfört de vådliga konsekvenser, som både högern och folkpartiet ansåg oundvikliga när de under denna och föregående riksdag motsatte sig investeringsavgiftens förlängning och begränsningen av den fria avskrivningsrätten samt när man från dessa partiers sida förordade en avveckling av byggnadsregleringen och priskontrollen. Utvecklingen har i själva verket gett stabiliseringspolitiken ett betydligt bättre betyg än vad man från oppositionens sida räknade med för ungefär ett år sedan.

Om jag, herr talman, för ett ögonblick får uppehålla mig i framtiden, finns det väl ingen som inte har anledning att känna en viss oro inför utsikterna. Helt trygg kan ingen känna sig. Konjunkturinstitutet pekar på faran för en nedgång i den amerikanska konjunkturen. Den

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. kan bli begränsad, men likväl kommer den att inverka ganska kraftigt på Västeuropas ekonomiska utveckling. Jag vill i detta sammanhang dock understryka vad som sagts tidigare här i kammaren, att vi ingalunda står helt försvarslösa mot de svårigheter, som skulle kunna uppstå på grund av sådana nedgångsimpulser i konjunkturen som kan nå oss utifrån.

Vårt kostnadsläge utgör i viss mån ett bekymmer, vilket vi ju är medvetna om, även om exportsiffrorna inte ger något stöd för uppfattningen att vår konkurrensförmåga allvarligt försvagats. Men det är många som på den punkten känner oro. Man pekar i detta sammanhang ofta på sambandet mellan arbetslönernas utveckling och kostnadsutvecklingen. Internationella jämförelser får naturligtvis göras med stor försiktighet. Jag vill bara erinra om vad finansministern sade i förmiddags här i kammaren. Att döma av konjunkturinstitutets siffror ligger vårt land i varje fall inte sämst till när det gäller stegringen av arbetskostnaderna per produktitet. USA företer en betydligt större stegring, liksom Canada. Frankrike ligger i det avseendet över oss, och i Belgien ligger den relativa arbetskostnadsnivån vid ungefär samma nivå som i vårt land.

Ingen vill förneka att vårt läge i detta hänseende kan bli bekymmersamt. Det är medaljens framsida. Men den har också en framsida. Vi har i själva verket haft en utomordentligt gynnsam arbetslöneutveckling här i landet, som medfört stegrade reallöner. Om man ser hur reallönen förändrat sig i vårt land jämfört med utvecklingen i en rad andra länder — jag beklagar att jag inte har papperen med mig, men jag tror ändå att jag kan ange de rätta siffrorna — visar det sig att reallönestegringen i Sverige uppgår till mellan 20 och 25 procent. Och varken USA eller Schweiz och en rad andra länder kan uppvisa något liknande. Hittills har vi endast funnit ett land i världen, nämligen Västtyskland, som överträffar Sverige i fråga om reallönestegring från 1948 till 1952/53. I Västtyskland uppgår reallönestegringen

till 57 procent, om jag minns rätt, mot 23 procent i vårt eget land. Det finns t. o. m. en del länder där reallönen enligt dessa uppgifter har gått tillbaka. Det gäller bl. a. Storbritannien, där reallönen sjunkit med 1 procent.

Här har vi ett uttryck för att vi under denna period, som sannerligen varit bemängd med betydande svårigheter, likväl kunnat upprätthålla och t. o. m. kraftigt höja den svenska levnadsstandarden för dem som deltar i produktionsprocessen. Jag tror att man bör hålla detta faktum i minnet när man bedömer de bekymmer som det förhöjda kostnadsläget kan ha medfört. Ingen torde väl vara beredd att dra den slutsatsen, att vi borde ha hållit tillbaka arbetslönernas utveckling här i landet. I varje fall aktar man sig noga från oppositionens sida att framföra en sådan uppfattning offentligt.

När man vill bedöma vilka möjligheter vi har att i framtiden inför nedgångsimpulser utifrån upprätthålla produktionen och sysselsättningen, spelar vår valutareserv en mycket betydelsefull roll. Vi vet att valutareserven är för knapp. Jag håller gärna med herr Wehtje om den saken. Däremot har jag svårare att följa honom, när han i en interpellation häromdagen till finansministern gör sig till tolk för den uppfattningen, att vi borde vara mogna för att avskaffa valutaregleringen. Jag undrar om inte detta djärva grepp inspirerats av herr Erhards besök i Stockholm och de följder som det besöket haft med sig. Den västtyske ekonomiministern har alldeles tydligt ryckt med sig den svenska högern genom sina tal. Det är emellertid betecknande att herr Erhard i Paris haft svårare att vinna gehör för sin uppfattning om var vi för närvarande står i världsökonomien och vilka möjligheter till avveckling av olika ingripanden och åtgärder, som kan föreligga, än han haft här i Stockholm. Herr Erhards starkaste kritiker i Paris var i själva verket den engelske konservative finansministern Butler, som på det bestämdaste avrådde från att man i dagens läge skulle förhastiga sig och därmed äventyra de ekonomiska framsteg som uppnåtts under de

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. senaste årens i så många avseenden reglerade hushållning. Där var överensstämmelsen mindre god mellan den tyska varianten av ekonomisk liberalism och engelsk konservatism. Tydligt hade herr Erhard större framgång när det gällde att övertyga den borgerliga opinionen i vårt eget land.

Jag är emellertid medveten om att möjligheterna att föra en sysselsättningskapande politik minskas på grund av vår begränsade valutareserv. Det tror jag är en av anledningarna till att en beredskap på detta område mycket omsorgsfullt måste planläggas på förhand. Det finns också, det vill jag erinra kammarens ledamöter om, en särskild utredning, som just är sysselsatt med denna problemställning. Jag undrar emellertid om det inte också är möjligt att knyta vissa förhoppningar till vad som framkommit i det internationella samarbetet under den allra senaste tiden. Skulle vi möta påfrestningar utifrån, kommer inte vårt land att vara det enda, som står inför svårigheter. I själva verket kommer vi väl att i viss mån befinna oss i samma läge som det övriga Västeuropa. De möjligheter vi har att i en sådan situation övervinna och bemästra svårigheterna och att hålla produktionen och sysselsättningen uppe är ju delvis beroende av vad andra länder företar sig i samma syfte. Vid det senaste OEEC-sammanträdet i Paris betonades också att man inom denna organisation i framtiden borde ägna frågor rörande den ekonomiska expansionen och sysselsättningspolitiken ökad uppmärksamhet. Samordnade åtgärder kommer att bidra till att lösa de svårigheter, som vi kan komma att ställas inför, och likaså möjliggöra att vi går vidare i det ekonomiska framstegsarbetet. Varje enskilt land kan göra rätt litet. Gemensamma åtgärder ökar möjligheterna i hög grad.

Det var också av den anledningen som en resolution rörande dessa frågor enhälligt antogs vid det senaste minister rådsmötet. Det var ett klart uttryck för att man allmänt börjar komma till insikt om att vissa krav bör kunna ställas på varje medlemsstat, inte bara när det gäl-

ler att bibehålla liberaliseringsåtgärderna för handeln och stärka betalningsbalansen utan också när det gäller att upprätthålla produktionen och sysselsättningen.

Jag har, herr talman, nu kommit till slutet av mitt korta anförande. Jag vill bara framhålla, att det samhällsekonomiska läget under innevarande år varit ovanligt väl balanserat. Det är alla bedömare överens om. Men då är det också uppenbart att alla, som i höstas och ännu så sent som i våras panikartat profeterade om att depressionen stod för dörren, har huggit i sten. Nu efteråt måste väl alla regeringsskritiker medge, att det var tur för landet att de inte lyckades driva statsmakterna att i förtid släppa stabiliseringspolitiken. I så fall hade också beredskapen att möta framtida påfrestningar varit betydligt sämre än den är i dag.

Herr WISTRAND (h) kort genmäle: Herr talman! Herr Lange sade, att jag inte kunde anföra något annat exempel på att man beslutat stora statsutgifter utan att riktigt göra klart för sig deras ekonomiska innebörd än beslutet om sjukförsäkringen. Jag skulle kunna anföra sådana exempel i det oändliga, men jag trodde verkligen att den saken stod klar för alla. Jag tyckte därför inte det fanns någon anledning för mig att anföra flera exempel, så mycket mera som jag lade upp hela mitt anförande såsom en varningssignal beträffande undervisningssjukhusen och sjukvården i allmänhet.

Herr Lange sade inledningsvis, att dagens debatt har varit mycket lugn, och det vill jag instämma i. Jag är mycket glad åt detta. Jag beklagar bara — eftersom ett statsråd nu har infunnit sig — att debatten från regeringens sida tydligen har ansetts vara så lugn, att regeringen känt sig långa stunder sakna anledning att låta sig representeras i kammaren.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Min avsikt är inte att kommentera gångna händelser, i första hand då

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

den ekonomiska utvecklingen, utan jag har begärt ordet i anledning av ett par inlägg i debatten, det ena av herr Wehtje och det andra av herr Öhman.

Herr Wehtje framhöll att vår verkstadsindustri befinner sig i svårigheter. Han angav en del av orsakerna till dessa svårigheter. Han nämnde bland annat att ryssavtalet — jag förmodar att det var kreditavtalet herr Wehtje syftade på — innebar en expansion av vår verkstadsindustri och att man nu, när denna export faller bort, måste ha nya marknader.

Det är riktigt att vår verkstadsindustri har fått vissa avsättningssvårigheter, och det gäller i första hand de marknader som vi har haft i de s. k. öststaterna. Att vi har fått svårigheter där sammanhänger ingalunda med en bristande konkurrenskraft från vår sida. Jag tror att det är lätt att bevisa vari svårigheterna består. Vi har ju med dessa länder haft bilaterala, d. v. s. tvåsidiga avtal. Eftersom valutorna inte varit utväxlingsbara med varandra har man strävat efter att få ett någorlunda jämnt utbyte betalningsmässigt sett. Sådana arrangemang förutsätter uppenbart, att de bägge parterna har ungefär lika goda möjligheter att sälja på varandras marknader. Om vi tar som exempel vår handel med Polen, känner herr Wehtje mycket väl till att de polska försäljningarna av kol till Sverige minskat därför att de svenska förbrukarna funnit med sina intressen förenligt att köpa andra bränslen än kol. Detta har automatiskt lett till att polackerna fått mindre tillgångar i svenska kronor och därmed sämre möjligheter än tidigare att köpa i Sverige, om de nämligen inte vill disponera s. k. fria valutor för ändamålet. Det har polackerna inte velat göra, och därför har vårt handelsutbyte med Polen tyvärr reducerats.

Precis samma fenomen uppträder i vår handel med Tjeckoslovakien. Sedan maj månad har vi förhandlat med tjeckerna om ett nytt handelsavtal, men inte lyckats komma överens. En av de grundläggande orsakerna till att någon uppgörelse inte kunnat träffas är svå-

righeter av samma slag som polackernas när det gäller att sälja på den svenska marknaden. Vi har inte på något sätt hindrat sådan export utan tvärtom. I vår importpolitik är dessa stater jämställda med alla de övriga stater, som beröres av vår s. k. frilistning.

Man har chansen att sälja på den svenska marknaden, men tyvärr har man inte lyckats göra det. Detta leder i sin tur till att dessa länder köper mindre från Sverige. Resultatet blir en belastning för svensk export. Jag är väl medveten om att många svenska företag beklagar denna utveckling därför att de tidigare hade räknat med att kunna sälja till dessa länder.

Jag behöver inte upprepa vad som är känt för denna kammars ledamöter, att vi i handeln med Sovjetunionen inte nått fram till det önskade resultatet, nämligen att vid sidan av det s. k. kreditavtalet få till stånd en allt större och större handel på grundval av det s. k. varubytesavtalet. Jag vet att herr Öhman och hans partivänner säger, att det inte är så konstigt att utvecklingen gått i denna riktning, när det i sista hand är amerikanska ambassaden här i Stockholm som bestämmer vad vi skall göra. Jag tror att det står klart för alla utom för våra kommunister, att vi här i landet för en självständig handelspolitik. När herr Öhman påstår att vi inte talar om sanningen och säger, att han vet att det finns varor i Sovjetunionen som vi kan köpa och som ger betalningsutrymme för export till Sovjetunionen, låter det mycket intressant. Herr Öhman har kanske bättre förutsättningar än vi andra att bedöma, vilka möjligheter man från rysk sida har att sälja på den svenska marknaden, och det skulle vara intressant att höra om han vill göra gällande, att det är svenska myndigheters fel att exempelvis den ryska exporten av olja till Sverige varit så obetydlig; detta var en av de varor som herr Öhman sade att man kan köpa från Sovjetunionen.

Jag delar den meningen, att det är ett svenskt intresse att bibehålla de marknader vi haft i dessa länder. Jag

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

har flera gånger sagt detta offentligt, och jag vill gärna tillägga, att i den mån besvärigheter uppstår för dessa länder att i fullt fri konkurrens sälja på den svenska marknaden är jag villig att undersöka möjligheterna att samordna vår import från dessa stater. Det är ju inte den svenska staten utan fria företagare och affärsmän som köper varorna, men i den mån det är möjligt att genom en samordning öka våra inköp, anser jag att ett allmänt intresse tillgodoses, eftersom nya exportmöjligheter för vår industri och vårt näringsliv därigenom öppnas. Men jag har inte hört att herr Öhman ger några konkreta anvisningar, han slänger bara ut allmänna påståenden. En sådan import måste naturligtvis ske i fri konkurrens med andra; statsmakterna kommer inte att särskilt gynna importen från dessa länder. Vårt intresse är att kunna köpa prima varor, som vi behöver, till marknadsmässiga priser. I den mån dessa stater kan konkurrera på den svenska marknaden och skaffa sig betalningsmedel i form av svenska kronor, kommer vi också att köpa varor därifrån.

Jag vill ytterligare tillägga, att dessa ständigt återkommande påståenden att vi saboterar handelsförhandlingarna och på annat sätt minskar dessa länders möjligheter att göra affärer med Sverige är något som man borde kunna upphöra med. Sådana påståenden tjänar i vart fall inte de intressen av en större handel, som exempelvis herr Öhman nu sade sig vilja uppmuntra. Jag får för övrigt, herr talman, tillfälle att närmare diskutera dessa ting i ett interpellations-svar till herr Öhman.

Herr Wehtje hade ett uttalande av stort intresse. Han framhöll att det är ett gemensamt intresse för jordbruket och industrien att söka finna avsättning för jordbrukets överskottsvaror. Jag noterar med tillfredsställelse, att herr Wehtje gjorde ett sådant uttalande, ty det har inte saknats röster som velat göra gällande, att den stora skörd, som vi har fått, har bragt oss i alldeles särskilt stora svårigheter. Vid ett annat tillfälle har jag framhållit, att vi nog skulle

ha kunnat råka ut för en större olycka än att få en god skörd. Det är klart, att det är ett nationellt intresse att försöka vinna avsättning för överskottet av jordbruksvaror, men lika klart är, att det blir ett intrång, om man vill exportera jordbruksprodukter till sådana marknader, som kan betraktas som stängda för andra produkter än dem som man traditionellt brukar exportera dit.

Det har ju i den allmänna debatten förekommit påståenden, att vi förstör vår marknad för industrivaror t. ex. i Brasilien om vi exporterar spannmål till denna marknad. Jag vill då bara framhålla, att före kriget uppgick värdet av vår handel på Brasilien till ungefär 20 miljoner kronor, medan exporten nu till samma marknad regelmässigt uppgår till något mellan 250 och 300 miljoner. De kvantiteter spannmål, som vi exporterar till Brasilien, är inte alltför imponerande, men vi har sålt en kvantitet dit. Jag är inte så optimistisk, att jag tror att den exporten kommer att bestå. Alla som försöker tänka igenom dessa sammanhang begriper säkerligen, att det är speciella omständigheter, som möjliggör för oss att exportera spannmål till Brasilien. Anledningen är helt enkelt den, att Brasilien har intresse av att få konkurrens på sin marknad och därigenom pressa ned de priser, som landet får betala. Jag säger inte för mycket om jag säger, att det målet har Brasilien nu uppnått, och vi har nog mycket små möjligheter att få behålla den marknaden, som i stället förbehålles andra mera närliggande exportörer. De har tidigare levererat spannmål till Brasilien och kommer nog att få behålla den marknaden.

Men det gläder mig ändå att från den svenska industriens sida få höra uttalanden, som visar att man har gjort klart för sig, att man måste lösa dessa frågor i hela nationens intresse.

Jag har också samma uppfattning som herr Wehtje, när det gäller att bedöma den framtida marknaden i Västtyskland. För ett par dagar sedan hade jag tillfälle att för den tyske ekonomiministern framhålla den vikt och det värde vi kommer att sätta på att få möjligheter att

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. på samma villkor som andra försöka av-sätta jordbruksprodukter på den väst-tyska marknaden. Vi vet ju att det där råder speciella förhållanden, och de som talar om den stora frihet, som råder för näringslivet i Västtyskland, kan ju ta sig en funderare på hur det kommer sig, att man där har frilistat spannmålsimporten men att vi, som har en kontingent spannmål i vårt handelsavtal med dem och bjuder ut spannmål till dem till världsmarknadspris, trots detta inte har någon chans att få sälja spannmål dit. Det sammanhänger med att ekonomin där tyvärr inte är så fri, som man ofta vill göra gällande. Man har helt enkelt utnyttjat den möjlighet som en nation naturligtvis har att låta myndigheterna dirigera inköpen från visst land för att bereda lättnad för det egna landets export dit av sina produkter. Det är klart att detta får den verkan, att vi inte kan sälja den kvantitet spannmål till Västtyskland, som vi hade önskat, och det beklagar vi.

Om det dessutom är så, att detta land genom extra ordinära tullar även i andra avseenden försvårar exporten, måste det vara ett förstahandsintresse för Sverige och vårt jordbruk att få till stånd överläggningar därom. Det kommer nu att ske vid speciella förhandlingar om jordbruksfrågorna under innevarande månad, och jag misstänker att frågan kommer att tagas upp även under de reguljära handelsförhandlingarna i höst. Vi kommer att från regeringens sida försöka tillvarata de möjligheter som finns. Om vi kommer att lyckas eller inte, vet jag inte. Så mycket är i alla fall säkert, att de båda ländernas näringsliv kompletterar varandra på ett utmärkt sätt, och vi anser det naturligt, att vi i den mån vi får överskott på jordbruksprodukter i första hand tänker oss möjligheten att placera det på den västtyska marknaden.

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle: Herr talman! Jag beklagar, att jag inte var närvarande i början av handelsministerns anförande. Jag satt då i andra kam-

maren och hörde på statsministern. Jag visste inte, att handelsministern från regeringsbanken skulle ta upp mina synpunkter till diskussion.

Av vad jag hörde av handelsministerns anförande vill jag emellertid såsom någonting positivt notera, att handelsministern säger, att det från regeringens sida finns ett stort intresse för ökad handel på de östliga marknader, om vilka jag talade något i mitt anförande. Nu fick handelsministern del av mitt anförande i andra hand. Om han själv hade lyssnat på det, hade han säkert uppfattat, att min kritik i fråga om handelspolitiken icke enbart och kanske inte ens i första hand riktade sig mot regeringen. Jag vände mig framför allt till de svenska företag, som sysslar med export- och importaffärer och som enligt min mening ofta gör det med politiska skygg-lappar för ögonen och icke alltid har landets intressen i åtanke.

Jag kan självklart inte här lägga fram någon lista på vad Sovjetunionen eller Polen eller något annat land kan leverera till svenska firmor. Det är ju en sak som det måste bli förhandlingar om. Men jag antydde i mitt anförande att det fanns möjligheter att klara Sveriges oljebehov och kolbehov från den marknaden, och jag undrar om verkligen handelsministern är frejdig nog att förneka att det går. Jag vill erinra om att i det avtal, som finns i år mellan Sovjetunionen och Sverige, förutsågs svensk import av 100 000 ton olja. Det meddelades här-omdagen, att man nu är uppe i 200 000 ton och att priserna och kvaliteten var mycket fördelaktiga för Sveriges vidkommande. Men är det inte här handelspolitiska frågor, som ligger i fatet? Jag vill erinra om att Danmark nyligen blev erbjudet att få sitt oljeförråd täckt från den östra marknaden, varpå de svensk-engelska och de danska bolagen sade stopp och vägrade att ställa sitt material till förfogande.

Herr NILSSON, BROR (bf): Herr talman! Den mörkmålning av den svenska mjölkproduktionens hygieniska beskaf-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

fenhet, som här tidigare i dag presterats av herr Huss, tarvar en kraftig gensaga.

Det är välbekant att stora och framgångsrika ansträngningar under de senaste tre årtiondena gjorts för att förbättra mjölkens kvalitet i vårt land. Låt mig endast anföra några korta data angående vår mjölkproduktion! Huvudparten av denna produktion — 81 procent — går till mejerierna och underkastas där en mycket noggrann undersökning och kvalitetsbedömning. Dessa mejerier är till 98 procent anslutna till Svenska mejeriernas riksförbund. Genom detta förbund sker en enhetlig värdering och bedömning av mjölken, och den är mycket grundlig. Sålunda tas prov på fetthalten fyra gånger i månaden, och vidare tas reduktasprov tre gånger i månaden. Reduktasprovets längd varierar från 2 till $5\frac{1}{2}$ timmar, varvid en tidslängd på $5\frac{1}{2}$ timmar är lämpligast och förekommer på de flesta mejerierna. Därigenom kan mängden av bakterier i mjölken konstateras.

Men det göres också renlighetsprov med silning genom vadd två gånger i månaden. Vidare tas lukt- och smakprov två gånger i månaden. Detta sker för att kontrollera leverantörerna och hur dessa behandlar mjölken. Dessa leverantörer får sedan betalt efter kvaliteten. Det har i den debatt, som för närvarande pågår beträffande mjölken i Stockholm, framhållits att jordbrukarna borde få betalt efter kvalitet. De har haft betalt efter kvalitet ända sedan 1932, ty priset sattes efter dessa prov efter en skala, som är alltför invecklad för att jag här skall kunna redogöra för den. Mjölkleverantörerna har alltså länge fått betalt efter kvalitet, och kvaliteten fastställes mycket noga genom prov, som jag nu redogjort för.

När mjölken sedan kommer till mejeriet, blir den utsatt för pastörisering, och även herr Huss ansåg att denna behandling var den bästa ur sanitär synpunkt. Men det sker också andra behandlingar. En reningscentrifugering samt kylning av konsumtionsmjölken äger rum.

Jag tycker att det är tråkigt att det kan sägas — vare sig här i riksdagen eller i någon tidning — att konsumtionsmjölken här i Stockholm är dålig. Det är tvärtom så, att den är mycket god. Jag skulle tro att det inte är möjligt att i någon av världens huvudstäder få tag i bättre mjölk än den som finns här i Stockholm. Jag är glad över att jag fått den upplysningen, att konsumtionen ingalunda sjunkit genom de attacker, som har gjorts mot mjölkens kvalitet och som det tidigare i dag från denna plats har talats om. Stockholms husmödrar anser tydligen, att mjölken i alla fall är ett gott födoämne, och den är ju som vi alla vet i själva verket ett både gott och förhållandevis billigt sådant, varför våra husmödrar handlar klokt, när de använder den i sin hushållning.

Det har också talats om den mjölk som inte går genom mejerierna, och herr Huss menade, att det var särskild våda med den. Det är dock inte så mycket som går den vägen: 10 procent förbrukar jordbrukarna själva i sina hushåll, 3 procent konsumeras i andra hushåll på landet, 5 procent går ut till foder åt djur: kalvar grisar och höns, och 1 procent av den övriga mjölken kärnas till s. k. lantsmör. Det är i stora drag en uppgift på vart den svenska mjölken tar vägen.

Det har också talats om risken att tuberkulos överföres genom mjölken. Den risken har funnits, kan man säga, men för närvarande är tuberkulosen bland nötkreaturen här i landet så gott som försvunnen tack vare den av hushållningssällskapen bedrivna planmässiga kampen mot tuberkulosen bland nötkreaturen. Därigenom har allt större och större områden här i landet kunnat förklaras fria från tuberkulos i kreatursbesättningarna. Alltså är faran för tuberkulossmittas spridande genom mjölk för närvarande så gott som ingen och på samma sätt förhåller det sig med faran för spridning av smittosam kastning. För att få bort denna sjukdom är hushållningssällskapen ute på samma metodiska väg som i fråga om tuberku-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.
los bland nötkreaturen, och det är bara en tidsfråga när de har lyckats helt därmed.

Jag har sysslat med mjölkhushållning i många år under min verksamhet bland lantmännen här i landet, men jag har inte hört talas om att någon epidemi skulle ha spritts genom mjölken. Ännu mindre har jag hört talas om att den paratyfusedepidemi, som vi haft att dras med i år, har spritts genom mjölken. Jag har inte hört det sägas eller sett det påstås i någon rapport till medicinalstyrelsen, och jag skulle vara mycket förvånad, om det finns någon här som skulle kunna stiga upp och säga, att mjölken har varit spridare av farsoten.

Vi har här i landet en organisation, som i detta sammanhang bör omnämnas, därför att den har utfört ett mångårigt och gott arbete och sedan 1923 bedrivit en både uppmärksam och framgångsrik verksamhet när det gäller att höja mjölkens kvalitet på själva produktionsorten, d. v. s. i ladugårdarna. Det är Föreningen Mjolkpropaganda här i landet. Den har tillämpat många metoder. Jag skall inte gå in på dem här, men jag vill omnämna den mycket använda metoden att premiera sådana ladugårdar, varifrån t. ex. under loppet av en viss tid endast felfri mjölk produceras. Jag kan också nämna en annan intressant siffra, nämligen den, att av all mjölk som levereras till mejerierna har 95 procent hänförs till klass I. Så prima är alltså vår mjölk här i landet. Om, sedan alla dessa olika prov på mjölken har företagits, den har visat sig vara felfri, har sådana besättningar, som under en längre tid kunnat producera en sådan mjölk, av Föreningen Mjolkpropaganda fått ett diplom, alltså ett pris, därför. Detta eggjar naturligtvis lantmännen, liksom det också däri att den mjölken åsättes ett högre pris ligger en eggelse att söka producera felfri mjölk.

Jag medger gärna, herr talman, att ingenting finns som inte kan bli bättre, men att här i riksdagen karakterisera mjölkhanteringen i vårt land som dålig och efterbliven är en över hövan verklighetsfrämmande utsaga.

Herr HUSS (fp) kort genmäle: Herr talman! Jag behöver med hänsyn till herr Nilssons uttalanden bara framhålla, att all medicinsk, både humanmedicinsk och veterinärmedicinsk expertis är enig om att begära införandet av en obligatorisk mjölkkontroll i landet och om att pastöriseringstvänet bör utsträckas till landsbygden. Bakom detta ligger givetvis den erfarenheten, att även om mjölken i huvudsak kan vara god, finns det en viss kvantitet mindervärdig mjölk, som med nuvarande bestämmelser inte kan avföras från marknaden. Inte ens sådan mjölk, vars reduktasprov har gått ned ända till 20 minuter eller en halv timme, kasseras utan överlämnas till marknaden. Under sådana förhållanden kan det inte hjälpas, att vi är sämre ställda här i landet än i t. ex. grannländer, där det redan finns obligatorisk mjölkkontroll genomförd, och herr Nilssons uttalande om att vi kan vara säkra på att få bättre mjölk här än i våra grannländers huvudstäder är säkerligen inte fullt berättigat.

Jag vill därmed inte ha sagt, att inte herr Nilssons uppgift, att 95 procent av mjölken tillhör klass I, kan vara riktig — jag tror att siffran håller sig vid den storleksordningen.

Vidare vill jag framhålla, att nötkreaturstuberkulosen visserligen minskat men inte helt försvunnit. Under de tio år jag var assistent och laborator vid statens bakteriologiska laboratorium, åren 1925—1935, hade åtminstone ett tiotal smärre epidemier spritts genom mjölk. Det var dels fråga om paratyfus, dels om tyfus och dels i ett par fall även om halsfluss och scharlakansfeber. Det är mig inte med säkerhet bekant, om det har förekommit sådana epidemier under senare år. Jag har i alla fall inte påstått, att den paratyfusedepidemi vi haft i sommar var förorsakad av mjölk, men jag framhöll i mitt förra anförande, att mjölkpastöriseringstvänets utsträckande till landsbygden diskuterats av medicinalstyrelsen och veterinärstyrelsen i deras gemensamma redogörelse för epidemien i fråga.

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

Herr WEHTJE (h): Vid denna sena timme skall jag fatta mig kort. Det är emellertid två frågor, som jag anser det önskvärt att ytterligare belysa.

Den ena frågan gäller vår handel med öststaterna. Den har jag redan förut ganska ingående uppehållit mig vid. Jag vill nu endast säga, att man från det svenska näringslivets sida givetvis beklagar utvecklingen av vårt varuutbyte med öststaterna. Genom vårt geografiska läge och näringslivets inriktning i ifrågasvarande länder synes det oss, som om det borde finnas naturliga förutsättningar för ett varuutbyte, som kunde ge fördelar åt båda hållen. De ifrågasvarande länderna skulle kunna ge oss vissa produkter och fabrikat men kanske främst råvaror, och vi skulle kunna ge dem vissa råvaror, men kanske främst fabrikat och produkter, som dessa länder inte framställa eller inte framställa i tillräcklig utsträckning. Enligt min mening skulle vi kunna mötas i ett fördelaktigt utbyte av varor av god kvalitet och till konkurrenskraftiga priser, om man verkligen lade sig vinn om det. Jag beklagar utvecklingen, sådan den har blivit, ty av skäl som jag anfört borde den ha kunnat bli en helt annan.

Sedan vill jag säga några ord om vår kostnadsnivå och vårt konkurrensläge. Jag tycker att man, när man bedömer dessa frågor, ser på orätta siffror och orätta uppgifter. Det gäller inte bara att konstatera vad vi levererar, ty det är ju sådant som sålts tidigare, särskilt när det gäller den tunga industriens produkter, utan vi skall se, hur det kommer att bli för oss i framtiden: vad har vi för möjligheter att sälja nu för leverans framdeles? Det är det — vilket jag framhållit i mitt tidigare anförande här i kammaren — som ser verkligt dystert ut.

Av ett diagram, som fogats till konjunkturinstitutets rapport, framgår — och jag har inte någon anledning att tro annat än att dessa siffror är samlade med alla omsorg — att orderstockarna för järn- och stålmanufaktur, skeppsvarven, den mekaniska industrien och den elektriska industrien har gått ner på ett

sådant sätt, att det för mig verkligen ger anledning till oro för framtiden. Det är inte så lätt att arbeta upp orderstockar, som har gått ned i botten, särskilt på en marknad, där konkurrensen är hård. Jag tror inte att man skall bagatellisera detta och säga, att denna utveckling är en följd av importrestriktioner och övriga diskriminerande åtgärder mot importen, utan den är också säkert att hänföra till att våra priser i många fall inte är så avvägda att de passar köparna.

Herr LANGE (s): Herr talman! När jag gjorde gällande att man inte skall överdriva betydelsen av en kostnadsstegring under innevarande år, var jag inte blind för att utvecklingen kan medföra svårigheter för en kommande period, men när jag ansåg att jag i kammaren ville varna för att överdriva betydelsen av kostnadslägesförskjutningar, så var det mot bakgrunden av det uttalande, som herr Wehtje gjorde i slutet av förra året angående de vådliga konsekvenser för den svenska exporten, som den då inträffade förskjutningen av kostnadsläget skulle komma att medföra redan i år. Utvecklingen har inte besannat dessa farhågor, och det tror jag att både herr Wehtje och jag kan vara tack samma för. Ingen vill bestrida att vi kan komma att stå inför framtida svårigheter. Det är vi alla medvetna om. Men jag anser att det är riktigt, att man inte bara fäster sig vid den ena sidan av saken utan också beaktar den andra.

I ett avseende har utvecklingen i vårt land varit synnerligen gynnsam, nämligen — som jag sade i mitt första anförande — beträffande reallönerna. Jag har nu de uppgifter tillgängliga, som jag saknade vid mitt första anförande. Jag kanske bara till kammarens protokoll får anteckna, att enligt de undersökningar som verkstälts har den procentuella reallöneförändringen från 1948 till mitten av 1953 varit 19,3 procent i Belgien, 57,3 procent i Tyskland, 10,5 procent i Norge, 23,2 procent i Sverige, endast 2,1 procent i Schweiz, 19,8 procent i USA,

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager. minus 3,8 procent i Holland och minus 1,0 procent i Storbritannien. När man läser dessa siffror, bör man hålla i minnet, att trots att reallönestegringen i Sverige varit starkare än i Förenta staterna, har likväl arbetskostnaden per produktionsenhet förskjutits i ogynnsammare riktning i Förenta staterna än hos oss.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Jag skall inte foga många ord till vad jag förut har sagt, jag är fullt ense med herr Lange om att vi givetvis skall slå vakt om våra höga reallöner och vår levnadsstandard, som bygger på dem. Men jag hoppas att herr Lange håller med mig om att det enda sätt, på vilket vi kan göra detta, är att hålla vår produktionsapparat och vår produktivitet på toppen. Sedan vi nu har hållit tillbaka utvecklingen, främst för industrien, under en följd av år genom pålagor som investeringsavgift, byggnadsreglering och inskränkt rätt till avskrivning, så släpp nu allt detta och låt industrien visa, vad den själv kan göra! Får den inte handla med utnyttjande av sina egna krafter, kan vi inte hålla uppe den standard vi nu har nått.

Herr LANGE (s): Jag är överens med herr Wehtje om att det är angeläget att den svenska industrien utnyttjar alla de möjligheter till rationalisering som kan föreligga, men jag är inte ense med herr Wehtje om att det är aktuellt att slopa exempelvis den tillfälliga begränsningen av företagets fria rätt till skatteavdrag för avskrivningar. Jag vill bara säga, att den rekommendation som herr Wehtje nu gör därom, den gjorde han redan för ungefär ett år sedan. Utvecklingen har emellertid i viss mån visat, att hade vi då följt herr Wehtjes rekommendation, skulle vi förmodligen haft svårare att hålla en stabil konjunktur än vad vi nu haft. Utvecklingen har, såvitt jag förstår, givit riksdagsmajoriteten rätt, när den följde regeringens rekommendation på den punkten och icke oppositionens. Att man inte drar sig för att avskaffa regleringsåtgärder när tiden blir mogen, därom vittnar väl bland annat den pro-

position som nu ligger på riksdagens bord och som föranleder debatten i dag, likaväl som beslutet om slopande av investeringsavgiften från och med 1954.

Herr SVÄRD (h): Låt mig, herr talman, bara notera, att statssekreteraren i finansdepartementet är så utomordentligt angelägen om att till kammarens protokoll ha antecknat att han har fått rätt i sina profetior, att han med hänsyn därtill alldeles avstår från att ge något som helst besked om hur han betraktar framtiden. Jag förmodar, att detta avstående från hans sida är utgångspunkten för att han om ytterligare ett år skall kunna konstatera att han har fått rätt, och jag är säker på att den som intager den attityd till problemen som på detta sätt kommer till uttryck alltid kommer att få rätt.

Låt mig sedan bara tillägga, att jag skulle personligen sätta stort värde på att få belyst på ett något så när objektivt sätt, hur herr Lange har ansett sig kunna konstatera, att en friare linje i svensk ekonomi, iscensatt för ett år sedan, skulle ha lett till ett sämre resultat än det som har uppnåtts med regleringar, med ransoneringar och med ingripanden, inte minst i företagets möjligheter att skapa en mot det internationella konkurrensläget svarande effektivitet i svensk industri.

Herr LANGE (s): Herr talman! Till herr Svärd vill jag endast säga, att han inte måtte ha befunnit sig i kammaren, när jag höll mitt inledningsanförande. Där talade jag om framtiden, och det torde vid denna sena timme räcka med att jag hänvisar till protokollet.

Sedan finns det ju ett ordspråk som säger, att man bör tala med lärde män på latin och med bönder på bönders sätt. Jag håller det i minnet när jag talar med herr Svärd, och därför bemödar jag mig inte så mycket om att vara objektiv i det sammanhanget.

Herr WEHTJE (h): Herr talman! Jag får också hänvisa till vad som tidigare är sagt här i debatten. Jag vill nu en-

Kungl. proposition ang. upphävande av bestämmelserna om värdering av varulager.

dast framhålla, att jag inte tror att de åtgärder, som herr Lange åberopat och som jag tidigare här i riksdagen har ansett önskvärt att få slopade, har bidragit till den lyckligare utvecklingen under den hittills gångna delen av året.

Herr SVÄRD (h): Herr talman! Jag konstaterar med betydande tillfredsställelse, att herr Lange ändrar språkbruk allt efter den med vilken han talar. Låt mig bara fråga: Vilket språkbruk använder herr Lange, när han talar nationalökonomi med sina koalitionsbröder?

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till bevillningsutskottet.

Till utskottet skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 235, angående godkännande av tilläggsprotokoll nr 4 till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion; och

nr 236, angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående Österrikes utländska ofientliga förkrigsån.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.22 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.